

HENRIC V S.
magazin istoric

Apare din aprilie 1967

IUNIE 2010

HENRIC V S.
magazin istoric

Apare din aprilie 1967

IUNIE 2010

SUMAR

iunie
2010

4 Zăgazul barbariei: monumentul istoric

AL. PALEOLOGU

5 Meșteri mari, calfe și zidari...

Încheierea tipăririi
Dicționarului-tezaur
al limbii române

M. SALA

11 Să înveți să zbori fără profesor

Amintiri despre
Aurel Vlaicu

V. AVRAM

16 Conrad Haas, contemporanul lui Leonardo da Vinci

AL. TODERICIU

19 Principele Carol I îi scrie

președintelui Hayes
130 ani de la stabilirea
relațiilor diplomatice
româno-americane

ȘT. CIOCHINARU

TRISTEȚILE MUZEI CLIO

23 Ruina din patrimoniul UNESCO

Campania Radio
România pentru salvarea
Sarmizegetusei Regia

S. ȘERBĂNESCU

B.N.R. – 130 DE ANI

27 „Bătrâna Doamnă“ investește în viitorul cultural al României

D. MATEI

28 Când a murit Eugeniu Carada

C. PĂUNESCU

A FOST ODATĂ CA NICIODATĂ...

29 Un răstignit și un decapitat Sfinții Petru și Pavel

G. ROȘU

30 Ajută-ți aproapele în vremuri de restriște Biserica Ortodoxă vine în ajutorul refugiaților basarabeni

T. D. LAZĂR

33 Basmul părinților fără copii Voinicul cel cu cartea în mână născut

S. ISPAS

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

38 Noi cu cine votăm?

G. FILITTI

magazin istoric

Anul XLIV – serie nouă – nr. 6 (519)

iunie 2010

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Dinastia de Lancaster a dat Angliei trei regi, toți cu numele de Henry: al IV-lea, al V-lea și al VI-lea. Primul dintre ei a participat în tinerețe, în două rânduri, la asediul cetății Vilnius, capitala Marelui Ducat al Lituaniei, alături de cavalerii teutoni, dar fără succes. În vremea domniei lui (1399-1413) a avut loc și singura vizită a unui împărat bizantin în Anglia. Manuel al II-lea Paleologul a fost oaspetele regelui englez în decembrie 1400-ianuarie 1401. Iată-l pe Henry al IV-lea în acest tablou, realizat la sfârșitul secolului al XVI-lea de un pictor necunoscut

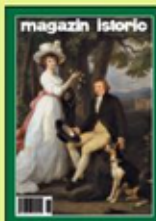
2 Sărbătoarea Sfinților Petru și Pavel, la 29 iunie, precedată de un auster post, prăznuiește pe cei mai de seamă dintre apostolii lui Hristos, reprezentați și în această icoană

3 Opera sculptorului Mihai Rusen, asistent universitar, instalată în curtea Academiei Române, va evolua într-un adevărat pod cultural între România și Austria, prin instalarea, în viitorul apropiat, a unei lucrări identice la Viena

4 „Anna Maria Jenkins” este titlul acestui tablou, semnat de Angelica Kauffmann (1741-1807), „femeia cea mai cultivată din Europa”, cum o considera contemporanul ei, scriitorul german J.G. Herder. Pânza talentatei pictorițe, în care apare și unchiul Annei Maria, pe fundalul Colosseumului, era destinată să o prezinte pe nepoată, aflată în căutarea pretendenților

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician
DINU C. GIURESCU,
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Secretar general de redacție
Florentina Dolghin

Redactori:
Adrian Dumitru,
Theo Stănescu-Stanciu,
Irina Țăranu

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Secretariat
Constanța Avram

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 283 (secretariat și difuzare), 285, 287,
Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poș-
tală 15-702, Cod 010155, Telefon, Fax:
021.315.09.91, 021.312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București

ROSTUL MONUMENTULUI

ALEXANDRU PALEOLOGU

Barbaria e pustiitoare din vacuitate sufletească. Credeau unii romantici în bogăția sufletului barbar; crezuseră niște rafinați în utopia lui *bon sauvage*. Un mare poet al nostru scrisese cândva: „Într-adevăr, nu ne-ar strica puțină barbarie!“ Exclamația aceasta venea dintr-un fel de năduf, nu lipsit de o anumită îndreptățire, dar nu trebuie luată *à la lettre*. Barbaria e în primul rând vacuitate sufletească și lipsă de imaginație; are o pornire instinctivă împotriva creației; are un fel de simț obscur al valorilor și de câte ori poate, se năpustește asupra lor [...] Trebuie negreșit înlăturată confuzia care se face între barbar și primitiv. Primitivitatea înseamnă primordialitate și este, cum știm toți, și cum de altfel etnologia modernă a arătat, de o mare bogăție sufletească, dar una indistinctă; primitivitatea presupune o metafizică și o cultură – asta se știe foarte bine [...]

Punctul de vedere pe care încerc să-l precizez acum, cel de antiteză la barbarie, nu cuprinde mai puțin cadrul rural decât pe cel urban. Civilizația nu e în nici un caz antinaturală, dar e o luare în posesie a naturii și, bineînțeles, înseamnă și „transformarea“ (dar în nici un caz mutilarea) ei.

Testimoniul cel mai sigur al civilizației e prezența monumentelor. Noțiunea de monumente a făcut obiectul multor speculații, fără să i se determine caracterul esențial. În genere, se consideră că marile dimensiuni sunt definitorii pentru monumentalitate; asta nu e totdeauna adevărat. Unii istorici de artă au vorbit cu îndreptățire de monumentalitatea unei miniaturi, de pildă, sau a unui desen; biserica ctitorită de Ștefan cel Mare la Pătrăuți este, ca dimensiuni, extrem de redusă, dar de un caracter monumental indiscutabil. Pe de

altă parte, multe clădiri sau statui de o mărime strivitoare nu sunt altceva decât hipertrofiate, lăbărțate mărunțișuri.

Interogând lexicoanele, aflăm îndată că termenul „monument“ vine de la verbul latinesc *moneo*, care înseamnă „a atrage atenția, a avertiza“ (pe nemțește *Denkmal*, de la *denken* „a gândi“ și *Mal* „semn“; deci „semn pentru gândire“). Așadar, monumentul înseamnă un avertisment, o invitație la reflecție, la reculegere, deci o oprire, o *epohé*.

Intr-un sens, monumentul contrazice natura: el se instaurează în peisaj printr-un act de autoritate, suspendând devenirea și impunându-și amprenta în spațiu. (Toate satele au monumente: troițe, biserici, cimitire.) Monumentul își arogă spațiul pe o anumită rază de întindere; el generează o arie monumentală, în care totul, spațiul și obiecte, îi îndură dominația. De aceea, mai multe monumente nu pot coexista prea apropiat: ariile lor monumentale interferându-se se neutralizează mutual: *Cei șapte cetățeni din Calais* ai lui Rodin nefiind un monument unitar, ci un grup de monumente,

suferă de acest efect.

Monumentul efectuând o suspensie a temporalității are o ambiție de perenitate. A construi pentru milenii (sau a planta pentru generațiile viitoare) e un act prin excelență civilizator. Ideea de a construi nedurabil, doar pentru o generație sau mai puțin, și de a presupune că alte nevoi și alte invenții tehnice vor determina clădirile viitorului este o abdicare cu un abia disimulat caracter de barbarie.

(*Ce e monumental?*,

în volumul *Bunul-simț ca paradox*, Editura Vitruviu, 1997, pp. 131-133)

◆
43 O moschee
centenară

V. COMAN

EXCLUSIVITATE

46 Celălalt drum
al mătăsii

SHI PING

53 Haiducii
din Baker Street
la Dunărea de Jos
Se caută un lider

M. RETEGAN

58 Sfaturi
pentru domnitor
și rețete contra
veninului de viperă
*Un manuscris grecesc
cu autor necunoscut*

L. BRAD CHISACOF

62 O întâmplare,
mai multe povestiri
*Sucesivele variante
ale unui episod
din lupta partizanilor
italieni*

T. STĂNESCU-
STANCIU

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 „Oj cauta“
*Vizita împăratului
Iosif al II-lea
în Scaunul sășesc
al Mediașului*

G.-L. ITTU

**DICȚIONAR
ISTORIC**

71 Cecenia

V. ROTARU

◆
77 Planuri
pentru București,
fără autostrăzi
suspendate

M. IONIȚĂ

82 Strict secret,
de importanță
deosebită: prostituția
*Raportul
lui Alexandru Drăghici
către Gheorghe
Gheorghiu-Dej*

P. OTU

CLIO ANUNȚĂ

85 Fascinația
armelor

N. TRIFAN,
Z. MARCOV

**HOOVER
INSTITUTION**

92 De ce a fost
schimbat Brutus Coste

RUBRICI

87 În București,
acum 50 ani

90 Telex

91 Pentru biblioteca
dumneavoastră

37; 94; 95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

Istoria plină de peripeții a dicționarului-tezaur este veche, datează încă de pe când Academia Română se numea Societatea Academică. În 1869, această instituție i-a însărcinat pe membrii săi, I. Heliade Rădulescu, A.T. Laurian și Ioan C. Massim, cu elaborarea proiectului unui asemenea dicționar. Aceștia au cerut ajutorul colegilor lor Iosif Hodoș și George Barițiu, împreună cu care au terminat două volume, *Dicționarul limbii române* (cu termeni moșteniți din latină) și *Glosariu, care cuprinde verbele din limb'a romana straine prin originea sau forma'a lor, cumu și cele de origine indouiosa*. Cele două volume au apărut în 1873 și, respectiv, în 1877. Din păcate, ortografia latinizantă face dificilă folosirea lor. Lucrarea a fost criticată de membrii antilatinisti ai Academiei Române, în frunte cu Al. Odobescu, ceea ce a condus la ideea

reluării dicționarului pe alte baze.

În memorabila sa cuvântare din 23 martie 1884, regele Carol I s-a implicat în problema reluării dicționarului. Regele amintea Academiei că primise chiar „la întemeierea sa, ca un sfânt depozit, paza și îngrijirea limbii” și că „trebuie să fie mândră de această însărcinare”. Cu privirea ațintită spre țelul său final, unirea tuturor țărilor române, întâiul rege al României preciza că limba a făcut, în toate timpurile, „adevărată legătură între Românii din diferite țări”, ca adevărată păstrătoare a unității naționale. De aceea, voia ca Academia să-i ridice „un monument nepieritor”, pe care îl dorea clădit din cel mai curat material. În acest discurs, regele Carol I anunță că oferă câte 6.000 de lei aur anual, puși la dispoziția Academiei pentru realizarea dicționarului ce urma să se numească

Etymologicum Magnum Romaniae.

Îndemnul regal a fost primit, după cum spunea Sextil Pușcariu, „cu mare însuflețire și în afara zidurilor Academiei, *Etymologicum Magnum Romaniae* fiind considerat ca o operă importantă, ce dădea României moderne un titlu mai mult să se înșiruie în rândurile țărilor culte din Apus”. În 1884, Academia Română a încredințat lucrarea celui mai renumit lingvist pe care îl aveau românii în acea vreme, B.P. Hasdeu. Prima broșură a apărut după doi ani. În curs de 13 ani s-au tipărit trei volume, conținând litera A și parte din B (până la cuvântul *bărbat*). Lucrarea progresa încet. Spiritul larg al genialului ei autor nu înțelegea să se miște în cadrele strâmte ale unui lexicon. Regele era nemulțumit de ritmul lent al lucrării, pe care voia să o vadă terminată „în zilele lui”.

De la stânga la dreapta: G. Ibrăileanu, C. Stere, Al. Philippide, N. Gane, P. Bujor

Ziua de 21 aprilie 2010 poate fi socotită o sărbătoare a culturii române. Aula Academiei a găzduit ședința organizată cu prilejul publicării ultimului volum, al 37-lea, din Dicționarul-tezaur al limbii române. Academicianul Marius Sala, vicepreședinte al Academiei Române, unul dintre cei doi redactori responsabili ai acestei monumentale opere lexicografice, a avut bunăvoința să prezinte pentru cititorii revistei noastre istoria acestei lucrări.

DICTIONARUL, CATEDRALA UNEI LIMBI

Academician MARIUS SALA

După 105 ani de la începerea redactării, Dicționarul-tezaur al limbii române a fost terminat: ultimul volum, din cele 37 ale sale, a fost tipărit la Editura Academiei. Puține culturi europene se pot mândri cu o astfel

de operă și este meritul Academiei Române că a reușit, prin institutetele sale, să ofere și ultima dintre cele trei lucrări (dicționarul, gramatica și ortografia) cerute Academiei Române încă de la înființarea ei. Nu trebuie să uităm ce spunea filosoful și scriitorul francez Constantin Volney, membru al Academiei Franceze: „cea dintâi carte a unei națiuni este dicționarul limbii sale“.

Bogdan Petriceicu Hasdeu și coperta dicționarului său

faptul că, în noua versiune, fiecare cuvânt apare ca articol independent, renunțându-se la sistemul de „cuiburi” lexicale, cum era în DA, unde după cuvântul de bază se dădeau și derivatele sale, în cadrul aceluiași articol. Deosebiri există și în modul de a defini termenii. În noua versiune sunt eliminate toate informațiile de natură enciclopedică, definiția fiind redusă la elementele strict explicative. Mai există alte două deosebiri importante, pe care autorii noii versiuni au încercat să le justifice: în DLR s-a renunțat, din păcate, la traducerea în franceză a sensurilor cuvântului românesc (care figura în DA, înaintea redactării propriuzise a cuvântului), iar secțiunea care cuprinde considerațiile etimologice (foarte dezvoltată în DA) a fost redusă la minimum, pe motivul că multe etimologii controversate ar urma să fie rezolvate ulterior și că vor fi discutate în viitorul *Dicționar etimologic al limbii române*. Cele două versiuni, DA și DLR, au 17.885 de pagini, în cuprinsul cărora sunt tratate peste 175.000 de cuvinte și variante.

Dicționarul limbii române este „catedrala” limbii române, la care au lucrat „meșteri mari, calfe și zidari”, de care se cuvine să ne amintim acum, cu atât mai mult cu cât unii dintre ei au trecut în lumea dreptilor. Printre marii meșteri îl menționez, în primul rând, pe

De la stânga la dreapta: D. Caracostea, C. Rădulescu-Motru, T. Capidan

Sextil Pușcariu, „Meșterul Manole”, care este autorul, moral și fizic, al primei părți a dicționarului academic (de aceea, partea redactată între 1905 și 1948 a fost numită dicționarul lui Pușcariu, deși numele lui nu apare pe pagina de titlu a lucrării!). În memoriile sale, el declară că dicționarul a fost „opera principală a vieții mele”. Urmează Iorgu Iordan, care, între 1949 și 1952, a realizat, împreună cu un colectiv relativ numeros de la Institutul de Lingvistică din București, o revizie a părților tipărite de S. Pușcariu, precum și o primă redactare a porțiunii neelaborate de învățatul clujean (este așa-numita bază manuscrisă a DLR, aflată în arhiva Institutului de Lingvistică din București).

După o pauză de șapte ani, la reluarea redactării, marii meșteri au fost Iorgu Iordan,

Al. Graur și I. Coteanu, care au condus lucrările până în 1997, când ultimul dintre cei trei, profesorul Coteanu, ne-a părăsit. După această dată, mari-meșteri, adică redactori responsabili ai lucrării, au fost alți doi membri ai Academiei Române, Gh. Mihăilă și autorul acestor rânduri. În seria acestor meșteri-mari nu poate fi omis Al. Philippide, care a pus la dispoziția Academiei, deci a lui Sextil Pușcariu, sute de mii de fișe.

Mari-zidari sunt cei ale căror contribuții au fost fundamentale: în perioada 1905-1948 ei s-au numit C. Lacea și Th. Capidan, între 1949 și 1952 îi amintesc pe Lia Pușcariu și Florica Ficșinescu, iar pentru perioada care a început în 1959 și a durat până astăzi îi menționez pe Mircea Seche și Ion Dănilă, foști șefi de sector la Institutul de Lingvistică din București, ca și pe Vasile Breban și Felicia Șerban, de la Institutul de Lingvistică din Cluj. Din „vechea gardă” mai sunt în viață soții N.A. Ursu și D. Ursu (de la Iași) și doamna Emilia Todoran (de la Cluj).

Astăzi, colectivele de lexicografie sunt coordonate de Monica Busuioc (București), Elena Comșulea (Cluj) și Gabriela Haja (Iași). O menționez aparte pentru membrii comisiei de etimologie, coordonată, după dispariția profesorului Al. Graur, de colegul Gh. Mihăilă. În cadrul acestora s-au distins, prin atașamentul

De aceea forul academic, după multe șovăieli, i-a retras lui B.P. Hasdeu împuternicirea și a apelat la lingvistul ieșean Al.I. Philippide, în 1897. Acesta a conceput lucrarea ca pe un tezaur al lexicului românesc. După eforturi uriașe, ajutat de un grup de colaboratori, a adunat sute de mii de fișe, dar a trebuit să renunțe la redactarea lucrării, în 1905, în urma cererii „Comisiunii dicționarului” de a face o operație de selectare și de eliminare a majorității împrumuturilor recente. În plus, Philippide nu voia să înceapă tipărirea înainte de terminarea întregului manuscris. „Deprinderea, în tot cursul veacului trecut – spune Pușcariu – să înaintăm cu pași alergători, străbătând în câteva decenii drumuri pe care alte neamuri, cu o dezvoltare istorică normală, le-au umblat în curs de secole, explică nerăbdarea pe care Academia o opunea muncii de redactare migăloasă din partea lui Philippide.”

Apatra încercare de elaborare a Dicționarului îi revine lui Sextil Pușcariu, în 1906, când acesta avea numai 29 de ani. Cu materialul cules de învățatul ieșean, sporit cu fișe noi, extrase de el și de colaboratorii săi, Pușcariu pornește la redactarea Dicționarului, începând iar cu litera A. În decembrie 1906, la sfârșitul primului an, publică prima coală. Lucrarea a continuat să apară în câte două fascicule pe an. Anii de

August Treboniu Laurian

război și anii grei care au urmat după încheierea păcii au făcut ca lucrul la Dicționar să fie întrerupt sau să continue într-o măsură redusă. În 1927 s-au reluat lucrările și totul ar fi mers foarte bine, dacă n-ar fi intervenit al doilea război.

Timp de 43 de ani, până în 1949, Sextil Pușcariu și echipa sa de la Cluj au elaborat și publicat literele A, B, C, D–de, F, G, H, I, Î, J și L (până la cuvântul *lojniță*, inclusiv), însumând 3.071 de pagini, cu aproximativ 60.000 de cuvinte și variante. Aceasta este singura lucrare recunoscută sub numele de *Dicționarul Academiei* (cu sigla DA).

După moartea lui Pușcariu, în 1948, lucrările sunt reluate, în perioada 1949–1952, la Institutul de Lingvistică din București, sub conducerea lui Iorgu Iordan. Se redactează, într-o primă formă, toate celelalte litere.

Redactarea dicționarului academic a fost întreruptă brutal, din nou, timp de șapte ani, până în 1959, în favoarea elaborării a două alte lucrări, *Dicționarul limbii române literare contemporane*, în patru volume (1955–1957), și *Dicționarul limbii române moderne*, într-un volum (1958), considerate a fi opere urgente pentru acea vreme. În 1959, la conducerea lucrării, alături de Iorgu Iordan, sunt cooptați Al. Graur și I. Coteanu. Redactarea lucrării începe să se realizeze paralel în trei centre universitare (București, Cluj și Iași).

Noul dicționar academic (DLR), început în 1959 de la litera M, este mult mai bogat. Are la bază 6.000.000 de fișe, de două ori mai multe decât cele 3.000.000 din fișierul lui Pușcariu, și, de asemenea, mai multe izvoare. El este mai deschis față de termenii tehnico-științifici, dar se adoptă un criteriu de selecție riguros: sunt admiși numai termeni „care au pătruns sau manifestă tendința evidentă de a pătrunde în limba literară generală, în limbajul literar-artistic sau în cel popular”. Altfel spus, „dacă aceștia apar [...] în cel puțin două stiluri diferite ale limbii”. Deci nu sunt luați în considerare termenii tehnici de strictă specialitate, limitați la disciplina căreia îi aparțin.

Pe lângă deschiderea referitoare la inventarul de cuvinte, trebuie menționat și

editura Hirzel pentru șapte volume, pe care sperau să le termine în șapte ani. Primul volum a apărut după 19 ani, în 1857, iar ultimul dintre celelalte 15 volume, care cuprind 331.056 intrări de dicționar, în 1961, adică după 103 ani. Pentru suportarea cheltuielilor mari, legate de redactarea și tipărirea lucrării, Academia prusacă a cerut ajutorul Ministerului de Interne, al Ministerului Artei, Științei și Culturii Poporului și al unei instituții numite „Notgemeinschaft der deutschen Wissenschaft”. Această ultimă instituție s-a născut în vremurile de criză financiară de după Primul Război Mondial și a funcționat cu contribuția marilor industriași și comercianți ai Germaniei, care și-au dat seama că toate realizările lor se datoresc și oamenilor de știință și că e nevoie să se garanteze continuitatea muncii științifice. Proiectul ediției electronice a lucrării, elaborat între 1998 și 2004, a fost finanțat de Deutsche Forschungsgemeinschaft.

Am spus de mai multe ori că munca la dicționar este nesfârșită. Îmi permit să adaug că va continua cât va exista limba română. Într-o nouă etapă, care a început de câteva luni, cele trei institute vor relua partea redactată de echipa lui Pușcariu (A-B București, C – Cluj, F – I Iași).

Există două rațiuni pentru această inițiativă: mai întâi, este necesară îmbogățirea listei de cuvinte, apoi, trebuie redactată și această parte după principiile noii serii. Operațiile sunt la fel de complicate ca și cum s-ar redacta de la început. Avem, în prezent, numeroase cercetări asupra limbii române actuale, apărute în secolul care a trecut. În aceeași perioadă s-au publicat acte și documente din trecut (la Institutul din București avem o bancă de date cu toate textele literare și neliterare din secolele al XVI-lea-al XVII-lea și o bună parte din secolul al XVIII-lea, aproximativ 10.000 de texte).

Poate cel mai important este faptul că s-au publicat atlase lingvistice (*Atlasul lingvistic român*, inițiat tot de Pușcariu, seria Sever Pop și seria Emil Petrovici, cu nouă volume; atlase lingvistice regionale – Oltenia, Muntenia și Dobrogea, Banat, Maramureș, Transilvania, Crișana, Moldova, în total 35 de volume). S-au publicat glosare regionale și colecții de texte

românești. Subliniem că sunt și volume cu texte și glosare din afara granițelor României (Bulgaria, Serbia, Ungaria, Ucraina). De toate acestea trebuie să se țină seama.

Și fiindcă vorbim de viitor, la republicarea seriei Pușcariu, cu completările necesare, deci peste câțiva ani, vom avea o ediție „definitivă” a Dicționarului limbii române. Această formă definitivă va avea și un format electronic. Cum limba evoluează, edițiile „definitive” trebuie să aibă în vedere noile cuvinte sau sensuri și eventualele cuvinte descoperite în documentele vechi. Pentru aceasta ne gândim ca, la fiecare deceniu, să publicăm câte un supliment. Academia Română se va strădui să participe la ridicarea „acestui monument nepieritor” care este limba română.

Termin cu o mărturisire, pe care n-am făcut-o public până acum. Când am fost ales vicepreședinte al Academiei Române, am făcut un pariu cu mine însumi: să terminăm publicarea dicționarului până în 2010. Pot spune că am câștigat acest pariu, cu ajutorul Editurii Academiei Române. Sunt destul de tânăr (și de bătrân, în același timp), ca să îndrăznesc să fac al doilea pariu: vreau să apuc să anunț, de la pupitrul Academiei Române, că ediția definitivă a Dicționarului a fost terminată. ■

Marius Sala (dreapta) cu Iorgu Iordan, în Mexic, 1968

lor, Gr. Brâncuș și Andrei Avram, membri corespondenți ai Academiei Române, profesoara L. Wald și regretații Vl. Drimba și Th. Hristea. Numărul redactorilor lucrării este însă mult mai mare, peste 200 de lingviști, în cele trei institute.

Pe lângă aceștia, au mai fost câteva zeci de persoane, care nu sunt amintite de obicei: e vorba despre „pălmașii” sau „furnicuțele” care au adunat material. O astfel de furnicuță am fost și eu, în 1953, când am început să lucrez la Institut, în clădirea din str. Spătarului. Am primit cartea lui Petru Dumitriu, *Drum fără pulbere*, pe care a trebuit să o fișez. Îndrumătorul meu de atunci a fost Zizi Ștefănescu-Goangă. Mă bucur să constat că o nouă echipă, formată din tineri (mai numeroasă la București), poate continua munca la dicționar.

Ne plecăm frunțile în memoria celor duși dintre noi, le mulțumim tuturor colaboratorilor în viață și le urăm succes tinerilor, ca să continue, cu aceleași bune rezultate, opera începută acum mai bine de un secol de Sextil Pușcariu. Îi asigurăm, dacă încă nu știu, că nu este o treabă ușoară, ci o muncă minuțioasă, care cere mult timp și dăruire. Materialul de limbă pentru dicționar nu trebuie numai adunat, din cele mai variate izvoare, ci trebuie și supus unui examen critic competent.

Am să reproduc un exemplu, dat de același

Pușcariu, pentru a arăta cum lexicografii grăbiți sau mai puțin conștiincioși pot inventa cuvinte și sensuri inexistente. „Lucrând cuvântul *chichiță*, am găsit în Dicționarul român-german de Alexi: *chichiță* – *Kuh*. Desigur că nimeni nu-și cunoaște limba proprie atât de bine, încât să poată spune a priori: acest sens e inexistent. Totuși, înțelesul de «vacă» pentru *chichiță* îmi păru cu atât mai suspect, cu cât la Alexi se mai găsesc și alte erori. Am căutat deci să dau de urma acestei greșeli și am luat Dicționarul român-francez al lui Pontbriant, pe care știam că Alexi l-a utilizat de obicei. Și, într-adevăr, iată că găsesc acolo *chichiță* – *vache*. În franțuzește însă *vache* nu înseamnă numai «vacă», cum credea Alexi, ci și lădiță de sub capra unei trăsuri, deci tocmai ceea ce înseamnă uneori *chichița* noastră!”

Exemple de cuvinte inexistente sau tratate greșit în

dicționarul academic au dat, în cercetările lor etimologice, Andrei Avram și Ion Mării. Un astfel de caz, discutat de Andrei Avram, este cuvântul dialectal *pățoncă* „floarea soarelui”, împrumutat din rusă, care, prin omiterea unor semne diacritice și citirea *e* în loc de *c*, a devenit *patonea*. Evident că are etimologie necunoscută!

Niciun dicționar nu este perfect. Situații precum cele prezentate mai sus se întâlnesc și la alte „case mari”. În cel mai bun dicționar etimologic al vreunei limbi române, dicționarul etimologic al limbii franceze realizat de W. von Wartburg (cu 25 de volume și peste 14.000 de pagini), există cazuri când autorul a ajuns să dea etimologii diferite pentru același cuvânt. Directorul de la Institutul Național al Limbii Franceze ne-a spus că, în prezent, se lucrează la un volum care să

cuprindă greșelile din cele 16 volume impresionante ale celebrului lexicon *Trésor de la langue française. Dictionnaire de la langue du XIXe et du XXe siècles*.

Munca la dicționar este grea, mai ales la un dicționar modern al limbii române, cu prea puține lucrări lexicografice pregătitoare. Este grea și, mai ales, cere mult timp. Cele mai multe dicționare mari progresează încet, iar ca să fiu convingător, amintesc cazul instructiv al dicționarului limbii germane. În 1838, frații Grimm au încheiat un contract cu

Academicianul Al. Graur

Vlaicu de zgomotul motorului. În urma acestei vizite, a renunțat definitiv la motorul Anzani. Ne-am revăzut a doua zi [și] a vorbit din nou despre impresia pe care i-a făcut-o motorul Gnôme și m-a întrebat: «Ce zici, nu ar fi bine să las pe fratele Ion să piloteze aparatul?». I-am răspuns: «Sunt convins că ai face foarte bine. Este greu să fii inginerul, fabricantul și pilotul mașinii. Prea multe funcții pentru un om». «Așa voi face», mi-a răspuns Vlaicu, iar eu i-am replicat: «Îmi pare bine că ești de aceeași părere cu mine». Nu a lipsit însă să mă impresioneze acest gând la un bărbat curajos, vioi, plin de entuziasm... Mi-a adresat din București mai multe scrisori în care îmi indica mersul lucrărilor și se plângea totodată că subalternii de la Arsenal îi pun bețe în roate...»

După 1/14 iunie 1910, Aurel Vlaicu începe încercările aeroplanului pe terenul de zbor de la Cotroceni, efectuând rulaie cu viteze din ce în ce mai mari. Cu toate acestea, n-a reușit să se desprindă de sol. Se găsea în fața unui paradox: proiectase avionul, îi cunoștea caracteristicile, dar nu cunoștea tehnica pilotajului pentru că, la acea dată, în țară, n-avea cine să-l învețe.

4/17 iunie 1910. În după-amiaza zilei, la ora 18.00, aerodromul de la Cotroceni era plin de lume. Se aflau acolo profesorul universitar Gheorghe Munteanu Murgoci, un apropiat al prințului Carol, participant și el la eveniment, și-a notat impresiile despre acest zbor care marca nașterea aviației militare române. „Când Vlaicu s-a suit în nacelă, a fost un moment

solemn; sunt sigur că toți aveau, ca și mine, o tremură de inimă pentru viața lui Vlaicu și ședea muți, nemșcați; doar principele Carol s-a apropiat de aeroplan ca să vadă cum funcționează ghi-donul [manșa – n.n.] pentru cârmă. Un soldat vine și pune motorul în mișcare. Vlaicu face semn cu mâna soldaților ce țineau coada aparatului să-i dea drumul. Cu un vâjâit asurzitor, aeroplanul o ia la goană în linie dreaptă peste câmpul neted, dar nu se înălță de la pământ. Vlaicu pleacă în mare iuțală; principele Carol și cu mine ne aruncăm într-un automobil și urmărim aeroplanul. Soldații și prietenii lui Vlaicu erau înșirați în lungul câmpului, ca să poată

vedea dacă toate roțile se dezlipesc de pământ... Urmărim cu mare băgare de seamă mersul aparatului; norișori de praf de la cele trei roți și un fumuleț opalescent se împrăștia de la motor; deodată, vedem că aparatul se suie în față și în momentul următor dispare și norișorul de la roata dinapoi. Mașina toată plutea în aer și se legăna într-o parte și alta, cam la un metru de pământ.

Vlaicu făcuse cum stabilisem noi și zburase; de mare

Vlaicu și aparatul său în mai multe ipostaze

Se uită bărbați politici, se uită scriitori de renume, pe el însă nu-l vom uita. Oricând îndrăzneala ome-nească va smulge aiurea succese strălucite naturii învinse, nu vom privi cu invidie pe acel învingător, ci vom zice cu mândrie: „Și noi am avut pe Vlaicu“.

Nicolae Iorga

Aviația română 100 ani

În cartea istoriei aeronauticii, mulți români au înscris contribuții remarcabile la realizarea visului milenar al omenirii – zborul. În această strălucită galerie de inventatori și constructori, un rol aparte îl ocupă Aurel Vlaicu. De numele lui se leagă zborurile primelor planoare și avioane, inclusiv militare, de construcție românească, ce au uimit lumea prin soluțiile adoptate și originalitatea lor.

*Brăicească Vlaicu! și nu! tot
mai sus!
1911 Caragiale*

Pe câmpul de la Cotroceni,
Aurel Vlaicu alături de avionul său

„ȘI NOI AM AVUT PE VLAICU“

Dr. VALERIU AVRAM

Inginerul aviator Aurel Vlaicu s-a născut la 7 noiembrie 1882 (potrivit certificatului de botez), în satul Bințiști, județul Hunedoara. A urmat studii universitare la Școala Politehnică din Budapesta (1902-1903) și la Școala Politehnică Regală Bavareză din München (1903-1908), Facultatea de mecanică. Lucra pentru o perioadă scurtă la firma Opel, apoi revine acasă. În vara anului 1909 a construit un planor cu care a zburat. La îndemnul lui Octavian Goga, vine la București. Prim-ministrul Ion I.C. Brătianu a fost de acord ca să contruiască la Arsenalul de Construcții al Armatei avionul „Vlaicu nr. 1 model 1910“ (în contractul de colaborare cu Ministerul de Război, apare cu cifră arabă;

modelele următoare apar în presă cu cifre latine).

La împlinirea unui secol de la zborul acestui avion pe terenul de la Cotroceni – care a fost primul aerodrom al Armatei române – publicăm unele mărturii ale contemporanilor săi, mai puțin cunoscute.

Zburasem, și asta era principalul

La 23 decembrie 1909/5 ianuarie 1910, Aurel Vlaicu a plecat la Paris pentru a vizita câteva uzine care fabricau motoare rotative de avioane (Anzani, Gnôme). Avea nevoie de un motor pentru a începe primele zboruri cu avionul său, care fusese în mare parte terminat.

A solicitat o întâlnire lui Traian Vuia. „Am primit vizita lui Vlaicu, care era însoțit de profesorul Răianu din Iași. Mi-a expus planul avionului ce concepușe. Mi-a comunicat că a fost la fabrica lui Anzani, unde a văzut motorul funcționând, dar, înainte de a face achiziția, a ținut să aibă părerea mea. Mi-a expus că avionul său se execută la Arsenalul Armatei... I-am răspuns că există deja un motor superior, Gnôme, rotativ, care s-a relevat la mitingul de la Reims. Ne-am dus cu mașina casei [firmei – n.n.] la fabrica din Genevilliers, unde am vizitat atelierile și toată filiera de fabricație a motorului. Am văzut și un motor funcționând. Aici am fost surprins de impresia adâncă făcută asupra lui

și a lui Nicolae Flencheș, un mare admirator al lui Vlaicu. Noul avion a fost încercat în zbor la mijlocul lunii aprilie 1911. La sugestia lui Octavian Goga, inginerul Vlaicu execută mai multe zboruri la Blaj (16/29 august 1911), Sibiu (11/24 septembrie 1911), Brașov (18 septembrie/1 octombrie 1911). Participă la serbările semicentenarului Universității din Iași, efectuând un zbor la înălțimea de 800 m deasupra orașului. Regele Carol I l-a decorat cu acel prilej prin Înaltul Decret Regal nr. 3.214, din 11/24 octombrie 1911, cu Ordinul „Steaua României”, în gradul de cavalier.

Evenimentul excepțional al anului 1912 l-a constituit participarea lui Vlaicu la concursul aeronautic internațional de la Aspern, Austria, care s-a desfășurat între 10/23-17/30 iunie 1912 și unde a obținut cinci premii în valoare de 5.750 de coroane.

Întors acasă, Vlaicu a început un turneu prin orașele transilvănene în vederea obținerii banilor necesari pentru construirea avionului „Vlaicu nr. III”.

Prin Contractul nr. 10.552, din 8/21 decembrie 1912, ministerul de Război i-a comandat lui Vlaicu un aparat de zbor cu două locuri, „Vlaicu nr. III”, pentru care i-a acordat suma de 9.000 lei. Era insuficientă pentru realizarea lui. I-au promis ajutor prietenii și admiratorii.

Aripi frânte

În paralel cu lucrul la noul aeroplan, Vlaicu se pregătea intens pentru zborul peste Carpați, pentru a participa la Orăștie, la serbările asociației ASTRA. A decolat în ziua de 31 august/13 septembrie 1913 de pe aerodromul Cotroceni, cu avionul „A. Vlaicu nr. II”, la ora 14.30, după alte surse cu o oră mai târziu.

Vlaicu aterizează lângă Ploiești pe un teren dinaintea stabilit, alimentează avionul cu benzină, apoi decolează și trece de Câmpina, se reîntoarce în zbor spre Ploiești și lângă satul Bănești avionul s-a prăbușit, pilotul pierzându-și viața.

Cauza morții inginerului aviator Aurel Vlaicu a fost mult comentată și dezbătută de prieteni, familie sau alte persoane care l-au cunoscut.

S-au emis mai multe ipoteze: avionul s-a prăbușit din cauza curenților de aer ascendenți și descendenți, care au răsturnat aparatul de zbor zdrobindu-l de sol; Vlaicu a murit în aer în urma unui infarct miocardic; a existat și varianta unui sabotaj.

În urma unor studii efectuate timp de mai mulți ani, ne-am exprimat un punct de vedere în legătură cu cauza acestui tragic sfârșit în *Magazin istoric*, nr. 11/2002. Cercetând în continuare presa vremii, dar și o serie de publicații apărute în perioada interbelică, am găsit relatarea medicului curant al lui Vlaicu, dr. V. Hâncu, care a publicat în *Albumul Vlaicu*, Orăștie, 1920, p. 306, textul *Vlaicu și cauza morții lui*, din care reproducem pasajele cele mai importante.

„În timpul din urmă au apărut o mulțime de articole, care de care mai fanteziste, asupra cauzei morții marelui nostru aviator român Vlaicu. Și nu știu – careva dintre cei care au scris acele articole, au cunoscut pe Vlaicu, atât din punct de vedere psihologic, cât mai ales din punct de vedere fizic. Ridic această chestiune ca o clauză fundamentală în sprijinul teoriei ce voi aduce asupra cauzei morții aceluia căruia în timp de doi ani i-am fost prieten și medic la București și ca atare am avut ocazia de a-l cunoaște mai bine ca oricare.

L-am cunoscut și în stare de sănătate, și când era bolnav. Ca sănătos, atât în societate cât și cu prietenii sau singur, era mult mai rezervat, calm, liniștit, nu vorbea mult, dar cugeta mult [...] Când, câteodată, era bolnav însă, această nervozitate și-o exprima și mai mult. Cauza

Brevetul obținut pentru „Vlaicu nr. 1 model 1910” și carte poștală realizată în anul 1912 cu avionul „A. Vlaicu nr. II” pe Câmpia de la Blaj

emoție și poate de frică a aterizat după 40-50 de metri de zbor, sare din nacelă și vine spre noi. Principele Carol îi iese înaintea și-i strânge mâna: «Bravo, Vlaicule! Ai zburat!».

Poetul Alexandru Macedonski comenta în *Ilustrațiunea națională*, din iunie-august 1913, greutățile pe care le-a întâmpinat inginerul Aurel Vlaicu în construcția aparatului de zbor, dar și succesul din 4/17 iunie 1910: „Îl vor fi acoperit neapărat multe umiliri; va fi alergat năucit din prag de ușă în alt prag de ușă, dar oricum i s-ar fi întâmplat, sufletul lui plin de energie și mintea scântietoare de foc sacru ale acestui fiu de țaran din Ardeal și-au văzut într-o zi visul cu ochii. E de neînchipuit lupta pe care a trebuit s-o ducă, dar cât de frumoasă i-a fost izbânda atunci când el, fără cunoscători și fără protecții în acești bizantinicești București ai oficialităților, a silit un guvern să-l asculte, pe un ministru de Război să-i pună la dispoziție Arsenalul și și-a încoronat opera smulgând zgârceniei bugetare puținele mii de lei de care avea nevoie“.

Iată cum relatează Aurel Vlaicu momentul: „Bucuria cea mai mare însă am simțit-o când am zburat prima oară la Cotroceni. Nu m-am ridicat mai sus de patru metri. Cu toate acestea, nici Alpii nu mi-i închipuiam mai înalți ca înălțimea la care mă ridicasem eu. Fiindcă patru metri erau atunci pentru mine un record

formidabil, un record care-mi consacra mașina. Zburasem, și asta era principalul. Mă menținusem în aer, făcusem evoluții neșovăitoare... Iar eu, după ce am coborât, eram ca și beat de bucuria fără margini a izbânzii. Începusem să mă dau peste cap de fericire... Și eram, într-adevăr, nebun de entuziasm și de mulțumire“.

Turneu ca să strângă bani

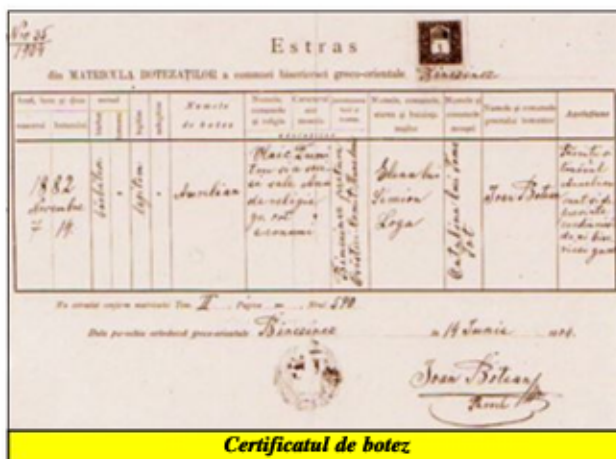
Inginerul aviator Aurel Vlaicu a continuat să zboare în lunile iulie și august 1910, perfecționându-se în tehnica pilotajului. O comisie militară, formată din generalul adjutant inginer George Georgescu, colonel Dumitru Iliescu, maiorul N. Mihailide și căpitanul G.I. Negrei, a recepționat avionul „Vlaicu nr. 1 model 1910“. Procesul-verbal încheiat cu această ocazie preciza: „Zborurile efectuate au fost în număr de două, dar de același gen și parcurs; ambele s-au executat la Cotroceni, la ora 6 p.m (18.00) și la 6 și 15 pe un timp calm... Al doilea parcurs [zbor – n.n.] s-a executat pe același drum, însă ridicându-se după 14-15 m de

parcurs pe pământ și urcându-se la circa 60 m [înălțime – n.n.], aterizajul s-a făcut mai calm și mai sigur, tot în mijlocul asistenței; aviatorul saluta mereu pe trecători, pentru a arăta că și conduce aparatul cu o mână; parcursul de 15 km l-a făcut în nouă minute, aproape [cu] 100 km pe

oră. Părerea noastră este că aceste zboruri sunt proba cea mai bună că inginerul Vlaicu este pe calea cea adevărată și că puțin îi mai trebuie ca să poată concura cu aparatul său cu primele aparate cunoscute... Meritul aviatorului Vlaicu este dar că, fără școală de pilotaj și fără să mai fi zburat, a reușit de prima dată a executa zboruri ca aviatorii cei mai renumiți, fără a avea temperamentul calm al acestora; aceasta probează că aparatul său l-a ajutat mult în succes, prin stabilitatea lui și prin calitățile de manevră. Credem că acest aeroplan poate deveni un prețios aparat de recunoaștere, adică foarte util armatei.“

Ministerul de Război n-a fost de acord să-i subvenționeze realizarea unui nou avion. Sprijinul material a venit din partea ministrului Cultelor și Instrucțiunii Publice Spiru Haret, care a oferit suma de 7.000 lei. Restul de 9.000 lei a fost contribuția lui Vlaicu.

Avionul „A. Vlaicu nr. II“ a fost construit la Școala superioară de arte și meserii din București, cu sprijinul inginerilor Panaitescu, Silișteanu

„DRUMURILE“ LUI CONRAD HAAS

Alex Todericiu și Renate Brauner, viceprimar al Vienei (fotografie de Lucian Tudose)

Luni, 1 martie 2010, în fața Bibliotecii Academiei Române a fost dezvelit un monument în amintirea savantului medieval austriac Conrad Haas, cel care a imaginat pentru prima oară o rachetă în trei trepte. Au participat președintele Academiei Române, Ionel Haiduc, primarul orașului București, Sorin Oprescu, Renate Brauner, viceprimar al Vienei, fostul președinte Emil Constantinescu, Martin Eichinger, ambasadorul Austriei, un numeros grup de oameni de afaceri din Austria și din România.

Descoperirea manuscrisului lui Conrad Haas la Arhivele din Sibiu a stârnit, în epocă, un ecou deosebit. Numele descoperitorului, universitarul Doru Todericiu (1921-2008), a fost însă repede trecut sub tăcere, pentru că în anul 1970 a ales să rămână în Franța. Fiul său, Alex Todericiu, este cel care a făcut posibilă realizarea acestui monument, opera sculptorului Mihai Rusen, și reeditarea cărții profesorului Doru Todericiu. L-am rugat pe ALEX TODERICIU, analist politic vienez, să reconstituie pentru cititorii revistei noastre contextul descoperirii de acum 50 ani.

– Cum a ajuns tatăl dumneavoastră la acest manuscris și ce probleme a întâmpinat în valorificarea lui științifică?

– Tatăl meu, profesorul Doru Todericiu, mi-a povestit că, în anii 1960-1961, plănuia să scrie o carte despre un savant medieval, Melchior Transylvanus Cibinensis. Era un personaj care făcea tot felul de analize chimice experimentale, căuta rețete pentru prepararea pulberilor, la începutul

secolului al XVI-lea în plină perioadă renașcentistă. Întâmplarea a făcut ca, atunci când și-a început cercetările în Arhivele Statului din Sibiu, să fie însărcinat de Ministerul Chimiei să participe la o comisie care se ocupa cu investigarea unor deficiențe existente la aceste arhive. Din toamna anului 1961 a participat la procesul de inventariere și sistematizare a sectorului de arhive medievale din Sibiu. Acolo a găsit și manu-

scrisul lui Conrad Haas, care era legat, în coperti din piele, sub forma unui coligat cu alte două manuscrise, mai vechi. Era indicat în inventar ca un tratat de pirotehnic, fără să se ofere alte detalii. Tatăl meu, obișnuit cu astfel de manuscrise, a sesizat că acesta avea pagini lipite. Era un procedeu prin care autorii puneau la adăpost informații cu caracter sensibil. A desfăcut paginile respective și așa a descoperit desenele care l-au făcut

acestei stări nervoase era nefrita – boala lui de rinichi –, de care suferea și care contribuia, cu o bună parte, la repetarea și accentuarea acestei stări [...] mai ales, de câte ori era răcit, avea dureri lombare, era mai indispus și mult mai nervos. Analiza chimică asemenea a dovedit că în stare nervoasă funcționarea rinichilor era mai conturbată și anormală, ca în stare calmă...

Că era emotiv, impresionabil și foarte nervos înainte de a zbura, o știe oricine dintre cei care l-au cunoscut. Ba, de cele mai multe ori întrebuința, înainte de a zbura, chiar unele băuturi spirtoase,

din Bințiști, punct care mai curând sau mai târziu putea să-i fie fatal, și anume boala de rinichi de care suferea.

Or, Vlaicu adesea era sfătuit de mine ca să se îngrijească și să facă o cură specială pentru boala lui la una din stațiunile balneare din țară și străinătate. Însă cine-l cunoștea nu se miră când știe cât de preocupat era el de planurile lui și cât de puțin preț punea pe sănătatea lui, așa că sfatul meu neoficial nu a avut niciun efect asupra lui [...]

La Câmpina se spune că a aterizat, a luat masa, și-a pus benzină în motor, și-a inspectat aparatul și s-a ridicat în văzduh să facă ultimul salut,

a făcut ceva viraje și a plecat. Ce s-a putut întâmpla? Temperatura, în urma deselor ploii, fiind cam rece, mai ales la munte, a influențat asupra rinichilor, rinichii asupra vaselor și nervilor, iar vasele asupra inimii și asupra creierului, la care s-a mai adăugat și emoția. Pe de altă parte, sângele de la periferia organelor, în urma răcelii și a contractibilității vaselor, s-a aglomerat spre centru, vasele centrale fiind foarte încărcate de sânge, iar inima, slăbită în urma nefritei, nu a fost în stare să pună rezistență unei sanguine și o sincopă cardiacă, probabil, i-a curmat viața. Numai astfel de explicație este rațională, bazată pe fapte și concluzii logice.

Ca o concluzie deci, după mine unul, Vlaicu a murit probabil în aer, în urma unui atac de inimă: asistolie cardiacă. Pe de altă parte, sincer trebuie să mărturisesc că Vlaicu nu era pilot și nici de pilotat, mai ales că suferea de rinichi, și ca încheiere mai pot adăuga că rău s-a făcut că lui Vlaicu i s-a îngăduit să piloteze, în loc ca numai să producă și să creeze". ■

ca: cognac, rum, diferite liqueruri etc. Iar când fusese marea adunare a «Asociațiunii» (ASTRA) la Blaj, prelații noștri și cei care erau lângă dânsul când s-a coborât din zbor, cu toții ne-am putut convinge că tot era vântat, iar fața lui era complet ciorvazăată [...] De aceea am și insistat ca al doilea viraj să-i fie interzis să-l mai facă. Așa că, atunci ochiul scrutător și psihologic al unui medic cu experiență putea cu ușurință afla un punct negru în sănătatea geniului

Resturile avionului prăbușit și cortegiul funerar

profesorului Doru Todericiu a dispărut. Îmi aduc aminte că în Muzeul Național de Istorie exista o placă de sticlă, în dreptul reproducerii desenelor lui Conrad Haas, pe care scria că au fost descoperite în 1961, dar numele descoperitorului fusese șters. S-a făcut atunci și un film documentar, de către Studioul „Sahia”, regizor era un prieten al tatălui meu, Nicolae Otrocol. Prin anii '80, când am mers la cinematograful, înaintea filmului am văzut acest documentar și am rămas surprins să descopăr că cenzura lăsase numele tatălui meu să apară. A fost probabil o scăpare.

Menționez că până astăzi, o parte dintre scrisorile trimise tatălui meu de către Hermann Oberth, Wernherr von Braun și mai ales F.C. Durant (Institutul Smithsonian și NASA) au rămas „pierdute” în arhivele din România.

– Cum s-a născut ideea acestui monument, plasat în curtea Academiei Române?

– Pentru ca să ajungă acasă, în Dornbach, Conrad Haas a trebuit să plece din Sibiu, să ajungă la București, în curtea Academiei Române, unde s-a

întâlnit cu doamna viceprimar a Vienei; în această toamnă va reveni în locul unde s-a născut. Atunci se va instala și în capitala Austriei un monument al sculptorului Mihai Rusen, care să amintească de Conrad, vienezul de la Sibiu.

Legătura lui Conrad Haas cu Academia este dată de faptul că ambele ediții ale cărții tatălui meu au apărut la Editura Academiei Române. Acum trei ani, domnul Ionel Haiduc, președintele acestui înalt for academic, a acceptat să scrie cuvântul înainte la ediția a doua.

Am fost și la Sibiu și am încercat să amplasez acolo acest basorelieu, dar m-am izbit de Comisia de urbanism. Poate că dacă eram mai insistent, reușeam până la urmă. Monumentul nu ar fi costat niciun leu bugetul public. Domnul academician Haiduc s-a oferit să mă ajute: „Conrad Haas este binevenit în curtea Academiei Române. Mă gândesc la acest loc drept un punct de confluență a culturilor”. Iată de ce este Conrad Haas astăzi în curtea Academiei Române și asta arată o deschidere deosebită a Academiei.

După ce se va amplasa și monumentul din Austria – Viena s-a trezit după ce l-am instalat la București –, ne vom gândi ce este de făcut și la Sibiu. Profesorul Stoia, mulți ani directorul arhivelor din Sibiu, a scris în 1969 un articol, publicat în *Tribuna Sibiului*, în care arăta că la Sibiu trebuie să se ridice un monument pentru Conrad Haas. Există acum acolo un fel de efigie, care îl amintește, dar este prea puțin. În plus, plăcuța străzii care îi poartă numele este greșit scrisă: Konrad în loc de Conrad.

Se cuvine, în încheiere, să mulțumesc încă o dată domnului academician Ionel Haiduc, președintele Academiei Române, care a făcut posibilă plasarea acestui monument la București, tuturor sponsorilor care au contribuit la realizarea monumentului. Mulțumiri speciale se cuvin și domnului cosmonaut Dumitru Prunariu, care mi-a facilitat copierea în format digital a manuscrisului lucrării lui Conrad Haas și astfel am putut avea reproducere de foarte bună calitate în această a doua ediție a cărții tatălui meu.

**A consemnat:
Dorin MATEI**

Mă bucur că bine cunoscuta revistă *Magazin istoric* a acceptat să găzduiască și concursul *Conrad Haas – un precursor al rachetei moderne*. În memoria tatălui meu, ofer un număr de 30 de volume din ediția apărută la Editura Academiei Române în anul 2008 aceluia care vor răspunde corect la următoarele întrebări. În cazul în care numărul răspunsurilor va fi mai mare, se va proceda la tragerea la sorți. Nu uitați să precizați numele și prenumele, cât și numărul de telefon sau adresa de e-mail.

Alegeți răspunsul corect dintre cele trei variante posibile la fiecare întrebare.

1. Care sunt noutățile esențiale pe care le datorează lui Conrad Haas istoria rachetei?
 - a) concepția proiectilului multiplu și a rachetei în trepte succesive de aprindere
 - b) concepția și definirea portabilității
 - c) concepția bolții balistice
2. Când și unde s-a născut Conrad Haas?
 - a) Sibiu, 1529
 - b) Dornbach, 1509
 - c) Salzburg, 1509
3. Cum se numește sculptorul care a realizat monumentul amplasat în curtea Academiei Române pentru a evoca memoria lui Conrad Haas?
 - a) George Apostu
 - b) Mihai Rusen
 - c) Mircea Roman

celebru pe Conrad Haas. Tatăl meu, a fost primul care a analizat și interpretat corect conținutul acestui manuscris.

Și-a dat seama de unicitatea lui imediat ce foile lipite (paginile 110-111 din manuscris) și-au dezvăluit conținutul. În tot manuscrisul, acestea erau singurele cu desene în culori. Al doilea aspect care l-a frapat erau imaginile care reprezentau îmbinarea cilindrilor (corpurile rachetei). Inițial, a crezut că este vorba de inserția altcuiva în manuscris. Conrad Haas asemenea unui precursor modern al copyrightului a însemnat toate paginile cu inițialele sale.

Cunoștințele de mecanică, paleoastronautică și alchimie medievală ale lui Conrad Haas depășeau nivelul obișnuit al epocii. Contemporan cu Leonardo da Vinci, Conrad desena stângaci, dar a testat tot ceea ce a desenat, astfel încât azi orice inginer ar putea construi după schițele sale. Prioritățile mondiale ale inventatorului austriac au fost rezumate în cunoscuta *Enciclopedia Britannica*, ediția 1971: „aparitia unei limpezi concepții a proiectilului multiplu, a rachetei în trepte succesive de aprindere, ideea folosirii acestuia ca instrument zburător, concepția direcționării și a stabilizării pe direcție prin aripi în formă de delta”.

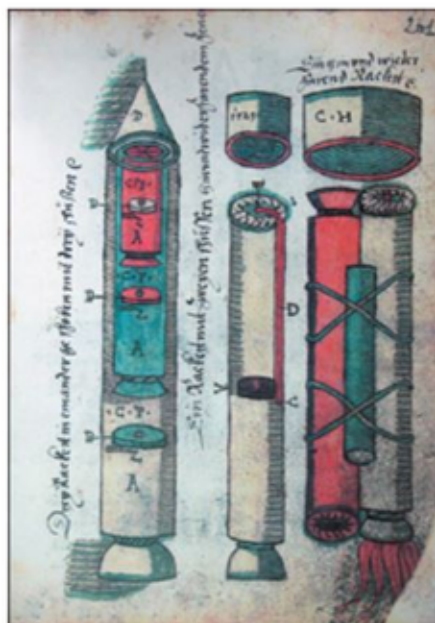
Profesorul Todericiu a analizat manuscrisul din perspectiva istoriei științei. Aproape două treimi din manuscris nu au legătură cu acest subiect. Conrad Haas analizează tot ce se întâmpla la Curtea de la Viena, cea care îl trimisese la Sibiu și care îl plătea. El era un guard imperial de artilerie, care avea misiunea să pregătească cetatea Sibiului ca să reziste unui eventual asediu otoman. A fost o vreme și șeful Arsenalului din oraș. Este pe-

rioadă de după înfrângerea Ungariei la Mohacs (*Magazin istoric*, nr. 4/2010), când Poarta și Habsburgii își disputau stăpânirea asupra Transilvaniei. Se pare că el dispunea de bani, de timp, astfel încât s-a putut ocupa de diferite experimente cât a stat în oraș. Cercetările le-a făcut pe banii împăratului. Din manuscris se desprinde și atitudinea lui pacifistă. Textul, folosit de profesorul Todericiu la edițiile din 1969 și 2008 ale lucrării *Preistoria rachetei moderne. Manuscrisul de la Sibiu 1400-1560*, a fost tradus, din germana medievală, de mama mea, recăsătorită cu dirijorul Horia Andreescu. Dacă un cercetător ar relua studiul acestui manuscris, aflat în prezent la Arhivele Naționale din București, ar putea obține, probabil, o frescă foarte interesantă a epocii. Știm destul de puțin despre Conrad Haas. Știm însă cu exactitate că s-a născut la Dornbach, azi un cartier al Vienei, în anul 1509, dar nu știm exact anul când a murit.

Descoperirea tatălui meu a atras atenția în epocă. Era o perioadă a războiului rece, când cucerirea spațiului cosmic ocupa un loc important. Orice fel de noutate istorică de acest fel suporta interpretări politice. Conrad Haas apărea într-un spațiu neslav, era un austriac răstăcit într-un Hermannstadt (Sibiu) medieval. M-ați întrebat ce tribut a plătit tatăl meu când a publicat prima ediție a cărții consacrate acestui subiect? Trebuie să spunem clar că Hermannstadt era un oraș din Transilvania, dar un oraș închis românilor la vremea respectivă. Astfel împotriva evidențelor istorice, profesorul Todericiu a trebuit să facă dintr-un oarecare Johann (Ioan) Valahul – care probabil a existat, poate că îl aprovizionau cu salpetru pentru experiențele sale, poate că era un slujitor în casa lui un „colaborator” la descoperirile sale. Concesie reparată și comentată în ediția din 2008.

– Mai sunt și alte asemenea aspecte, pe care cititorii ediției din 1969 nu au putut să le afle?

– Până în clipa în care a ales calea exilului, tatăl meu a avut mai multe apariții publice în țară și străinătate, s-a creat o anumită senzație în jurul descoperirii. Înuinea inginerilor din Republica Federală Germania l-a invitat în septembrie 1966 să susțină o conferință publică despre Conrad Haas la sediinta grupului pentru istoria științei și tehnicii de la Braunschweig. Au urmat intense schimburi epistolare cu profesorul Hermann Oberth, savanții francezi René Taton, B. Gille și François Rousso. De câteva ori, Ambasada Sovietică s-a interesat la autoritățile județene de această descoperire. După ce a rămas în Franța, în 1970, numele

Pagina de manuscris cu reprezentarea proiectului de rachetă cu trei trepte

tuturor cetățenilor ei, obiectiv pentru îndeplinirea căruia Statele Unite pot juca un rol important, binemeritând astfel recunoștința istorică din partea-i [a poporului român – *n.a.*], pare destinată a dobândi în Răsărit poziția similară a Belgiei în Apusul Europei”.

In condițiile în care și puterile europene întârziu să recunoască statul român, Washingtonul nu s-a grăbit să ridice misiunea consulară de la București la rang de ambasadă, conservând provizoriul existent. Exasperat de prudența excesivă a Washingtonului, A. Stern îi comunică președintelui Hayes, într-o scrisoare din 15 ianuarie 1879, că poziția sa în România devenise extrem de delicată, avertizând că, de vreme ce celelalte puteri ridicaseră rangul reprezentării lor diplomatice la București, menținerea statutului său de agent consular constituia „un handicap pentru Statele Unite”. Aceeași dezamăgire o aveau și autoritățile române. Solicitate, la 27 februarie, de către Departamentul de Stat să valideze numirea lui William Paine în funcția oficială de agent comercial al S.U.A. la București, au declinat, după două luni, oferta.

La 15 februarie 1879 se deschidea un nou front diplomatic la Viena, în capitala Imperiului Austro-Ungar. Aici, șeful Legației române, Ion Bălăceanu, îl aborda direct pe omologul său

Ion Bălăceanu

american, John A. Kasson, exprimând oficial dorința guvernului român de a stabili relații diplomatice directe cu Washingtonul, precizând chiar că partea română este pregătită să trimită propriul emisar în capitala Americii. Discuțiile și negocierile celor doi diplomați se vor extinde rapid și la sfera politică, sub imperiul problemei care dominase desfășurarea Congresului de la Berlin: chestiunea evreiască.

Sesizând, în urma informațiilor culese, rivalitatea economică a puterilor europene în spațiul românesc, în fața căreia America nu trebuia

să rămână indiferentă, John A. Kasson mergea pentru consultări la Washington. A convins autoritățile federale de necesitatea dezvoltării relațiilor bilaterale cu România și Serbia. Lui Kasson i s-a dat mână liberă pentru a începe consultările cu guvernele român și sârb, în vederea definitivării nivelului de reprezentare diplomatică. În același timp, Kasson era avertizat de secretarul de Stat că guvernul român nu recunoscuse încă oficial acreditările lui Timothy Smith (în funcția de consul la Galați) și a lui William Paine (agent comercial la București), cerându-i să convingă partea română să-și dea acordul.

In octombrie 1879, J.A. Kasson, într-o întâlnire cu ministrul român de Externe Vasile Boerescu, face cunoscute deplinele sale împuterniciri de a negocia din partea guvernului american condițiile unui tratat de prietenie, comerț și navigație între Statele Unite și România. La 21 octombrie, principele Carol îi scrie președintelui Hayes, exprimându-și „sincera dorință

de a vedea stabilite relații cordiale și permanente între marea republică americană și națiunea română” și informându-l pe șeful statului american că îl împuternicise deja pe ministrul său de Externe să facă propunerile necesare în vederea „reglementării complete a relațiilor oficiale între țările noastre”.

Inaugurarea mandatului președintelui Hayes, în 1877, pe Capitolul

Președintele Hayes...

**130
de ani
de relații
diplomatice
româno -
americane**

... principele Carol...

STATELE UNITE RECUNOSC INDEPENDENȚA ROMÂNIEI

Dr. ȘTEFAN CIOCHINARU

La 11 iunie 1880, secretarul de Stat W.M. Evarts semna actul oficial prin care Eugene Schuyler era numit agent diplomatic și consul general al Statelor Unite ale Americii pe lângă guvernul Alteței Sale Regale, Carol, Principele suveran al României. Astfel, Statele Unite recunoșteau în chipul cel mai deplin suveranitatea și independența României. Era încununarea unor eforturi diplomatice începute cu peste două decenii în urmă, în condiții adesea vitrege, și de-a lungul cărora „legalismul” tipic american s-a confruntat nu de puține ori cu „politica faptului împlinit”, practică cu măiestrie de părinții-fondatori ai României moderne.

Evenimentul central al „Crizei orientale” de la mijlocul veacului al XIX-lea l-a constituit, din perspectiva românească, proclamarea independenței de stat, la 9 mai 1877. Administrația americană se pronunțase pentru stricta neutralitate în conflictul din Europa de Sud-Est. Adolf Stern, reprezentantul american la București încă din 1875, primise instrucțiuni ferme, prin mijlocirea ministrului S.U.A. la Istanbul, Eugene Schuyler, ca „toți cetățenii americani să păstreze neutralitatea absolută în prezenta criză”.

Trebuie arătat că Adolf Stern și-a onorat cu onestitate și chiar cu simpatie pentru

... și secretarul de Stat Evarts

cauza românească funcția-i consulară, comunicând în permanență Departamentului de Stat tot ceea ce părea a fi util apropierei dintre cele două țări. La 17 septembrie, de exemplu, evocă faptele de arme ale armatei lui Carol, arătând că „pentru prima oară după 200 de ani, românii au luat parte la război și s-au luptat vitejește”. Dobândirea independenței naționale atrăgea după sine, în viziunea diplomatului american, „admiterea statului (român) în marea familie a națiunilor și comunicația sa directă și permanentă cu viața, spiritul întreprinzător și hărnicia occidentale. România independentă și cu drepturi egale extinse asupra

eră absolută pentru relațiile bilaterale. Potrivit cercetărilor întreprinse de istoricul Dumitru Vitcu, înaintea plecării sale din Statele Unite, colonelul Voinescu a solicitat și a

alt raport, datat 28 septembrie și consacrat problemelor agriculturii românești, diplomatul american înțelegea posibilitatea deschiderii în România a unei piețe „pentru

de reprezentare pentru Departamentul de Stat.

***România independentă și cu drepturi egale
extinse asupra tuturor cetățenilor ei
pare destinată a dobândi în Răsărit
poziția similară a Belgiei în Apusul Europei***

primit acceptul autorităților americane de a vizita câteva baze militare ale S.U.A. în vederea unui binevenit schimb de experiență.

Revenind la debutul diplomatic al lui E. Schuyler în capitala României, acesta a fost marcat de greutățile inerente începutului. Imobilul destinat la București ca reședință oficială, dar și ca locuință, binecunoscuta Casă Capșa din Calea Victoriei, reclama sume importante de bani într-un oraș și așa considerat de diplomatul american ca „foarte scump”. La doar câteva zile după sosirea sa la post, în august 1880, Schuyler trimitea deja Departamentului de Stat primele sale aprecieri cu privire la potențialul economic românesc: „Din punct de vedere comercial, exportul României constă îndeosebi în cereale, țara fiind într-un fel rivală pentru noi; dar produsele industriale se află în faza de început, a copilăriei, încât România va putea fi o bună piață pentru exportul mărfurilor noastre, piață controlată acum de englezi, austrieci și germani.” Într-un

antreprizele americane în domeniul mașinilor și uneltelor agricole”, eventual prin înputernicirea unui agent specializat în operațiile de plasare a mașinilor agricole, în persoana unui anume John Lee, căruia de altfel i se datora și introducerea, în

***Principiul naturalizării evreilor este același
pentru toate minoritățile, iar aplicarea lui
este o chestiune de politică internă,
care face inadmisibil amestecul extern***

premieră, a batozei mecanice în țară.

La 7 iulie 1882, Eugene Schuyler primește numirea ca ministru rezident pentru România, Serbia și Grecia, noua poziție răspunzând unor cerințe, mai ales economice, vizând reducerea cheltuielilor

o zi mai devreme, ministrul român de Externe, D.A. Sturdza, adusese un vibrant omagiu diplomatului american, iar presa bucureșteană a deplâns la unison „pierderea unui strălucit și iscusit reprezentant al S.U.A., atât de stimat și de prețuit de toți cei

care au avut plăcerea de a-l cunoaște”. Pentru contribuția sa la întemeierea și dezvoltarea relațiilor dintre România și America, Eugene Schuyler a fost ales, în 1885, membru corespondent al Academiei Române, fiind primul american primit în rândul nemuritorilor. ■

Președintele Hayes și secretarul de Stat Evarts, la Casa Albă

Progresul negocierilor americano-române nu a fost lipsit însă de dificultăți, cea mai importantă fiind, desigur, tot chestiunea evreiască. Kasson a primit instrucțiuni din partea Departamentului de Stat ca, în calitate de negociator cu partea română, să încerce să obțină condiții favorabile pentru evrei, e adevărat, cu precizarea expresă că nu trebuie să facă din aceasta „o condiție *sine qua non* a stabilirii relațiilor oficiale”. Răspunzând acestor instrucțiuni, șeful misiunii diplomatice americane de la Viena nota: „Cunoscând simpatiile și interesul guvernului nostru pentru condiția acestei rase în Principate, mi-am continuat programul intervențiilor diplomatice și al studierii legislației locale, cu o constantă atenție. Sunt convins că, exceptând cazuri oricând posibile de injustiție, s-a realizat un progres, iar chestiunea drepturilor omului, care generează acum îngrijorare, constă în măsura și maniera de acordare a cetățeniei române evreilor. Se pare că problema siguranței persoanelor și bunurilor este rezolvată. Principiul naturalizării evreilor este același pentru toate minoritățile, iar aplicarea lui este o chestiune de politică internă, care face inadmisibil amestecul extern”.

Cum am văzut deja, la 11 iunie 1880 era numit ca reprezentant al S.U.A. în România Eugene Schuyler. Avocat de profesie și

Eugene Schuyler

prieten apropiat al lui Kasson, Schuyler își începuse activitatea diplomatică în 1867, trecând succesiv pe la misiunile americane de la Moscova, Tallin (Estonia), Petersburg, Istanbul, Birmingham și Roma. Cu prilejul numirii sale la București, Departamentul de Stat declară, în numele guvernului federal, că Statele Unite recunoșteau „în chipul cel mai deplin suveranitatea și independența desăvârșită a României”, fiind convins că legația deschisă în capitala României avea să asigure „urmări fericite și

consolidarea legăturilor dintre cele două țări”. Ulterior, la cererea autorităților românești, reprezentantul diplomatic american va fi avansat din poziția de agent și consul general, în cea de însărcinat cu afaceri (în iunie 1881) și apoi de ministru rezident (din iulie 1882).

Anul 1880 marchează nu numai numirea celui dintâi agent diplomatic american și inaugurarea Legației S.U.A. la București, ci și prezența pentru întâia oară a unei misiuni diplomatice românești în Statele Unite. Este vorba despre misiunea specială, cu caracter temporar, a colonelului Sergiu Voinescu, împuternicit, prin înștiințarea din 4/16 august, de Carol I pentru „a remite domnului președinte al Statelor Unite ale Americii scrisoarea destinată a-i notifica independența României ca stat liber și suveran”. De asemenea, emisarul român i se încredințase și o scrisoare destinată secretarului de Stat Evarts, rugat a mijloci primirea la președinte. Colonelul Voinescu era prezentat ca fost combatant pe frontul din Balcani, nepot al prințului Ion Ghica și al ambasadorului român la Roma, Nicolae Kretzulescu.

La 17 noiembrie 1880, emisarul român este primit mai întâi de secretarul de Stat, iar a doua zi, la 18 noiembrie, avea loc primirea sa oficială de către președintele S.U.A., o premi-

Casa „Capșa” (în planul doi, pe dreapta) era considerată o locație prea scumpă

Ce a mai rămas din poarta de vest a cetății

La Sarmizegetusa nu există nimic. Doar ruine. Nu există puncte de informare, pliante, o cabană... nimic. Domnul Mircea Angelescu, șeful direcției Patrimoniu din Ministerul Culturii, spune că este un caz tipic de indolență din partea autorităților locale de la Consiliul Local, Consiliul Județean, Prefectură, Muzeul Civilizației Dacice din Deva.

Autoritățile locale spun însă că cetățile dacice nu le aparțin.

Gunoaie și nume scrijelite pe ziduri

Concret, zidul se dărâmă, stâlpii din sanctuarul mare circular cad (e firesc, pentru că sunt de lemn, neîntreținuți, puși acolo de 30 de ani). În locul tablelor ruginite ar trebui așezate, la fiecare monument, plăcuțe, având în vedere că pliante nu sunt, ghid nu există... Măcar omul, când ajunge acolo, să știe ce vede.

Și să nu așteptăm să dărâme zidurile copacii care cad în zonă. Autoritățile recunosc problemele existente, le enumeră, par să le contabilizeze, dar ridică din umeri a neputință, reușind să asemene dezastrul cu problema unui copil născut cu mai multe moașe. Cetățile dacice sunt considerate... o problemă. Firesc? Problema Ministerului Culturii, problema Consiliului Județean Hunedoara, problema autorităților o constituie un loc misterios și unic în Europa. Problema ar trebui să fie cel mai important spațiu de atracție turistică. Cetatea Sarmizegetusa Regia este centrul unui sistem de fortificații unic în afara lumii greco-romane. Acesta este și motivul pentru care în 1999 a fost înscrisă pe lista monumentelor UNESCO.

Costești, localitate situată la 19 kilometri de Sarmizegetusa, intrare în Parcul Natural Grădiștea Muncelului-Cio-clovina. Până aici, nu există

vreun indicator spre cetate. Domnul Ioan Mircea Moloț, președintele Consiliului Județean Hunedoara, contrazice însă realitatea evidentă: „Din oricare județ din care intrați în Hunedoara, chiar la intrarea în județ, există o parcare, iar în acea parcare există o hartă mare“...

Puținii entuziaști pasionați ai cetății și la fel de puținii (opt) rangeri care protejează Parcul Natural cunosc istoricul traseului, fost drum forestier transformat în drum județean. Pe ultima porțiune a drumului nu încap două mașini, iar de încumetat la urcare se pot încumeta doar cei cu condiție fizică sau mașină 4x4.

Drumul, finalizat (?) anul trecut, a costat peste 78 de miliarde de lei, o prioritate între investițiile Consiliului Județean. Din păcate, arată jalnic; pe anumite porțiuni deja este surpat, iar peisajul este dominat de fagii căzuți din cauza zăpezii. Oamenii din zonă spun că devizul pentru drumul județean a fost umflat cu transporturi de piatră care nu au fost făcute niciodată. Sistematic, există o explicație pentru deteriorările masive ale drumului proaspăt construit. Președintele Consiliului Județean susține că dorința de a și asfalta acest traseu s-a lovit de lipsa de înțelegere arătată de foștii colegi de alianță politică și de suma foarte mare ce ar fi trebuit alocată. Există marcajele convenționale pentru traseu, făcute de administrația parcului, invizibile din mașină. Marcajele spre cetate sunt inexistente. Acolo unde

Tristețile Muzei Clio

Anunțăm în numărul trecut inițierea de către Radio România Actualități a unei campanii pentru salvarea cetăților dacice din Munții Orăștiei. Radio România și-a propus să continue campania pentru salvarea Sarmizegetusei Regia, în speranța că va reuși să sensibilizeze autoritățile, singurele capabile să facă ceva concret.

NU UCIDEȚI SARMIZEGETUSA

SIMONA ȘERBĂNESCU

Un copac stătea pe o piatră și nu putea fi tăiat din cauza pietrei pe care stătea. Dar copacul exista tocmai datorită pietrei, care nu va vedea nici-când lumina.

Morala fabulei pe care mi-a spus-o jurnalistul Vladimir Brilinski în fața ruinelor cetății Sarmizegetusa Regia poate fi dură. Este morala realității la care este condamnată capitala religioasă, politică și economică a regatului dac, situată în parcul Natural Grădiștea Muncelului-Cioclovina din Munții Orăștiei.

Personaje sunt autoritățile din cadrul Ministerului Culturii și Patrimoniului, Consiliului Județean Hunedoara, Prefecturii Hunedoara, Administrației Parcului Natural Grădiștea Muncelului-Cioclovina, Direcției

pentru Cultură și Patrimoniu Hunedoara. În spatele zecilor de legi, ordonanțe, decizii și hotărâri, îngropați în dosare și hârtii, reprezentanții autorităților au un singur răspuns: Sarmizegetusa Regia nu le aparține. Între timp, nimeni nu face nimic, iar cetatea se ruinează cu fiecare zi. Concluzia îi aparține doamnei Angelica Balos, consilier al Direcției pentru Cultură și Patrimoniu din Hunedoara. Adevărul este recunoscut, dar neasumat, de toate autoritățile. Prin hățișul legislativ contradictoriu, Sarmizegetusa Regia este îngropată de oameni și instituții.

topite pe monument și urmele lăsate de căutătorii de energie, fericire sau potență. În noaptea de Sânziene, unii se roagă acolo la Ghebeleizis, alții la Fecioara Maria... până când se iau la harță: cine strigă mai tare spre zeitatea-i invocată. A doua zi, Vladimir Brilinski, jurnalist, strânge saci cu gunoarele lăsate în urmă.

Peste 30.000 de hectare păzite de opt jandarmi și tot atâția rangeri. Jandarmii, în ture de câte doi, susțin, mândri de automobilul 4x4 și ATV-ul din dotare, că, în afara micilor conflicte între turiști, nu au mari probleme. Jandarmii nu au auzit și nu au văzut braconieri. Oamenii șoptesc însă despre braconajul arheologic, forestier, cinegetic sau piscicol. Șoaptele s-au transformat în dosare la Poliția din Deva.

Există voință, există dorință, nu există lege

Turnul de observație, sanctuarul de calcar, dar – mai ales

– ceea ce ar putea fi primul angrenaj dințat din lume, aruncate într-un colț, pot trece neobservate. Nu însă și traversele sau șinele de tren abandonate. Cu atât mai puțin prefabricatele pentru care, în urmă cu 30 de ani, era distrus un întreg sanctuar.

În 1976, era anunțată vizita lui Nicolae Ceaușescu. Suzana Gâdea, la acea vreme ministrul Culturii și Educației Socialiste, a cerut „Ordine și curățenie pentru tovarășu... Atâtea sanctuare aveau dacii? Prea multe sanctuare... acela să dispară!”, a ordonat căpetenia culturii comuniste. Și a dispărut; a fost demantelat piatră cu piatră pentru a face pistă de aterizare elicopterului cu care urma să vină tovarășu. Ceaușescu nu a mai venit, betoanele au rămas însă acolo. Nimeni nu știe ce să facă cu ele.

Nici stâlpii de lemn instalați, în urmă cu 30 de ani, pentru scenografia filmului *Burebista* nu au scăpat de

distrugerii. La aniversarea anului nou chinezesc, sunt așezate lumânări pe stâlpii care, în parte, au ars.

Viscele de acum 30 de ani s-au schimbat. Unele s-au transformat în realitate. Se numesc microhidrocentrale pe Grădiștea sau construcții. Altele sunt în fază de proiect. Spre exemplu, o hotărâre a Consiliului Local din Orăștioara de Sus a aprobat realizarea unui studiu de fezabilitate pentru un parc colian în zona Comărnicele-Godeanu. Investiția este foarte mare și beneficiile vor fi pe măsură pentru comunitatea locală. Oare? Prin aceste proiecte se obțin fonduri europene, iar comunitatea locală va avea aceleași beneficii aduse de construirea microhidrocentralelor Godeanu I și Godeanu II: nimic.

Autoritățile continuă să vorbească despre „o soluție necesară”. Există optimism administrativ încă nematerializat. Există promisiuni și opinii nepuse încă în practică. S-a constituit un grup interministerial care să stabilească, într-o primă fază, situația juridică a tuturor cetăților dacice. Pentru că, acum, ele sunt ale nimănui.

Sarmizegetusa Regia, capitala Daciei. Un spațiu unic în Europa. Am vorbit cu autoritățile în birouri despre spațiul în care începe istoria noastră. La Sarmizegetusa Regia am urcat cu oameni care nu duc lipsă nici de voință, nici de dorință. Nu au însă puterea. ■

Drumul județean de acces, deja surpat

voluntarii au încercat să pună semnalizări au rămas doar urnele. În rest, gunoarie, semn al trecerii turiștilor, nume și ani întipăriți în coaja copacilor sau pe zidurile cetății.

Prin poarta de vest a cetății se intră în Incinta Militară. Din zidurile porții cad pietrele și e de mirare cum, în iarna asta, nu a căzut toată. Voluntari care să pună pietrele la locul lor sunt, dar fiind vorba de un monument istoric legislația nu permite intervenții neavizate. Se așteaptă probabil investirea unui atelier de proiectare care să reaseze blocurile de piatră.

Invocându-l pe Ghebeleizis și pe Fecioara Maria

În anul 2000, Sarmizegetusa Regia a fost luată din administrarea Consiliului Județean și a fost trecută la Parcul Natural Grădiștea Muncelului-Cioclovina, devenind domeniu public al statului, în responsabilitatea Ministerului Mediului și Pădurilor (denumirea de la acea vreme), care, la rândul-i, a încredințat-o spre administrare Parcului Natural. Adică, Romsilva. Impunându-și legislația în domeniu și propriile reguli, Romsilva interzice intervenția asupra copacilor căzuți pe ruinele cetății, interzice construcțiile și orice intervenție fără descărcare.

Astfel, Consiliul Județean ar fi legat de mâini, conform președintelui acestuia, care aruncă săgețile spre Administrația Parcului Natural. Paradoxal, Administrația Parcului Natural nu recunoaște

calitatea de administrator sau gestionar, ci doar pe cea de contribuitor la bunul management al ariei protejate. Așadar, nimeni nu administrează, de fapt, cetatea Sarmizegetusa Regia. În tot acest timp, gardurile se odihnesc căzute la pământ, de ani buni, puținele panouri indicatoare asemenea, iar copacii distrug în cădere monumentul din patrimoniul UNESCO. Voluntarii care, din proprie inițiativă, înlătură un copac căzut în zona arheologică sunt somați de jandarmi să nu deranjeze sinistra scenografie. Reprezentanții Direcției pentru Cultură și Patrimoniu Hunedoara recunosc paradoxul și remarcă înlăturarea, abia în 2007, a unor fagi doborâți de furtună, încă din 2005, datorită divergențelor din hățișul legislativ. Nimic nu s-a schimbat; și acum procedura e complicată. Arborii sunt scoși tot de oamenii Ocolului Silvic, deloc interesați să facă acest lucru.

Nea Vasile face drumul de 8 kilometri, din Grădiștea de Munte la Cetate, atunci când nu poate mătușa lui, Lucreția. Lucreția Râmbetea este singura legătură a Muzeului Civilizației Dacice și Romane din Deva cu Sarmizegetusa Regia. Legătură fragilă, pentru că directorul muzeului, domnul Marcel Morar, spune că Lucreția este ghidul sitului, oferă informații și pliante turiștilor. Suplinitorul ghidului, nea Vasile, nu prea are de spus multe despre Cetate: informează despre discul solar, care „era folosit ca ceas” și despre triumfuri care sunt „un calendar dacic vechi; ceva de genul ăsta”. În rest, despre curățenie, plivit și cosit. Oameni cu bună-voință, care mai au grijă ca buruienile să nu îngroape de tot ruinele cetății scoase la suprafață de arheologi. Nu se pot numi însă... ghizi!

Urmele confirmă un ceremonial recent, ceara impregnată în piatră de la lumânările

Stâlpi arși de lumânări

CÂND A MURIT CARADA

CRISTIAN PĂUNESCU

„Sfârșit de iarnă. Lumină multă. Soarele s-a ridicat sus pe nemărginita boltă albastră. Apoi coboară încet, încet, spre asfințit. Se sting liăcirile celor din urmă raze. Amurgește. Turnurile bisericii Pitar Moș s-au scufundat în întuneric și tăcere. Peste drum, în pragul negru al unei ferestre, s-a aprins o făclie de ceară. A murit un om.“

Ansafel, prezenta sfârșitul lui Eugeniu Carada volumul pe care Banca Națională a României i-l consacră, cu prilejul împlinirii unui veac de la naștere, sub semnătura lui Mihail Gr. Romascanu.

Despre același moment, Nicolae Iorga scria: „Bătrânul mazzinian, prefăcut în cel mai caracteristic și admirabil sectar pe care l-a cunoscut România, a dat morții, la 73 ani, o luptă pe care puțini tineri ar fi în stare s-o deie. Fără voie a părăsit lumea în care, până la urmă, a stat în rândurile întâi ale muncii. Și, ca să-și răzbine, a lăsat un loc care va rămânea veșnic gol, căci nu se va afla, într-o lume care gustă viața cu patimă, un urmaș al virtuților sale de simplitate, renunțare, credință și hărnicie.”

Eugeniu Carada s-a stins la 12 februarie 1910, la ora șapte seara, în casa din Pitar Moș nr. 10. Un moment consemnat corect ca dată în multe lucrări. Astfel, chiar în suplimentul *Revistei ilustrate*, publicat la 1 martie 1910 și consacrat vieții și activității lui Carada, este publicată scrisoarea tri-

82

REGISTRU STĂRI CIVILE
PENTRU MORTI

No. 952

Originea
Canada
de 73 ani
Domiciliu la
București
necăsătorit

Din anul unei mări marelui mare, luna Februarie
zilei lui opre din viața lui pești: nașterea
Act de moarte a lui Eugeniu Canada, de 73 ani,
dăruit și lui, alături de la nașterea lui, și
la nașterea, nașterea în Canada și la nașterea
în București, fiind decedat la sfârșitul
la nașterea Canada și la nașterea Canada nașterea
la nașterea

marla lui opre din viața lui pești: nașterea
pești morțușe, în casa din strada Rădăușilor, No. 10.

Martori au fost:
D. Nicolae Neodrean, de ani 41, de profesie avocat
din strada Rădăușilor, No. 68, reprezentant
D. H. Neodrean, de ani 30, de profesie inginer
din strada Rădăușilor, No. 18 (București), reprezentant
care au mărșălușit împreună cu Noi amos au după ce li s-au cerut.
Cazul soției s'a constatat de Noi prin D. Mădă Neodrean
care a și lăsat al certificat cu No. 71 119/10.
Fișă de Noi lui Nicolae Neodrean, de ani 41, al Comunei Rădăușilor
și Ofițer al Stării Civile.

Martori:
M. Neodrean
D. Neodrean

OFIȚER AL STĂRI CIVILE:
Ion Căp.

CONFIRMĂ CU
OPRIȘTE 'UL

UNIVERSAL COPIA
Fotografic Stăru Căp.

1910

Eugeniu Carada, Parlamentul român a ținut să aducă un omagiu merita-
ilustrului defunct. "Contemporanii
știau deci cu exac-
titate data morții.
Greu de explicat
deci de ce în lucrări
de mare prestigiu
s-a putut strecura o
dată greșită pentru
tristul eveniment. Și
vom da un singur
exemplu: în cele-
brul dicționar al lui
Lucian Predescu,
apărut la „Cugeta-
rea“, data morții este
10 februarie.

Am identificat de curând (*Magazin istoric*, nr. 5/2010) actul de deces al lui Eugeniu Carada.

Certificatul a fost eliberat a doua zi, în prezența a doi martori, nepoții decedatului: Marin Theodorian, avocat, și Otto Hesselmann, inginer. De acum încolo, nu mai poate exista niciun fel de dubiu în privința datei dispariției ctitorului Băncii Naționale a României. ■

misă de ministrul liberal Mihail Pherekyde Sultanei, sora celui dispărut, la 13 februarie, care îi scria că a comunicat în ședința din aceea zi a Parlamentului „moartea iubitului și regretatului dumneavoastră frate”. În textul însoțitor din revistă se spunea: „A doua zi după moartea lui

B.N.R. – 130 ANI

Banca Națională a României investește în cultură și în tineri, în anul în care împlinește 130 de ani de existență. Pornind de la succesul pe care l-a avut manifestarea „Zilele Culturale ale Băncii Centrale Europene – România 2009”, organizată anul trecut la Frankfurt (Magazin istoric, nr. 12/2009), domnul guvernator Mugur Isărescu a anunțat continuarea acestui proiect, transformându-l, începând din 2010, în suita de evenimente „Zilele Culturale ale Băncii Naționale a României”. Anunțul a fost făcut în ziua de 29 aprilie, zi aniversară pentru Banca Națională, pentru că atunci, în 1880, s-a publicat decretul de înființare a venerabilei instituții.

Medalia bătută de B.N.R. cu chipul ctitorului

De fapt, tot anul va fi unul aniversar, pentru că Banca a început să funcționeze efectiv abia în luna decembrie 1880. Banca Națională s-a pregătit pentru această aniversare. Restaurarea Palatului Vechi se apropie de final. Participanții la manifestările organizate în zilele

de 29 și 30 aprilie au putut vizita Muzeul B.N.R., Cabinetul guvernatorului și Galeria guvernatorilor din Palatul Vechi.

Scara zilei de 29 aprilie a prilejuit prezentarea expoziției „Ritmuri”, semnată de artistul fotograf Șerban Mestecăneanu, lansarea, împreună cu Romfilatelia, a unei noi emisiuni filatelice „Eugeniu Carada – centenar 1910-2010”, audierea concertului oferit de un grup de tineri artiști: „SoNoRo - Interferențe 2010”. Alături de artiștii consacrați Diana Kettler, Christine Merblum, Răzvan Popovici și Răzvan Suma, au concertat bursierii Maria-Diana Petrache, Cristian Sandrin, Vlad Ioan Baci, Diana Turcu, Maria Colțatu, Diana Alexandru, Andrei Ioniță și Horațiu Ludușan.

Vineri, 30 aprilie, simpozionul jubiliar cu tema „B.N.R. în istoria modernă a României” a reunit intervențiile domnului guvernator Mugur Isărescu, ale poetei Ana Blandiana, scriitoarei Gabriela Adameșteanu, directorului Institutului Cultural Român Horia-Roman Patapievici și ambasadurului Radu Boroianu. Au fost evocate momentele constituirii B.N.R. și figura lui Eugeniu Carada, jertfa unor guvernatori ai Băncii care au pierit în temnițele comuniste, rolul de mecena al B.N.R. în viața culturală și artistică de azi sau amintiri personale despre Bancă.

Într-o lume sub semnul crizei, decizia Băncii Naționale a României de a investi în cultură și în tineri, mai ales, pe toată durata anului 2010, culminând, la începutul lunii septembrie, cu o „Săptămână culturală” ce va reuni artiști români consacrați, nu poate fi decât binevenită. Să-i mulțumim „Bătrânei Doamne” și să-i urăm „La Mulți Ani!” ■

Dorin MATEI

Daseali slujitori ai Muzei Clio

În urmă cu 70 de ani, notele ultimative formulate de U.R.S.S. la 26 și 28 iunie au impus autorităților române evacuarea Basarabiei și nordului Bucovinei.

Clerul a constituit una dintre țintele predilecte ale invadatorilor și simpatizanților acestora. În rândul victimelor (martirilor) credinței din vara anului 1940 se numără protopopul Crișan Folescu și preotul Petru Siniță din Cetatea Albă, preotul Bujacovschi din Chișinău, fost consilier eparhial, preoții Avacumov din Bălți și Micanor Malschi din comuna Palanca, județul Cetatea Albă și un preot

ortodox anonim, schingiuit, silit să țină un drapel roșu în mână și apoi împușcat în stația de cale ferată Ceadâr-Lunga.

Pagubele materiale provocate bisericilor de ocupanți și simpatizanții lor au fost grave, dar efectul cel mai devastator l-a avut schimbarea destinației lăcașurilor de cult. În Chișinău au fost distruse crucile de pe biserici. La Cetatea Albă a fost devastat interiorul unei biserici. Mai

multe biserici din Chișinău și catedrala din Cetatea Albă au fost transformate în sedii de colhozuri și muzee.

VREMEA CÂND SE VERIFICĂ VIRTUȚILE CREȘTINE

TRAIAN D. LAZĂR,
Colegiul Național „I.L. Caragiale” Ploiești

Îngrijorați de perspectiva de a rămâne în teritoriul controlat de un regim politic detestat și a cărui atitudine dușmănoasă credinței religioase era cunoscută, numeroși clerici și mireni au luat drumul pribegiei.

Le-au venit în întâmpinare și i-au ajutat să treacă peste momentele dificile, când nu aveau adăpost, hrană și mijloace de a-și asigura existența, frații lor de dincoace de Prut.

Biserica a avut un rol deosebit de însemnat în susținerea materială, dar mai ales morală a refugiaților, a întregului neam

românesc în grelele încercări prin care a trecut în vara anului 1940.

Duminică, 30 iunie 1940, la biserica „Sf. Antim” din București, în prezența unor fruntași ai românilor refugiați din teritoriile evacuate (I. Incuț, Șt. Ciobanu, I. Pelivan, Pan Halippa etc.), a oficiat un serviciu religios părintele Partenie Ciopron, episcopul armatei și președintele clerului ortodox. Părintele Partenie s-a referit la „tragedia sufletească” prin care treceau românii basarabeni, „cei mai buni frați ai noștri și cei mai dornici de alipire la marea vatră a patriei române”, ca urmare a

A fost odată

Cei mai de seamă dintre apostolii lui Hristos, Sfinții Petru și Pavel, sunt prăznuiți pe 29 iunie. Petru e cunoscut ca „vârf al slăviților apostoli” și „piatră a credinței”, iar Pavel ca „luminător al sfințelor biserici”.

Petru a fost pescar și a trăit în Galileea, sub numele de Simon. După ce l-a întâlnit pe Iisus Hristos, și-a luat numele Petru și a devenit cel mai vârstnic dintre cei 12 ucenici ai săi. Deși se lepădase de trei ori de Iisus, prin căință, își ispășește faptele și, după Învierea Mântuitorului, își redobândește vrednicia de a fi apostol. E renumit pentru bunătatea și milostivirea sa, de

ca niciodată

aceea i s-a atribuit rolul de mijlocitor între oameni.

Pavel era un bărbat învățat, a fost rabin, numele lui fiind Saul. În drum spre Cetatea Damascului, are un vis și se convertește la creștinism. A rămas cunoscut, pentru că peste tot pe unde a trecut a întemeiat obști creștine. A rămas în memoria oamenilor și ca Apostolul Neamurilor, pentru că el a vorbit cel mai mult despre Hristos neamurilor păgâne...

Casa lor se zice că ar fi pe Lună, unul stând de-a dreapta (Petru), celălalt de-a stânga (Pavel). Pentru credința lor nestrămutată în învățătura lui Iisus, aveau să-și sfârșească zilele la Roma: Petru răstignit pe cruce, cu capul în jos, iar Pavel decapitat...

SĂRBĂTOAREA LUI PETRU ȘI PAVEL

Dr. GEORGETA ROȘU

Mentalul rural păstrează câteva legende despre Sfinții Petru și Pavel. Astfel, despre Petru se spune că ține Cheile de la Poarta Raiului și-l însoțește pe Dumnezeu în drumurile sale pe pământ sau că umblă printre oameni pentru a le afla durerile...

De ziua sfinților nu se fac niciun fel de munci în casă sau gospodărie. Oamenii dau de pomană și merg la târg... Neapărat se ține post în această zi, pentru că amândoi

sfinții s-au supărat odată, chiar de ziua lor, când, aflându-se pe pământ, au intrat într-o cârciumă în care oamenii chefuiau și jucau peste măsură. Aproape că nu și-au dat seama cum au fost prinși și ei în horă și au jucat până au obosit. Cum sfinților nu le-a prea plăcut ceea ce se întâmplase, au hotărât ca de atunci ziua lor să fie legată de un post.

Se mai spune că la judecata particulară a fiecărui

suflet Petru stă alături de Dumnezeu și este foarte sever cu bețivii!

Tot despre Petru se spune că este stăpânul balaurilor, făpturi cerești care-l ajută la fier și bătut gheața timp de trei zile, astfel încât aceasta să cadă pe pământ sub forma grindinii; dacă ar lăsa-o să cadă bucăți mari, gheața ar distruge culturile și ar sărăci hambarele gospodarilor.

(Continuare în p. 32)

trebuia „a face colectă în natură sau în bani“ pentru refugiați. Acolo unde nu existau, trebuia înființate imediat comitete parohiale de ajutorare. Parohiile urbane și rurale din afara Capitalei în care se găseau refugiați trebuia să organizeze opera de ajutorare pe cont propriu. Restul parohiilor vor face colecte similare și le vor înainta Arhiepiscopiei cât mai grabnic. Pentru aducerea la îndeplinire a acestor măsuri s-a înființat un comitet central, sub președinția vicarului arhiepiscopal Emilian Antal, care „va coordona și dirija toată această operă de ajutorare“.

Mitropolitul Nifon al Olteniei a dăruit, din partea Sfintei Mitropolii a Olteniei, suma de 10.000 lei, iar din partea sa personal, 4.000 lei „pentru frații noștri bucovineni și moldoveni din Basarabia, care și-au lăsat căminurile și agonisita lor luând drumul amar al

IN BANI PENTRU AJUTORAREA REFUGIAȚILOR

1. M. Mitropolitul a Olteniei	10.000
2. P. P. S. S. Mitropolitul Olteniei	4.000
3. S. D. Căpitan, Președintele Comitetului Central	1.000
4. M. Kăpitan, Oltenia	1.000
5. S. Căpitan, București	1.000
6. Mitropolitul a Transilvaniei, Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
7. Arhiepiscopul Olteniei, Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
8. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
9. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
10. C. Bădăluț, Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
11. Căpitan S. D. Căpitan, Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
12. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
13. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
14. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
15. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
16. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
17. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
18. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
19. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
20. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
21. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
22. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
23. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
24. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
25. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
26. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
27. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
28. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
29. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
30. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
31. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
32. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
33. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
34. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
35. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
36. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
37. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
38. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
39. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
40. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
41. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
42. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
43. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
44. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
45. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
46. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
47. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
48. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
49. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
50. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
51. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
52. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
53. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
54. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
55. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
56. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
57. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
58. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
59. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
60. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
61. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
62. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
63. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
64. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
65. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
66. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
67. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
68. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
69. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
70. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
71. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
72. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
73. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
74. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
75. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
76. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
77. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
78. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
79. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
80. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
81. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
82. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
83. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
84. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
85. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
86. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
87. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
88. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
89. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
90. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
91. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
92. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
93. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
94. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
95. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
96. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
97. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
98. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
99. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000
100. Buc. Arh. Dănilă Bădăluț	1.000

Listă cu donații în bani pentru ajutorarea refugiaților, publicată în Neamul românesc

pribegei“. În scrisoarea ce anunța donația, adresată ziarului *Neamul românesc*, mitropolitul Nifon exprima speranța: „Facă Dumnezeu ca Patria și Neamul nostru atât de greu încercat să biruie și în ceasul de acum“.

Invazia sovietică în Basarabia și Bucovina reprezenta doar începutul calvarului prin care a trecut poporul român în anul 1940. Duminică, 8 septembrie 1940, în fața altarelor, românii din Țara sfârtecă și-au mărturisit „greșelile noastre de cari suntem vinovați“ și au cerut iertare „nefericiților noștri frați care prin vitregia vremurilor și din propria noastră vină au fost ruși din trupul nostru îndurerat“.

Prin cuvântul și fapta înalților săi ierarhi, a întregului cler, Biserica s-a dovedit, în grelele încercări prin care a trecut statul român în vara anului 1940, ca și altădată, părinte și călăuzitor spiritual pentru poporul român. ■

SĂRBĂTOAREA LUI PETRU ȘI PAVEL

(Urmare din p. 29)

Alte legende vorbesc despre faptul că lui Petru i-ar fi fost furat caii de către un hoț renumit în acele timpuri, pe nume Cucu... Pentru a-l ajuta să-și caute caii, Dumnezeu i-a dat lui Petru niște câini puternici, cu care să meargă în pădure să-l caute pe hoț. Dar în pădure era beznă și Petru l-a rugat pe Dumnezeu să-i lumineze drumul. Așa i-a

trimis Dumnezeu pe licurici pe lume... Cucu, hoțul, a fost blestemat de sfânt să se transforme în pasăre...

Cea mai răspândită credință însă este aceea că Petru era un muritor de rând, care a fost luat de Dumnezeu în cer. Acolo a fost investit ca împărat al lupilor, cărora le împarte hrana (vite sau oameni)... Lupii sunt ținuți de Petru cu gurile legate, până când se înserează. Seara se adună toată haita la urlătoare și își cheamă stăpânul, cerându-i hrană.

În iconografie Sfinții Petru și Pavel sunt reprezentați

ținând în mână miniatura unei biserici. Deasupra lor este așezat adesea Iisus Hristos, ai cărui discipoli au fost. Sfântul Petru ține în mână stângă cheile Paradisului, iar Sfântul Pavel cartea vieții.

Spațiul dintre ei devine o formă plină, sugerând motivul șahului, iar miniatura bisericii, susținută de cei doi sfinți, ne amintește cuvintele lui Iisus: „Tu ești stânca pe care vreau să-mi întemeiez biserica mea“.

Veșmintele sfinților sunt fie ca niște coloane, fie foarte ample, bogat faldate și ornamentate cu motive geometrice și florale. ■

faptului că, în acel moment, „decorul vrierilor împlinite s-a schimbat silnic de un destin neprielnic și neașteptat“. Părintele Partenie a asigurat pe cei prezenți că „frații basarabeni vor fi de-a pururi pomeniți în nădejile și suspinele noastre...“, iar cei rămași fără căminuri vor fi în dragostea și ospitalitatea noastră“.

De la Sibiu, la 1 iulie 1940, mitropolitul Nicolae a rugat și îndemnat pe credincioșii Arhiepiscopiei de la Alba Iulia și Sibiu „să sară cu ceea ce îi iartă puterile întru ajutorul fraților năpăstuiți de soartă din Basarabia și din Bucovina de Nord“. Mitropolitul Nicolae îndemna la „încredere în puterea de viață și în bărbăția neamului nostru românesc, care a mai văzut în decursul istoriei sale vremuri de încercare, dar cu credință și cu răbdare din toate l-a izbăvit pe el Domnul“.

Patriarhul Nicodim Munteanu a adresat un apel credincioșilor ortodocși pentru adăpostirea și hrănirea refugiaților basarabeni și bucovineni. Patriarhul a reamintit cuvintele Sf. Apostol Pavel rostite către Corinteni: „Nimeni să nu caute numai de ale sale, ci fiecare să caute și de ale altuia“ (I Cor. Cap. X, v.24) și îndemnul Apostolului neamurilor: „fiecare să dea cât îl lasă inima, nu cu părere de rău sau de silă; căci pe dătorul de bunăvoie iubește Dumnezeu“ (II Cor. Cap. IX, v.7).

„În asemenea vremuri se verifică virtuțile creștine“, a accentuat patriarhul Nicodim. Au fost anunțate măsurile luate de Patriarhie pentru ajutorarea refugiaților: seminariile, căminele preoțești, mănăstirile trebuia să găzduiască și să ajute pe cât mai mulți refugiați. S-a constituit un Comitet pentru coordonarea operei de ajutorare, folosind resursele aflate la dispoziția Patriarhiei și Arhiepiscopiei Bucureștiului.

Acest Comitet trebuia ajutat de „toți bunii creștini români“, care urmează îndemnul Sf. Pavel: „mărturișiți pe Hristos prin faptele voastre“. Întregul cler trebuia „să fie în fruntea tuturor lucrărilor întreprinse de guvern și de autorități [pentru ajutorarea refugiaților]..., făcând tot ce este posibil ca să merite numele cu care poporul nostru i-a împodobit, când i se adresează: «Părinte»“.

Chiar în ziua publicării apelului Patriarhului, preotul Vasile Hăisan constituie la Sinaia un comitet de inițiativă, care va aduna în câteva zile suma de 14.280 lei pentru ajutorarea refugiaților.

În perioada următoare, Patriarhia a aprobat numirea, în posturile vacante din Regat, a slujitorilor bisericii refugiați din teritoriul ocupat. Preotul I. Iliuț, refugiat din comuna Pătrăuți, Bucovina, a fost numit confesor pe lângă așezămintele Societății „Leagănul Sf. Ecaterina“, primind și sarcina de a preda orele de religie la gimnaziul industrial de băieți din Filipești de Târg. Preotul David Croitoru, redactor și director al revistei *Viața creștină*,

din eparhia Hotinului, a fost repartizat, ca preot refugiat, la Parohia Telega I, protoieria județului Prahova, circa II.

Apelul patriarhului a fost urmat de o circulară a Arhiepiscopiei Bucureștiului către toate oficiile protopopești, precizând obligațiile acestora privind donațiile pentru Fondul refugiaților. Toate parohiile din Capitală și zona suburbană erau obligate ca în 24 ore de la primirea circularii să înainteze la Arhiepiscopie, pentru Fondul refugiaților, o sumă de la 2.000 lei în sus, iar parohiile cu averi proprii, de la 5.000 lei în sus. Preoții acestor parohii ajutați de organele parohiale

Patriarhul Nicodim Munteanu

Copii din Marea Britanie...

*... și din Rusia. Ai marelui duce
Konstantin Konstantinovici
(în față, de la stânga la dreapta:
Ivan, Oleg, Igor; în spate: Konstantin,
Tatiana, Gavriil)...*

... și dintr-un sat

ALBUM ISTORIC

Frații George și Alexandru Cretzeanu

**Dacă este iunie, este Ziua copilului.
Vă oferim în acest album câteva
chipuri de copii de la începutul
secolului al XX-lea,
din diferite zone ale lumii,
unii fericiți, alții mareați
de viața chinuită pe care o duceau.**

*La 1 ianuarie 1913, în S.U.A., s-a
inaugurat serviciul de coletărie al poștei.
Cum nicio reglementare nu prevedea
interzicerea expedierii copiilor prin poștă,
părinții au descoperit că era mai ieftin să
folosească acest serviciu (plăteau costul
timbrei poștale, le lipeau pe haine și îi
urcau în vagonul de poștă), decât să
plătească costul unui bilet de tren. În scurt
timp însă, conducerea poștei americane
a interzis astfel de expediții. Fotografia
sugerează, cu umor, acea practică*

În vacanță la bunici

Doi copii din Kashmir

O mamă inuită și cei doi copii ai săi

Doi mici americani...

... doi britanici...

... și patru chinezi

Dumnezeu pedepsea pe copil pentru păcatul părinților. Nu numai atât, dară ursitoarele întinse pedeapsa aceasta și asupra împărăției [...] toate satele să se dărâme [...] și toți oamenii să putrezească, să le ră-mâie numai oasele

(Voinicul cel cu cartea în mână născut).

Atunci când ajutorul vine din partea unor persoane „inițiate”, bărbați sau femei, ei sunt totdeauna vârstnici, înzestrați cu darul vindecării sau marcați de sfințenie, astfel încât ajutorul pe care îl dau familiei lipsite de copii, mamei, în special, să nu aibă efecte secundare negative asupra viitorului copilului conceput în circumstanțe particulare. Conform gândirii populare tradiționale, persoanele vârstnice s-au detașat de zbuciumul trupesc, au acumulat înțelepciune, se apreciază că au atins o stare de puritate și, astfel, sunt mai aproape de transcendent.

Copiii năzdrăvani

În multe variante elementul masculin este eliminat din actul procreării; el are numai rolul de a decide declanșarea acțiunii de căutare a remedului pentru vindecarea sterilității sau de a se implica el însuși în căutare. Când mama „mănâncă” substanța fertilizatoare și partenerul nu participă la procreare, concepția poate fi considerată ca o variantă „populară” a

*Întâlnirea dintre Solomon și regina din Saba
(artă populară etiopiană din secolul al XIX-lea)*

partenogenezei, acea formă de înmulțire sexuală prin care un organism se dezvoltă dintr-un ovul nefecundat, mai ales atunci când femeia este văduvă. Fie că este vorba despre consumarea unui fruct, a unui pește, a unei plante aromatice, a unui decoct preparat din diferite ingrediente sau chiar numai de inspirarea aromei florilor dintr-o grădină, toate acestea constituie numai un stimul sacru, de cele mai multe ori, care declanșează procesul amintit al partenogenezei. (Fenomenul este întâlnit mai frecvent la nevertebrate și la unele plante acvatice sau la păpădie.)

Toate aceste substanțe fruct, floare cu sămânță, pește, rouă, arome par a provoca în trupul femeilor care acceptă să se „împărtășească” din ele nu numai o fertilitate sporită, ci chiar un proces de concepere a fătului în mod miraculos. Deși nemulțumirea și chiar nefericirea de a nu avea copii este exprimată, vocal, de tată, decizia de a încerca eliminarea stării nefirești de sterilitate aparține exclusiv femeii și tot ea este cea care decide să consume materia ce urmează să declanșeze procesul de concepere a copilului. Poate de aceea, în majoritatea

basmelor, deciziile de ordin afectiv cad în sarcina mamei, în timp ce tatăl poate să sprijine cel mult material acțiunile copilului pornit să-și împlinească sau să-și caute rostul în lume: îi dă arme și animale însoțitoare, bani,

sfătuitori.

Copiii născuți năzdrăvani – conform informației transmise de basmul fantastic, această calitate pare a fi un fel de genialitate – nu au numai intuiții, ci și informații, cunoștințe speciale (divinație, premoniție), cunosc evenimentele la care sunt rostuiți să participe și știu modalitățile prin care pot interveni pentru a-și împlini menirea. Acești copii, născuți pentru a împlini fapte și îndatoriri numai de ei știute, au acces la surse de cunoaștere din afara umanului. Acțiunile lor sunt liber consimțite, iar eventuala ursire este numai o posibilitate pe care o acceptă sau nu. Statutul lor se înru-dește cu starea de sfințenie care le deschide căile cunoașterii transcendente. Copiii năzdrăvani sunt purtătorii nativi ai acestei stări speciale, care se dezvoltă și devine vizibilă în urma creșterii lor miraculoase. Când împlinesc o anumită vârstă – care oscilează între nouă și 15 ani, de obicei –, ei își dezvăluie intențiile de a părăsi casa părintească, pentru a-și împlini rostul pentru care s-au născut. Eroii sunt conștienți de sarcina pe care vor să o asume încă din momentul venirii lor în lumea oamenilor. Nașterea mira-

„O fost un om bogat, care avea de toate ce-i poftea inima, dar Dumnezeu nu i-o fost dat niciun copil...” Incursiunea noastră în lupta dintre forțele binelui și răului, întru fericirea omului, începută în numărul trecut, continuă. „La timpul sorocit, baba, cu ajutorul Maicii Domnului, născu un dolofan de copil, drăguț și cu o carte în mână.”

Cupluri lipsite de urmași, cărora li s-au împlinit dorințele la vârste înaintate, sunt bine cunoscute în Biblie; de exemplu, părinții Fecioarei Maria și cei ai Înainte mergătorului Ion Botezătorul. Ceea ce i-a făcut să depășească această etapă tristă din viața lor pământească au fost puterea rugăciunii și credința în bunăvoința și dragostea lui Dumnezeu. O asemenea atitudine este adoptată, uneori, și de eroii basmului:

Când, odată văz înaintea mea un moș, fleșc de bătrân, uitat de moarte și de Dumnezeu. Eu îi spu după ce umblu și cum m-am

rătăcit – povestește bătrâna mamă a voinicului cu cartea în mână născut. Moșul, încărcat de zile cum era, se pune jos, stă de vorbă cu mine și cu un graiu blajin îmi arată drumul pe unde să les acasă și îmi zice să mă întorc, căci răvna noastră a ascultat-o Dumnezeu. În cele din urmă se puseră pe posturi, pe rugăciuni și milostenii. Când, într-o noapte, Dumnezeu văzând răvna lor se arătă împărătesei în vis și-i zise:

„Rugăciunea voastră am auzit-o și vei face un copil cum nu se va mai afla pe fața pământului”. (Luceafărul de Zina)

VOINICUL CEL CU CARTEA ÎN MÂNĂ NĂSCUT

SABINA ISPAS

Atunci când fructul pe care îl mănâncă viitoarea mamă este „vrăjit” sau asupra femeii sterile acționează un „farmec”, trebuie să avem în vedere calitatea acestora de a fi acte terapeutice, și nu intervenții magice în care sunt invocate puteri diavolești, întunecate. În acest din urmă caz, nou-născutul va fi nefericit și poate aduce nenorociri asupra celor

care trăiesc alături de el, iar traseul vieții sale sau al celui care îi va fi partener este astfel orientat ca, în cele din urmă, elementul nefast să fie eliminat sau anulat: Împăratul și împărăteasa locului n-aveau copii. Ei, în loc să se roage lui Dumnezeu ca să le dea un moștenitor, se apucară să umble cu farmece. Umblară ei ce umblară și deteră peste un

fermecător meșter. Acesta nu știu ce făcu, nu știu ce drese, că numai iată că împărăteasa rămâne gre și după nouă luni născu o fată mai frumoasă decât nu știu care zână din cer [...] La trei zile, când veniră ursitoarele, o ursiră ca să nu se poată mărita până ce nu se va găsi cineva care să petreacă o noapte în camera ei și să scape teafăr. Pasă-mi-te

carte de care nu se desparte niciodată și cu ajutorul căreia înlătură reprezentarea diabolică din preajma prințesei, născută nu din rugăciune, ci prin farmece necurate, care ucidea pe toți cei care se încumetau să stea o noapte în preajma tinerei blestemată. Salvată din puterea farmecelor diavolești, ea urmează să-i devină soție, pentru a se împlini cea de a treia șansă oferită de ursitoare, aceea de a deveni împărat, condiționată de acel *dacă va scăpa*. (Putem presupune că această carte, cu puteri nelimitate asupra duhurilor diavolești, este o carte sacră, o Biblie, deși nu este numită ca atare în text).

Dacă duhurile rele...

Basmul despre *Voinicul cel cu cartea în mână născut*, cules și publicat în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, este o variantă pe care o considerăm tributară „civilizației cărții și tiparului”. Secole întregi au circulat în formă manuscrisă cărți sacre, Biblia, dar și cărți populare apocrife. Momentul introducerii tiparului a marcat o răscruce în atitudinea omului față de carte. Ea este purtătoarea și emblema înțelepciunii, a cunoașterii și a revelației, atunci când este sacră. Cartea magică domină o etapă din istoria omenirii și constituie și astăzi

subiectul unui capitol aparte de interes. Cărțile sunt înzestrate cu funcții apotropaice (legate de superstiția apărării împotriva duhurilor rele), taumaturgice, divinatorii, deschiderea și citirea lor îi ajută pe oameni să-și cunoască viitorul (vezi cărțile sibiline, de profeții și ghicire a viitorului). Cărți magice pot fi furate de diavol, de strigoi, de vrăjitori, care prin intermediul lor vor să dobândească putere de stăpânire asupra oamenilor sau asupra universului.

Semnificativă este calitatea eroului de a fi „om al cărții”, un învățat, înțeleptul care cunoaște și poate stăpâni forțele extraumane. Aici eroul se întâlnește cu cei ai cărților populare, cum ar fi înțeleptul Solomon sau Buddha. Este un erou al cărții, cu care ne-a familiarizat perioada medievală. Basmul prezintă statutul știutorului de carte, al înțeleptului, condiția și drama lui.

Ursirea, cu toate posibilitățile pe care le oferă, din care băiatul trebuie să aleagă, în deplină cunoștință și din proprie voință, nu are valoarea destinului implacabil, cel care îi stăpânește pe oameni și pe zei, deopotrivă, ci este o virtualitate care se poate împlini sau nu, după cum alege sau acționează eroul. Cea de a treia ursitoare spune că va fi împărat numai *dacă* va scăpa de duhurile rele. Lupta contra forței diabolice care îl răpește este numai preludivul marii încercări pe care va trebui să o treacă noaptea, stând în camera fetei: *cum veni seara, el se duse cu cârticica lui în mână și stătu în priveghere [...] a doua zi îl găsiră tot cu cartea în mână și searbăd și galben ca turta de ceară de pare că muncise cine știe la ce lucruri grele*. Trebuie avută în vedere și intenția povestitorului de a marca sensul și rolul priveghiului, al privării

de somn, acțiune specifică slujbelor de noapte, mai ales în preajma marilor sărbători, la mănăstiri, dar și activitate rituală practică în comunitățile tradiționale, cu prilejul ajunurilor marilor sărbători: Crăciun, Paște, Anul Nou, Sf. Andrei, Sf. Gheorghe etc.

Fata trebuie păzită în timpul somnului obișnuit din timpul nopții, care nu este un somn magic (cum este cel al *Frumoasei din pădurea adormită*), ci un repaos specific și

Miniatură medievală înfățișând încredințarea copilului la mănăstire, în schimbul iertării păcatelor; se spune că astfel copilul renunță la libertate pentru a evita sclavia păcatului. De fapt, se răscumpără păcatele părinților

culoasă și dezvoltarea miraculoasă sunt două fațete ale excepționalului, pe care omul le trăiește conștient și liber consimțit, sunt rosturi pentru care acceptă să vină în lume.

În volumul *Legende sau basmele românilor* (1872-1876), Petre Ispirescu publică basmul *Voinicul cel cu cartea în mână născut*. Textele apărute atunci au fost retipărite în numeroase ediții chiar în cartea școlară și sunt printre cele mai cunoscute și larg răspândite. După cum mărturisește povestitorul, basmul amintit i-a fost comunicat de fratele său, care l-a ascultat într-un sat din sudul României, în județul Vlaşca.

Dacă va scăpa...

Așa cum am amintit, un cuplu vârstnic, lipsit de copii, la sugestia bărbatului, decide să se despartă și să apuce în două părți, „să ne ducem unde ne-o lumina Dumnezeu“. Femeia bătrână se înapoiază acasă plină de încredere și speranță, după ce s-a întâlnit cu moșul uitat de moarte, care îi spune că răvna i-a fost ascultată de Dumnezeu. *La timpul sorocit, baba, cu ajutorul Maicii Domnului, născu un dohofan de copil, drăguleț și cu o carte în mână*.

Textul acesta narativ este unul dintre puținele care menționează această marcă prin care co-

pilul se individualizează încă de la naștere, cartea, un semn autonom și totodată atașat trupului său, care îi prefigurează traiectoria vieții sau rostul venirii în lume. În actul ursirii care are loc, după datină, la trei zile după naștere, nou-născutului îi este rezervat un viitor neobișnuit, în care numai calitățile tipic umane îi sunt menite: frumusețea și bogăția. Viața sa stă sub semnul incertitudinii și el singur își poate decide viitorul în momentul în care, la vârsta potrivită, va trebui să-și aleagă calea. A doua ursitoare îi oferă mijlocul prin care singur poate decide: *Pe acest copil, când va fi el de 12 ani, are să-l răpească duhurile rele*. Eroul este pus în contact direct cu acea forță extraumană pe care va trebui să o înfrunte, în fața căreia trebuie să dovedească tăria învățăturii dobândite din

cartea cu care a fost înzestrat la naștere și să o înfrunte. Se va împotrivi el duhurilor necurate sau va colabora cu emisarul lor! A treia ursitoare punctează chiar răscrucea vieții lui, cea pe care o poate trece sau nu, după cum singur decide și acționează: *dacă va scăpa de duhurile rele [...], are să ajungă împărat*.

Eroul basmului nostru se naște în urma unei concepții miraculoase, dar nu pentru că mama sa a consumat un aliment anume sau pentru că a fost adoptat de viitorii părinți când se afla într-o formă tranzitorie, sub chipul unei buciți de lemn, al unui dovleac sau al unui porc, ci ca rezultat al rugăciunii intense și al izolării. (Părinții vârstnici care se despart și pleacă, fiecare în altă parte, conform tradiției ortodoxe, dau un semn al acceptării călugăriei). Băiatul

care poartă acea marcă exterioară apărută simultan cu venirea sa pe lume – cartea – este ursit ca la adolescență să aleagă: se va lupta să păstreze „calea cărții“ sau se va lăsa dus de duhul necurat care îl răpește. De la naștere și până în momentul trecerii probei de rezistență este răpit de duhuri rele chiar din biserică, el învață din acea carte.

Este opțiunea lui aceea de a nu renunța la știința cărții. Când duhul necurat care îl purta prin văzduh vrea să-i arunce cartea, el se luptă și o salvează. Aceeași

Învățătura creștină a înlocuit, în începuturi, jertfa de carne și sânge cu substanța vegetală; și tot un element vegetal, pomul, apare și în episodul alungării lui Adam și Eva din Rai

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

Lupta politică e un sport care îi stăpânește pe mulți. Coresponzența privind implicarea în viața unui partid are, de cele mai multe ori, accente dramatice. Toți luptă, toți se sacrifică, toți sunt nemulțumiți. „Ce ne facem noi?”, întreabă îngrijorat un liberal botoșănean. Un preot din Arad, nemulțumit de „adâncă alunecare pe povârniș” a P.N.L., demisionează. O întrunire a liberalilor de la Vălenii de Munte se transformă în „mascaradă” și un corespondent grijuliu demască faptul președintelui organizației P.N.L. Prahova. În fine, la București, în

Propagandă electorală în perioada interbelică

culoarea de Verde, a ajuns primar, susținut de comilitoni, un liberal. Acesta s-a înconjurat doar de familie și câțiva apropiați, spre dezamăgirea foștilor sprijinitori.

La putere ori în opoziție, P.N.L. se dovedește, în perioada interbelică, o formațiune politică frământată, cu militanți pă-

timași, cu mult retorism, dar al căror dinamism și creativitate se regăsesc în înfăptuirile sale, odată aflat la guvernare.

Scrisorile se păstrează la Biblioteca Națională, fondul St. Georges. Am respectat întocmai ortografia originalelor.

Ch. Ciomac din Botoșani către I.G. Duca, președintele P.N.L.

Botoșani, 12 oct[ombrie]
1932

Mult iubite și stimate șefule,

Nu voi avea neinteligenta de a tăinui greaua situațiune a partidului nostru. Și acolo, la centru, și aici, în provincie. Totuși, cred că nu poate fi vorba nici de felonie și nici de dezertare.

Dacă acest imperativ de conștiință este greu de realizat acolo unde toți îmbâcsiții nu se pot dezbată de huzurul acaparărilor nemeritate, la noi e mult mai ușor. Căci Botoșanii au trăit în bună parte numai și numai din umilitate și sacrificii.

Cei 30 de ani de politică liberală făcută de mine confirmă această afirmațiune.

Totuși, chiar pentru așa ceva, încă trebuie o condițiune, aceea a posibilității morale în continuarea sacrificiului. Or, astăzi, în Botoșani, în organizațiunea partidului nostru, nici acest minim de doleanțe nu-l putem realiza. Organizația s-a rupt. Pe de o parte, Savinescu stă crucificat pe dealul Golgothei și așteaptă feciorelnic o consolare; iar pe de altă parte, Răutu s-a înfundat într-o cârciumă, unde crede că poate răndui tot partidul la aceeași tejghea. În atari condițiuni, vă întreb: Ce facem noi? Noi, care purtăm blestemul că ne-am născut nu numai dintr-o familie de plugari, dar

dintr-o familie din moși strămoși liberală, de a lui Ion Brătianu și Mitiță [Dimitrie] Sturdza. Ce facem noi? Căci așa nu poate merge mai departe. Bună oară: Astăzi s-a reinstalat fostul consiliu comunal dizolvat de guvernul Iorga. Am avut cinstea să fiu cap de listă liberală și am fost aleși ca opoziționiști opt inși în acel consiliu. După cum știți, acest succes nu s-a obținut nici cu ajutorul Bucureștiului și nici cu fondurile trimise de acolo. L-am obținut noi prin munca noastră cinstită, dezinteresată, recunoscută de toată lumea, care și astăzi zice: „De 30 de ani încoace, primar mai bun ca Ciomac n-am avut”. Și iată-ne pe noi, cei opt liberali în consiliu, că ne prezintăm divizați, cinci urmărind indicațiunile

necesar vieții peste care trebuie să treacă eroul care pătrunde în timpul sacru cu ajutorul cărții cu care s-a născut, de care nu s-a despărțit niciodată, din care a învățat: *copilul creștea, asculta pe părinți și cartea cu care se născuse din mâini n-o lăsa. Cetea, cetea mereu pe dânsa și învăța de se mira toată lumea de silința și învățătura dânsului.*

În literatura internațională sunt atestate variante ale acestui tip de basm în care accentul este pus pe calitatea rugăciunii – soldatul care o

Moses cu Tablele Legii

eliberează pe fată din primejdie este obligat să rostească rugăciunea *Tatăl nostru* sau un alt text consacrat. Eroul din basmul românesc este un învățat care poate să stăpânească și să

învingă duhurile necurate, tot așa cum, în unele narațiuni conținute în cărțile populare, o face împăratul înțelept Solomon, cu ajutorul inelului său în care este încastată o bucată din Tablele Legii pe care le primise Moise pe Muntele Sinai de la Domnul. Basmul publicat de P. Ispirescu despre *Voinicul cel cu cartea*

în mână născut ocupă o poziție specială în ansamblul narațiunii populare românești, fiind evident egal legate de civilizația cărții și de rolul scrisului în împlinirea destinului individual. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 iulie 2010, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– Cum era denumită China în scrierile provenind din Grecia antică?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna aprilie 2010 este:

Bran, Argeș, Buzău, Oltenia

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **Nicoleta Popa**, din localitatea **Prundeni**, județul **Vâlcea**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2011.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, O.P. nr. 1, C.P. 15-702, sect. 1, **București**

M-am hotărât la aceasta, cu regretul de a fi făcut pe cont propriu un experiment, de care meritam să fiu cruțat, și de a fi văzut adâncă alunecare, mai ales aici, pe povârniș, a unui partid cu atâtea înfăptuiri patriotice în trecut, de care se mai putea să aibă nevoie țara și neamul.

Demisioniez deci, pentru ca să-mi apăr prestigiul personal, moral și politic, în fața celor ce, în lipsa acestei demisii, ar putea răstălmăci sinistru tăcerea mea și pe mai departe.

Primiți, vă rog, asigurarea respectului pe care și de altfel vi-l păstrez neștirbit.

Iconom stavrofor
Dr. Gh. Ciuhandu
Consilier referent eparhial,
președintele Asociației
clerului ardelean. Fost
senator

Fostul primar liberal al Botoșanilor îi scria lui I.G. Duca (sus) că se teme ca membrii partidului să nu treacă la disidența lui Gheorghe Brătianu (în centru, cu bască, la curse de cai)

C. Ceruleanu, vicepreședintele organizației P.N.L. Prahova, către președintele aceleiași organizații

[fără dată]

Domnule președinte,

Conform dispozițiilor ce ați luat, am prezidat echipa ce a mers la întrunirea regională de la Vălenii de Munte, în ziua de 30 iulie cor[ent], compusă din d-nii C. Rigu, secretar general, G.I. Georgescu, secretar, Gabriel M. Papp, Valer Crețulescu, Victor Stănescu, I. Crețoiu și T. Ciocârdel.

La ora 10^{1/2} se adunase lume din Valea Teleajenului și din Valea Zeletinului. Frunțași ai satelor Posești, Râncezi, Ogretin, Drajnele, Măneci, Izvoarele, Văleni și altele au răspuns la chemarea P.N.L. Pe lângă frunțașii acestor comune, dl. Victor Stănescu a adus și o echipă volantă de oameni din Gura Vitioarei, pe mâncare, băutură și cu plată.

La venire, dl. I. Crețoiu a fost întâmpinat de lăutarii aduși de d. Victor Stănescu.

Deschizând întrunirea, după obiceiul adoptat, a fost proclamat președinte dl. N. Gheorghiu, șeful sectorului Vălenii de Munte.

S-au început cuvântările și pe când vorbeau frunțașii de la centru și cei din Văleni, d-nii Gheorghiu și Zamfirescu, ne pomenim cu dl. Victor Stănescu că ese afară împreună cu un domn Radu Constantinescu, din serviciul Rafineriei „Vega“, și îndeamnă lumea să părăsească sala, dând ordin echipei de desculți ce a adus din Gura Vitioarei să iasă afară, proferându-se insulte la adresa șefului de sector Gheorghiu.

Venind rândul cuvântării d-lui I. Crețoiu, echipa a fost din nou introdusă în sală de către dl. Victor Stănescu spre a aclama pe orator și a-i face ovațiuni, deși niciunul din ei nu-l cunoscuse până în acea zi. Terminată cuvântarea acestuia, echipa amestecată de băutură a primit din nou ordin să părăsească sala, făcând gălăgie și căutând să zădărnicească cuvântările celorlalți. Dacă sala nu ar fi fost compusă din frunțași ai Văii Teleajenului și ai Văii Zeletinului, am fi înregistrat scandaluri. Uzând de toată autoritatea, am ținut sala în ordine și întrunirea s-a terminat cu bine.

Cazul de la Văleni, mai plastic, mi-a reamintit tactica întrebuițată de reclama deșănțată și organizată cu banii furnizați de dl. Bejan, căci toți ceilalți nu sunt decât salariații lui. Tactica cu care d-sa și-a făcut intrarea în sală la întrunirea de la 4 iunie, când angajase trompete să-l aclame, întrerupând cuvântările, ca și echipele volante de șomeri și agenți plătiți și duși în

de la centru, făcând opoziție serioasă și în nota opiniei publice generale, doi urmărind inspirația lui Răutu, făcând pact cu guvernul. (Unul, mai prudent, ... s-a îmbolnăvit.) În atari condițiuni ce prestigiu, ce autoritate mai poate avea cuvântul nostru, acțiunea noastră, propaganda noastră? Mă văd deci silit să repet în-trebarea: Ce ne facem noi?

Umblând din vârful Golgothei, de la Savinescu, la cărciuma cu iz de toval a lui Răutu, cei amărâți să nu cumva să treacă și pe la poarta pe care stă scris, cu firmă în tricolor, Partidul Național Liberal de sub șefia lui Gh. Brătianu.

Vă rugăm deci, cu toată seriozitatea și cu tot temeiul unei judecăți curate și pricepute, să ne lămuriti: Ce ne facem? Așteptăm dezlegarea de la dvs. În speranța că o vom obține cât de curând. Întârzierea nu face decât să sporească cangrena.

Rugându-vă să iertați că v-am răpit prețiosul dvs. timp, primiți, vă rog, iubite și stimate domnule Duca, asigurarea înaltei mele considerațiuni.

Christian G. Ciomac
Fost primar al orașului
Botoșani

Preotul Gh. Ciuhandu din
Arad către Dinu Brătianu,
președinte de onoare al P.N.L.

Arad, 6 februarie 1938

Domnule președinte,

De când trăiesc în România, nădejdiile noastre realizate, am fost încadrat o singură dată în politica militantă, și anume în P.N.L., pe vremea marelui

d[omniei] voastre frate defunct. În 1927, fără s-o fi cerut, am primit, după repetate îmbieri din partea conducerii locale a P.N.L., demnitatea de senator, de care cred că m-am achitat cinstit: prin grai, condei și prin curăția mâinilor mele. Totuși, la alegerile parlamentare din 1933 am fost abandonat, fără vreo vină și fără de nicio motivare, în favorul altor candidați cari iertați-mi nemodestia nu mă puteau concura. Astfel jicnit, am tăcut și m-am dat deoparte, lăsând celorlalți întreagă libertatea de acțiune și răspunderea pentru urmări.

Ca preot și ca unul care n-am obicei să fac zgomot în jurul persoanei mele, aș fi tăcut și astă dată, dacă în cursul timpului n-ar fi intervenit, îndeobște și mai ales în viața organizației locale a P.N.L., fapte și împrejurări cari îmi impun lămurirea situației mele.

E de prisos să fac o expunere mai amănunțită a celor întâmplate, mai ales aici: recrutări greșite de demnitari politici și administrativi și tolerarea de abuzuri și îmbogățiri neiertate, cari, laolaltă, au supărat adânc pe mulți oameni de bine și au provocat,

pe bună dreptate, nemaipomenitul dezastru electoral recent.

Vina acestui dezastru, ca și pe aceea a altuia într-un viitor apropiat, o poartă și o vor purta matadorii organizației locale a P.N.L., împreună cu conducerea centrală de partid care, în trecut, a tolerat mari și prea notorice incorectitudini și a aflat cu cale și acum să lanseze pe lista candidărilor parlamentare aceleași elemente compromise și odioase.

În asemenea împrejurări, chiar făcând abstracție de deosebiri de ideologie politică și de concepție asupra metodelor de guvernare, din anii din urmă, ale P.N.L., mă simt nevoit să trag și ultima consecință, pe cea formală, demisionând din P.N.L.

Participanți la un miting electoral al P.N.L. și o caricatură de epocă

parte a Capitalei, cu condiția însă, ca aceia ce le conduc să fie elemente de muncă, de sacrificiu și mai ales de suflet generos.

Astfel, cunoscând perfect structura socială a culorii de Verde și pornind de la criteriile expuse mai sus, încă din anul 1928 am pornit la o intensă acțiune de îndrumare a opiniei publice băștinașe, combătând asiduu și temerar ideile subversive și, mai ales, gravele acuzațiuni pe cari adversarii partidului nostru ni le aduceau public, prezentându-ne ca pe un partid de mare burghezie, spoliator și bancar, ca pe un partid de clasă, exploatator al vieții economice și opresor al vieții publice.

Intens, dar metodic, de la 1928 și până azi, am dus această luptă, destul de dificilă în etapele ei, organizând comitete și cluburi liberale, case de sfat și biblioteci, în întreaga culoare, isbutind astfel, în cele din urmă, să facem din ea o fortăreață liberală, o citadelă de ordine socială, impregnând în ea adânc ideologia noastră.

In anul 1930, după serioase convulsii în conducerea interioară a organizației de Verde, am ajuns la situația de a înlocui pe șeful de atunci, d. Em. Dan, cu d. Al. (Matak).

Am făcut tot efortul ca d. Matak să fie ales șef al culorii, deși bănuiam că poziția d-sale socială și, mai ales, structura sa sufletească, nu-l vor face propriu pentru

N. Basilescu și soția

această nobilă, dar ingrată, situație.

Am voit și am dorit ca d. Matak să fie un conducător fericit, și în acest scop l-am secondat cu devotament și am depus o muncă uriașă, trecând peste multe dificultăți de ordin sufletească și suportând chiar multe inadvertențe, numai pentru a-i asigura partidului nostru toată splendoarea.

Odată veniți la putere, după lupte înverșunate, după muncă intensă și nenumărate sacrificii, d. Matak, fascinat cu totul de situația potenței d-sale, a nesocotit cele mai elementare cerințe ale cadrelor și ale culorii, isbutind să nemulțumească nu numai cadrele noastre, dar și marea majoritate a populației.

Nu este cazul să spunem aci amănunțit cum Primăria de

verde este ocupată de domnia sa, familia d-sale și oamenii săi de casă, cari nu au luat parte la nicio bătălie politică și n-au militat o singură zi în partid, ocupată în detrimentul a zeci și sute de harnici liberali, cari, atunci când se duc să ia contact cu primarul lor, sunt bruscați de acesta.

Am încercat în dese rânduri să-l readucem pe d. Matak la simțul realității, al datoriei și al moralei *liberale*.

Au fost însă în zadar orice eforturi.

Față de această situație și mai ales față de pericolul ce ne amenință de a rămâne fără cadre, am purces o energică acțiune de clarificare, care a întrunit integral adeziunea unanimă a cu-

lorii, raliindu-se ei tot ce este liberal conștient în sector, tineri și bătrâni.

Am reorganizat toate secțiunile, am reorganizat suburbanele, am inaugurat cluburi și case de sfat, am dat organizațiilor o delegație permanentă, cu elemente structurale ale culorii, am reanimat din nou sufletul liberal, care s-a manifestat atât de grandios la 26 Maiu, în marele congres ținut în sala Marna, congres ce a ratificat toate organizațiile, delegația permanentă și toate rezoluțiunile biroului.

Vă supunem aci alăturat toate lucrările congresului și vă rugăm, Domnule Președinte, a le ratifica, în interesul superior al Partidului.

N. Basilescu ■

autocamionetele de la „Concordia” la întrunirile de la Urlați, de la Pucheni, unde tânărul Nabab și-a făcut intrarea în surlele și strigătele acestor nenorociți, plătiți cu ziua, care așteptau la intrări sosirea lui.

Faptele necalificabile de la Vălenii de Munte, care demască hipertrofia cului Nababului, care cu bani înscenează astfel de manifestări în favoarea lui și a adjunctului lui, sunt dăunătoare partidului, întrucât oamenii serioși, soldați sinceri, devotați și credincioși ai partidului, au plecat dezgustați de la întrunire.

Aceste manifestări dau întrunirilor impresia unor saltimbanci de bălciuri care organizează nu întruniri, ci mascarade, din care regizorul să-și tragă apoi, cu ajutorul presei venale, tot soiul de elogi, pentru amestecul vulgarului uluit de atâta îndrăzneală.

A continua în tot județul seria de întruniri proiectate ar însemna să ducem în tot județul spectacolul dezgustător de la Vălenii și descurajarea cetățenilor cinstiți de mijloacele de bălci de care uzează avizii de onoruri, pentru batjocurirea partidului liberal. Sunt de părere să se înceteze seria de întruniri pentru a nu mai exista astfel de spectacole care aruncă oprobriul cetățenilor asupra noastră și a Partidului.

C. Ceruleanu

N. Basilescu, fruntaș liberal din București, culoarea Verde, către I.G. Duca

[fără dată]

Domnule președinte,

Culoarea de Verde, prin componența și mai ales prin

structura ei sufletească, prezintă, pentru P.N.L., un mare interes. Ea este locuită în bună parte de muncitori de la C.F.R. și de la manufactura de tutun „Belvedere” (peste 15.000), muncitori de la diferite întreprinderi mari și mici, pensionari proveniți tot de la aceste instituții și un număr însemnat de mici meseriași, care militează foarte mult în partidele politice.

Sectorul de Verde mai cuprinde suburbane multe: Militari, Bucureștii Noi, Dămăroaia, Triaj, Voievodul Mihai, Costeasca, locuite în majoritate de elemente nevoiașe suburbane care, din punct de vedere edilitar, constituiesc o problemă nu puțin dificilă.

Această componentă cvasi proletariană a sectorului de Verde îngreunează mult organizarea nucleelor partidelor burgheze, iar abuzurile oamenilor politici din aceste partide nu diminuează numai prestigiul persoanelor, ci se răsfrânge considerabil asupra prestigiului partidelor înseși.

De aceea cu greu au putut să-și facă drum partidele politice burgheze în sufletele unei asemenea populații și astfel se explică de ce ideile subversive împotriva ordinii sociale actuale și împotriva partidelor de guvernământ au prins și au determinat anumite acțiuni cunoscute.

În ce privește cartierele locuite de liber profesioniști, funcționari superiori și intelectuali, aceștia manifestă o totală indiferență pentru viața politică militantă.

Aceasta fiind situația, rostul partidelor, de ordine și de evoluție socială normală, devine extrem de necesar – și chiar vital – pentru actuala noastră orânduire, în această

Car cu lemne la periferia Bucureștilor și liderul Dinu Brătianu la vânătoare (în centru, așezat, cu pălărie)

nu apare data, ci numai luna și anul; ziua este cunoscută din presa vremii, care a prezentat acest moment solemn – n.a.], aducând mulțumiri Celui A-Tot Puternic, cum și salutări Tuturor Profeților Săi, după ce am făcut călduroase rugăciuni pentru gloria și mărirea Regatului Românici.

Moscheea aceasta, care poartă numele răposatului Sultan Mahmud și [a fost] zidită în principalul cartier al orașului Constanța în anul 1823 de către decedatul ctitor Hafuz Hussein Pașa, conform cu Fetvaua sancționată de Șeih-ul-Islamat din Constantinopol, a fost dărâmată și reconstruită mai măreață sub fericita și glorioasă Domnie a MAJESTĂȚII SALE REGELEI ROMÂNIEI CAROL I și a soției sale REGINA ȘI DOAMNA ELISABETA; moștenitorii tronului fiind A.S.R. PRINCIPELE FERDINAND și A.S.R. PRINCIPESA MARIA; președinte al Consiliului de Miniștri și ministru de Interne fiind Dl. I.I.C. BRĂTIANU; iar ministru al Cultelor și Instrucțiunii Dl. SPIRU C. HARET; administrator al Cassei Bisericii dl. PETRU GÂRBOVICEANU; muftiu al județului Constanța Dl. HAFUZ RIFFAT; arhitect-diriginte Dl. VICTOR G. ȘTEFĂNESCU și antreprenor Dl. inginer NICULCEA.

După ceremonia făcută în prezența autorităților civile și spirituale, acest document investit cu formalitățile uzitate, a fost pus în temelie acestei Moschei, situată în strada Gh.Gr. Cantacuzino, colț cu strada Băilor.

Ne rugăm lui Dumnezeu ca această Moschee să fie terminată cu succes și să fie ferită de orice primejdie și să servească pentru binele și fericirea credincioșilor mahomedani din Constanța.

Așa să ne ajute Dumnezeu!“

Același document atestă faptul că Victor G. Ștefănescu a fost desemnat arhitect-diriginte, iar antrepriza construcției a fost încredințată inginerului Ion Niculcea, care a adoptat soluții tehnice îndrăznețe. Moscheea Regală „Carol I“ este cunoscută drept prima construcție civilă de beton armat și cărămidă din țară. Pentru realizarea acestui îndrăzneț obiectiv a fost ales savantul român Gogu Constantinescu, care s-a deplasat special de la Londra. După trei ani de la punerea pietrei fundamentale, noul lăcaș de cult a fost finalizat.

La începutul anului 1913, muftiul județului Constanța, Hafuz Riffat, după ce în anul anterior înaintase două rapoarte Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, Administrația Casei Bisericii, prin care scotea în evidență necesitatea ca noua moschee să fie încadrată cu personal, revine cu un alt raport, precizând: „Noua moschee din localitate fiind aproape gata, nu e departe ziua când va trebui să fie inaugurată. Astfel, fiind subsemnatul în calitate de șef religios, am crezut de datoria mea a aviza, până e timp, toate cerințele absolut indispensabile atât pentru ziua inaugurării, cât și pentru buna funcționare a acestui măreț lăcaș dumnezeiesc... Acest personal se va compune din-

tr-un hatip, 1 imam, 1 muezin și 2 cauni (îngrijitori). Hatipul va avea 300 lei lunar, de asemenea imamul și predicatorul; muezinul va avea 200 lei, iar cei 2 cauni câte 100 lei lunar. În alegerea hatipului, imamului și muezinului spuneam în precedentele mele rapoarte că trebuie a se avea în vedere a găsi clerici care să întrunească condițiunile de seamă și anume: o solidă instrucțiune religioasă, o practică mai îndelungată și darul glasului. Asemenea clerici neputându-se găsi în țară, vă rog și de astă dată să binevoiți a dispune să se dea subsemnatului autorizație de a-i recruta din Constantinopole și care clerici vor fi angajați prin contract. Însuși M. Sa Regele, în înalta Sa binevoință, când în anul trecut a vizitat această moschee, a binevoit a-mi recomanda ca să căutăm a face o selecțiune riguroasă în alegerea personalului religios al acestei moschei.“

Mărețul edificiu avea să fie inaugurat vineri, 31 mai 1913, în prezența regelui Carol I și a reginei Elisabeta, a ministrului de Interne și ad-interim la Culte și Instrucțiune Publică, Take Ionescu, a primarului Constanței, Mircea Solacolu, a muftiului județului Constanța, Hafuz Riffat, și a altor notabilități. Din partea autorităților otomane au participat la eveniment: reprezentantul sultanului Mohamed al V-lea, ministrul otoman al Cadastrului Mamut Esad Efendi, ministrul Turciei la București, Seffa Bey, și consulul general la Constanța, Cadry Bey.

CENTENARUL MOSCHEII REGALE „CAROL I“ DIN CONSTANȚA

VIRGIL COMAN

Între edificiile de referință din municipiul Constanța, Moscheea Regală „Carol I“ ocupă, fără îndoială, un loc aparte. Potrivit mărturiilor din presa vremii, acest lăcaș de cult a fost construit de statul român în semn de omagiu pentru recunoașterea, în mod oficial, a românilor balcanici (aromânilor și meglenoromânilor) ca „millet“ („națiune“) în cadrul statului otoman și, implicit, a drepturilor ce decurgeau de pe urma acestui statut. Evenimentul s-a petrecut la 9/22 mai 1905, când sultanul Abdul Hamid al II-lea a emis o iradea în acest sens. Prin urmare, la scurt timp, mai exact la data de 18 mai 1905, Adunarea Deputaților a votat bugetul necesar ridicării Moscheii Regale „Carol I“ din Constanța.

Lucrările de construcție la noul edificiu aveau să fie începute abia în anul 1910, pe locul geamiei zidite între 1823-1825 din ordinul sultanului Mahmud al II-lea, după cum reiese din actul de fundație: „Prin grația și aju-

torul lui Dumnezeu, pusu-sa piatra fundamentală a acestei Moschei, astăzi [24] Iunie 1910 [în text

Exclusivitate

În anul 2008 m-am folosit de vizita în Republica Populară Chineză, întreprinsă la invitația Ministerului Culturii, spre a mă documenta cu privire la biografia și călătoriile navigatorului și diplomatului Zheng He (Magazin istoric, nr. 10/2005). Cu amabilitatea și solicitudinea bine cunoscute, gazdele au înțeles să răspundă dorinței mele, organizând o masă rotundă cu specialiști de frunte în cercetarea personalității și activității lui Zheng He,

a istoriei navigației chineze, culturii oceanice, istoriei ambarcațiunilor etc. Cu acea ocazie, l-am întâlnit pe domnul profesor Shi Ping, invitat în mod special de la Shanghai. Domnia sa

s-a remarcat prin modestia și pasiunea pentru temele cercetate.

Când i-am propus o colaborare cu revista Magazin istoric, a acceptat fără nicio ezitare, simțindu-se onorat, iar eu m-am bucurat să-i pot asigura traducerea în limba română.

Domnul Shi Ping este profesor la Universitatea de Marină din Shanghai, director al Institutului de Cercetare a Culturii Oceanice și al Centrului de Studii Zheng He. Preocupările sale științifice se concentrează asupra culturii oceanice chineze, istoriei navigației chineze și teoriei dreptului mării. Este autorul lucrărilor: Dreptul chinez al mării și cultura istoriei; Dreptul chinez al mării în epoca lui Zheng He; Istoria marilor bătălii navale din Al Doilea Război Mondial; Marea în amintirea națiunii chineze, precum și a numeroase articole și studii.

Dr. Anna Eva BUDURA

Două ambarcațiuni din lut din timpul dinastiei Han de Răsărit (25-220); un vestigiu arheologic descoperit în Guangzhou...

● Cezar și Cleopatra purtau haine din mătase chinezească ● Xu Fu, „zeul viermilor de mătase” ● Împărtășind japonezilor arta țeserii veșmintelor ● După Coreea și Japonia, e rândul celor două Americi să îmbrace mătase chinezească ● Mătase și aur spre India, iar de acolo perle, nestemate și alte podoabe ● Porțelanurile chinezești ajung în nordul Africii ● Drumul pe apă este mai lesnicios și mai puțin riscant ● O ambarcațiune medie transportă marfă cât 2.000 de cămile ● Marco Polo a venit pe uscat și s-a întors acasă pe mare ● Ibn Battuta a optat numai pentru drumul pe apă ● Cei 28 de ani de călătorii ai lui Zheng He

Cu data de 1 iulie 1913, la Moscheea Regală „Carol I” Constanța aveau să fie numiți, oficial, și primii slujitori. Funcția de hatip avea să fie ocupată de Hafiz Kemaleddin, cea de muezin de Hafiz Mustafa Feizi, iar cea de caium de Rifat Muedin. Un lăcaș de cult nou, construit de statul român pentru populația musulmană din această parte a țării, își desăvârșea astfel menirea.

Clima specifică litoralului Mării Negre, cele două mari conflagrații mondiale, dar și unele erori de construcție au făcut ca acest edificiu să sufere în timp unele distrugerii. Firesc, reparații curente au fost executate periodic, însă odată cu trecerea timpului s-a simțit nevoia unei consolidări a întregului edificiu. Cu sprijinul financiar al statului român, între 1957-1958, Moscheea Regală „Carol I” din Constanța a fost restaurată, întreaga lucrare fiind

condusă de inginerul Aurel Beleş.

Într-un text întocmit în anul 1962 de muftiul Cultului Musulman din România din acea perioadă, Iacob Mehmed, necesar editării unei broșuri de prezentare a moscheii, acesta avea să precizeze, între altele, că „lucrarea de reconstrucție din anul 1910 având multe deficiențe, deoarece a fost executată în antrepriză, moscheea precum și minaretul (turnul) au fost restaurate total în anii 1957/1958, cu sprijinul și din fondurile alocate de Guvernul Republicii Populare Române”.

Cu acest prilej, pe lângă refacerea completă a mozaicului de piatră din cupola mare, ce a fost tratată cu materiale izolante, refacerea întregii tencuieli exterioare a construcției, refacerea acoperișului, a întregii tâmplării metalice și de lemn s-au executat, după un proiect realizat de academicianul Aurel Beleş, unicul specialist în lucrări de acest gen, lu-

crările de consolidare a minaretului, printr-o cămășuială de beton armat și tencuială exterioară și interioară, lucrare care a fost omisă în 1910.

In timpul acestor lucrări de restaurare, i s-au adus monumentului o serie de alte îmbunătățiri, precum pavajul curții interioare cu piatră de Rușchița și marmură albă, introducerea tâmplăriei de stejar în locul celei de brad și altele.

Lucrarea cea mai dificilă a fost aceea de refacere a cupolei și consolidare a turnului, realizată în condițiuni excepționale, mulțumită griji și sprijinului permanent acordat de Departamentul Cultelor.

Grație tuturor acestor eforturi, de la zidirea din 1910 și până în prezent, Moscheea Regală „Carol I” din Constanța rămâne un edificiu simbol pentru musulmanii din România, dar și una dintre construcțiile religioase de referință din municipiul Constanța.

În Imperiul Otoman, în perioada clasică, funcționa un complex sistem de autonomii de stat și interne. În prima categorie intrau state precum Țările Române, Ragusa (Dubrovnik), Hanatul Crimeii, principatele georgiene. În schimbul unei sume de bani (haraci), aceste state se bucurau de o completă autonomie internă și duceau, adesea, o politică externă proprie. În cadrul autonomiilor interne, existau autonomiile acordate unor grupuri de populații care îndeplineau anumite sarcini importante pentru stat (paza unor axe comerciale, a unor trecători), cât și cele trei mari autonomii acordate pentru Millet-i Rum (populația ortodoxă, mai ales de origine greacă), Millet-i Yahuda (evreii) și Millet-i Ermeni (armenii).

se îndeletniceau cu ocupații asociate cu marea și oceanul. Astfel au apărut cultura *hemudu*, de acum mai bine de 7.000 de ani, din provincia Zhejiang, și cultura *dawenkou*, de acum mai bine de 6.000 de ani, din peninsula Shandong.

Au fost descoperite nu puține unelte și arme de vânat și pescuit, șase vase, ale căror cozi făceau corp comun, o machetă a unei ambarcațiuni dintr-un singur trunchi, căptușită cu ceramică neagră, precum și schelete de pești și moluște, cochilii etc. Toate acestea demonstrează că națiunea chineză se numără printre acelea care au explorat cel mai devreme mările și oceanele în lume, iar China este leagănul civilizației maritime din Orient.

Mătasea este inventată de chinezi. Se spune din timpuri străvechi că tehnica creșterii viermilor de mătase și depănarea firului de mătase de pe gogoase sunt o invenție a soției Împăratului Galben, Leizu, din perioada târzie a neoliticului. În zilele noastre, se consideră că s-au scurs 5.500 de ani de când în China se cresc viermi de mătase. În temeiul însemnărilor scrise și al descoperirilor arheologice se știe că în epoca ce începe cu dinastiile Shang și Zhou și se încheie în vremea Statelor Combatante (475-221 î.H.), tehnica producerii mătăsii ajunsese deja la un nivel relativ ridicat.

Cel târziu în secolul al IV-lea î.H., mătasea chinezească

Într-un atelier de țesut mătasea

fusesse deja adusă în Occident. De acum, în epoca Primăverilor și Toamnelor și în cea a Statelor Combatante nobilii din Asia Centrală purtau veșminte de mătase, de vreme ce în mormintele lor au fost descoperite țesături de mătase chinezească. În scrieri provenind din Grecia antică,

China era denumită *Seres*, ceea ce semnifica „țara producătoare de mătase”. În anii 416-398 î.H., grecul Ctesias, dregător în palatul regal al Persiei, este prima persoană care pomeneste în scris de țara *Seres*. Marele Cezar și ultima regină a dinastiei ptolemeice a Egiptului, Cleopatra, erau încantați să poarte veșminte de mătase chinezească. Atunci când a apărut într-un teatru îmbrăcat într-o robă confecționată din mătase chinezească, Cezar a stârnit admirație.

La început, prețul țesăturilor de mătase era exorbitant: un pfund (0,4536 kg) de mătase valora 12 uncii de aur. Ulterior, odată cu creșterea vânzărilor zilnice, și oamenii de rând au început să se îmbrace în veșminte de mătase, pentru că erau confortabile și frumoase. De aceea, ea a devenit marfa cea mai solicitată de negustorii din Occident.

Drumul mătăsii (*Magazin istoric*, nr. 10/1983, 7/1998), atât de cunoscut în istorie, s-a constituit în adevăratul înțeles al cuvintelor în epoca dinastiei chineze Han de Vest. În anul 138 î.H., împăratul Wu al dinastiei Han, Liu Che, l-a trimis pe Zhang Qian într-o solie în Xiyu (Teritoriile Apusene), care avea să deschidă drumul terestru al mătăsii ce pornea din capitala Dinastiei Han, orașul Xi'an de astăzi, trecea prin Coridorul Hexi (trecătoare lungă de 1.000 km, largă de 100-200 km, situată la apus de Fluviul Galben, în

Corabie din Riu Kiu, aducătoare de tribut, în drum spre China (Muzeul din Okinawa, Japonia)

nord-vestul provinciei Gansu), străbătea regiunea Xinjiang, ajungea în zona Asiei Centrale și stabilea o legătură cu țărmurile țărilor situate pe litoralul Mării Mediterane. Țesăturile de mătase din China erau transportate valuri după valuri spre Asia Centrală, Asia Occidentală și chiar mai departe.

Drumul maritim chinez al mătăsii are o istorie și mai veche decât cel terestru. Navigația maritimă a chinezilor are o istorie de cel puțin 8.000 de

ASCENSIUNEA ȘI DECLINUL DRUMULUI MARITIM CHINEZ AL MĂTĂȘII

Prof. univ. SHI PING (Universitatea de Marină din Shanghai)

Drumul Mătăsii, Calea Veche a Ceaiului și Cailor, Canalul Beijing-Hangzhou, Culoarul Aerian peste Vârful Cooșei sunt doar câteva dintre faimoasele coridoare ale contactelor și schimburilor Chinei cu lumea din afară, înregistrate de istorie. Dintre acestea, Drumul Mătăsii era cel mai vechi, avea lungimea cea mai mare și extinderea cea mai largă, exercita influența cea mai întinsă și se bucura de numele cel mai frumos.

Drumul Mătăsii apare cel mai devreme în primul tom al lucrării în cinci volume însemnări despre călătoriile săvârșite personal în China, redactate de geograful german Ferdinand von Richthofen (1833-1905). El denumește calea terestră ce lega Orientul și Occidentul în vremea Chinei antice „Drumul Mătăsii”, iar pe o hartă menționează, de asemenea, noțiunea de „Drumul Maritim al Mătăsii”. Această denumire a căilor de comunicație între Orient și Occident demonstrează influența importantă pe care o aveau în acea vreme mătasea și China în circulația și schimburile dintre Orient și Occident. În 1903, sinologul francez E. Chavannes, în lucrarea Date istorice despre tujue de vest, menționează că „Drumul Mătăsii are două variante: cea terestră și cea maritimă”. Ulterior, savantul francez Jean Filliozat (1906-1982) folosește pentru prima oară sintagma „drumul maritim al mătăsii”. După aceea, oamenii de știință din China și de peste hotare l-au folosit continuu, până în zilele noastre.

Zona de răsărit a Chinei, cu precădere regiunea întinsă din nord, de la cursul mijlociu și inferior al Fluviului Galben, până în sud, la regiu-

nea Lingnan, *La miazăzi de cele cinci coline* (astăzi provinciile Guangdong și Guangxi), a reprezentat, de-a lungul istoriei, principalul

spațiu în care s-au mișcat chinezii. Conform descoperirilor arheologice, încă din neolitic primele populații ce locuiau în zona coastei marine

...și altul la Deqing; harta Drumului Mătăsii pe mare

leau. Traversările erau foarte intense, ceea ce a condus la dezvoltarea creșterii viermilor de mătase în Japonia. De aceea, aceste călătorii pe mare sunt considerate drept începuturile drumului mătăsii în nordul Chinei sau pe mările orientale.

Marco Polo

Drumul mătăsii pe mările orientale intră în vremea dinastiilor Sui și Tang într-o etapă de maximă frecvență a contactelor și schimburilor. Tehnica construirii corăbiilor, tehnica navigației pe mări se perfecționaseră extraordinar. Fuseseră deschise numeroase rute de navigație ce porneau de la gura Fluviului cel Lung (Yang Zi), din provinciile Zhejiang și Fujian, și ajungeau până în peninsula Coreea și în Japonia. Sporise considerabil traficul de persoane și de diferite mărfuri, ceea ce va avea o influență pozitivă asupra societăților din peninsula Coreea și Japonia. În perioadele dinastiilor Song, Yuan și Ming, contactele și schimburile Chinei cu Japonia s-au aflat, sub influența factorilor politici, într-o etapă de transformare. Dar relațiile economice pe mare între cele două părți nu au încetat niciodată cu adevărat. În secolele XVI-XVII, ca urmare a deschiderii rutei navale spre cele două Americi, aria drumului mătăsii a fost extinsă pe mările orientale, mătăsurile, porțelanurile și alte mărfuri chineze ajungând pe continentul american. Măr-

furile și cultura din străinătate au ajuns, de asemenea, să se răspândească în China.

Drumul maritim chinez de sud al mătăsii își are începuturile în vremea împăratului Wudi al dinastiei Han de Vest, adică în secolul al II-lea

î.H. Cărțile chineze obișnuite de istorie ce scriu despre istoria drumului maritim al mătăsii încep, în mare parte, descrierea din acest punct. *Istoria dinastiei Han; Geografia* consemnează faptul că împăratul Wu al dinastiei Han a trimis soli și negustori pe mare, ducând cu ei țesături de mătase, aur și altele, spre a aduce înapoi perle și alte nestemate și podobe. Această cale de navigație pornea de la Rinan (astăzi în centrul Vietnamului) sau Xuwen (astăzi în provincia Guangdong) ori Hepu (astăzi în provincia Guangxi), de unde, îmbarcați pe corăbii, călătorii treceau prin Vietnamul de astăzi, Cambodgia, Thailanda, Malaezia, Myanmar, ajungeau în Golful Bengal, pentru ca apoi, de pe țărmul de răsărit al Indiei, trecând prin Sri Lanka, să parcurgă drumul de întoar-

cere. Așadar, încă din perioada dinastiei Han de Vest drumul maritim al mătăsii, deschis din provincia Guangdong, se întindea mult de-a lungul coastei, până în regiunea țărmurilor Golfului Bengal din Oceanul Indian.

În secolele I și II, negustorii lumii mediteraneene se serveau deja de litoralul de răsărit al Indiei, ca bază de transbordare. Își întindeau antenele spre China, pentru schimburi comerciale. Lumea occidentală vedea în China țara producătoare de mătase, or, articolele de mătase erau foarte căutate în regiunea Mării Mediterane. Civilizația mătăsurilor a influențat profund circulația valorilor culturale dintre Orient și Occident, dintre China antică și restul lumii.

În secolele III-VI, călătoriile pe mare, ce făceau înconjurul țărilor de pe țărmurile mărilor de miazăzi și al principalelor țări din Oceanul Indian, se înmulțesc, schimburile comerciale devin mai frecvente, budhismul indian se răspândește, pe calea mărilor, în țările orientale, ceea ce va avea o mare influență asupra Chinei. Fa Xian (cca 337-cca

Împăratul Wu al dinastiei Han, Liu Che

422), vestitul călugăr budhist din dinastia Jin de Est, de pildă, s-a înapoiat în China din India, călătorind pe mare, prin Sri Lanka. El a tradus 63 de volume ale celor șase corpusuri de scrieri clasice budhiste

ani. Cu privire la începuturile drumului maritim al mătăsii există patru teorii diferite: teoria ce evocă așezarea Hemudu; teoria ce evocă epocile „Primăverilor și Toamnelor” și a Statelor Combatante; teoria ce evocă dinastiile Qin și Han; și teoria ce evocă dinastia Han de Vest. În noiembrie 2006, colectivul de specialiști ai drumurilor chineze ale mătăsii, după multe dezbateri, a fixat perioada de funcționare a drumului maritim al mătăsii, începând cu vremea domniei împăratului Wu al Dinastiei Han de Vest (140-86 î.H.), în secolul al II-lea î.H., și până în 1840.

Drumul maritim al mătăsii a reprezentat calea pe mări și oceane pe care, în Antichitate, China comunica, făcea negoț și proceda la schimburi culturale cu țările străine. Această cale maritimă s-a desăvârșit în vremea dinastiilor Qin și Han, a cunoscut o remarcabilă înflorire în timpul dinastiilor Tang și Song, iar de pe la mijlocul dinastiei Ming a înregistrat o cotitură. Cu deosebire în perioada dinastiei Tang, contactele și schimburile pe mare ale Chinei cu străinătatea au devenit și mai ample, aria lor s-a extins, principala marfă transportată fiind mătasea. De aceea, mai toți numeau drumul maritim al mătăsii această cale pe mări și oceane, ce lega Orientul și Occidentul. În perioada dinastiilor Song și Yuan, articolele de porțelan

au devenit treptat principala marfă tranzacționată, așa că oamenii au început să-l numească și „drumul maritim al ceramicii și porțelanului”.

Căile de navigație pe Marea de Răsărit se înfiripă, cel mai târziu, în vremea în care regele ctitor Wu l-a înfrânt pe regele Zhou al dinastiei Shang (sec. XVII-XI î.H.) și a întemeiat dinastia Zhou (1112 î.H.). Atunci acesta i-a poruncit lui Jizi să plece în Coreea, iar Jizi,

la rândul-i, părăsește peninsula Shandong și, pe o ambarcațiune, traversează Marea Bo, ajungând în Coreea. Așa se face că teh-

nica creșterii viermilor de mătase, a depănării firului de mătase de pe gogoase și a țeserii mătăsii ajunge și în Peninsula Coreea. În epoca Statelor Combatante, China avea deja o legătură pe mare cu Japonia: se pleca din orașul Yantai, din provincia Shandong, se trecea prin arhipelagul Changshan, se ajungea în peninsula Liaodong, apoi se naviga de-a lungul coastei peninsulei Coreea, se traversa strâmtoarea Duima (Tsushima) și se acosta pe malul nordic al insulei japoneze Kyushu.

Sima Qian
(Magazin is-

toric, nr. 10/1976), istoricul din vremea dinastiei Han de Vest, în scrierile sale *Cronica Împăratului Qin Shihuang și Biografia din Hengshan de la miazăzi de Râul Huai*, cuprinse în lucrarea *Shiji (Însemnări istorice)*, consemnează că în anii 219 și 210 î.H., împăratul Qin Shihuang l-a trimis în două rânduri pe mare pe Xu Fu. A doua oară, acesta a plecat în fruntea a 3.000 de tineri, băieți și fete, însoțit de fel de fel de meșteșugari, ducând cu sine multe cereale și semințe, spre a căuta elixirul tinereții fără bătrânețe și al vieții fără de moarte. De aceea dată, Xu Fu nu s-a mai înapoiat, dar au rămas de pe urma lui în Coreea și în Japonia relicve și legende.

Nu sunt puțini cercetătorii care consideră că, în traversarea sa spre răsărit, Xu Fu a ajuns în Japonia. Japonezii îl venerază pe Xu Fu drept „zeul viermilor de mătase”. Există și însemnări care dezvăluie că, în secolul al III-lea î.H., în localitatea Wudi din zona provinciilor Jiangsu și Zhejiang, trăiau doi frați care au traversat spre răsărit Marea Galbenă și au ajuns în Japonia. Acolo au împărțit japonezilor mă-

iestria de a țese mătasea și a confecționa îmbrăcăminte în stil wu. După aceea, oameni din interiorul țării, fie că treceau prin Coreea, fie că porneau din Shandong, câte doi, câte trei, plecau în Japonia, unde se și stabi-

Prăjină de cârmă

Reprezentare de epocă a călătorului arab Ibn Battuta

dezvoltare și fluentă fără precedent. Are loc un intens proces de cunoaștere reciprocă. În acea vreme reprezentarea pe care și-o făcuseră chinezii despre „Occident“ se dezvoltă, extinzându-se de la Asia Centrală, Asia de Vest, regiunile Africii de Nord așa cum o aveau în vremea celor două dinastii Han și a dinastiilor Tang și Song la una care cuprindea și Europa. Schimburile pe drumul maritim din Quanzhou și Guangzhou până în Golful Persic deveniseră extrem de intense.

În cartea *Însemnări despre țările insulare* scrisă de Wang Dayuan, spre sfârșitul dinastiei Yuan, se găsesc note despre mai bine de 220 de țări, din Asia de Sud-Est, Asia de Sud, Asia de Vest și Africa de Est, în care ajunseseră negustorii chinezi. Marco Polo a venit în China parcurgând drumul terestru. S-a înapoiat în patrie pe drumul maritim. Cartea lui, *Milionul*, care descrie abundența de produse și mulțimea locuitorilor din China, a făcut furori în Europa și a exercitat o profundă influență asupra istoriei lumii. Călătorul marocan Ibn Battuta (*Magazin istoric*, nr. 12/1981) a venit în China pe mare, punând piciorul pe țărm în portul Quanzhou. În cartea sa *Însemnări de călătorie*, el elogiază Quanzhou drept „cel mai mare port din lume“ și înfățișează starea înfloritoare a comerțului pe mare practicat de China cu India, Peninsula Arabă și teritoriile limitrofe Golfu-

lui Persic. Până astăzi în Quanzhou, din provincia Fujian, se mai găsesc urmași ai foștilor negustori arabi și chiar morminte pe care, de-a lungul anilor, și le-au făcut aici arabii.

Ajungem în vremea dinastiei Ming (1368-1644). La începuturile secolului al XV-lea, Zheng He coboară spre mările și oceanele Apusului: drumul maritim chinez al mătăsii intră în epoca lui cea mai înfloritoare. Fie că este vorba despre tehnica navigației ori despre numărul corăbiilor sau mulțimea călătorilor porniți pe mare, fie că este vorba despre numărul țărilor vizitate, se poate spune că toate acestea nu-și găseau egal nici în istoria drumului maritim chinez al mătăsii, nici în istoria navigației lumii.

Cele șapte călătorii ale lui Zheng He pe mări și oceane au durat 28 de ani. Urmele acestora sunt păstrate în peste 30 de țări și teritorii din Asia și Africa. Ele demonstrează că tehnica construcțiilor navale și

capacitatea de navigație ale Chinei s-au dezvoltat enorm atunci. Uriașa flotă comandată de Zheng He transporta mărfuri căutate în alte țări, ca suluri de mătase subțire, voaluri, mătăsuri colorate, brocarturi, porțelanuri, ierburile medicinale.

De pe la mijlocul dinastiei Ming, chinezii s-au retras aproape cu desăvârșire din Oceanul Indian. În ultima perioadă a acestei dinastii, odată cu venirea pe mare a occidentalilor în Orient, a început epoca contactelor directe dintre China și Europa. Drumul maritim al mătăsii a devenit o arteră maritimă importantă, ce lega continentele asiatic, african, european și american. Deși se transportau și se comercializau mărfuri fine chinezești, totuși principala forță navală era acum cea occidentală.

Prin extinderea continuă a drumului maritim al mătăsii, occidentalii au modificat moda europeană, au stimulat întrepătrunderea și influențele reciproce dintre civilizațiile materială și spirituală din diferitele colțuri ale lumii. Drumul maritim al mătăsii, pe care chinezii l-au inaugurat acum aproape 2.000 de ani, a intrat în declin din pricina politicii „biguan suoguo“ (de închidere a porților și de zăvorâre a țării), practică de guvernele dinastiilor Ming și Qing, și sub presiunea agresivă a puterilor coloniale occidentale. Acest drum a devenit un memorial și o moștenire încărcate de cultură. ■

Femeile pregătesc mătasea

aduse din India, și-a consemnat impresiile de călătorie vreme de zece ani pe cărămizi străine în *Însemnări despre peregrinările prin India*, lucrare care circulă și în zilele noastre și care a devenit cel mai valoros document istoric pentru cei ce studiază India, Sri Lanka și alte țări din acele vremuri.

Tehnica navigației pe mări din China dinastiei Tang (618-907) a continuat să se dezvolte. Geograful Jia Dan avea însemnări destul de amănunțite despre rutele de navigație pe mare din acea vreme.

El a numit calea pe care erau transportate mătăsuri spre Occident „Drumul ce pornește din Guangzhou pe mare către alte seminții”. Această rută maritimă străbătea țările din Asia de Sud-Est și din nordul Oceanului Indian, pentru ca apoi să se îndrepte din India, spre Golful Oman și, în cele din urmă, să ajungă în importantul port comercial din capătul Golfului Persic, Basra (astăzi în Irak).

În afară de mătăsuri, în perioada târzie a dinastiei Tang, porțelanurile colorate au început să fie duse spre vânzare până în îndepărtatul Egipt, din Africa de Nord. De pe mare erau transportate în porturile de la Marea Roșie, apoi erau strânse la un loc la Fustat, din Egipt, pentru ca apoi, de aici, să fie transportate în portul Alexandria, în Maroc și alte teritorii ale Maghrebului. Guangzhou era atunci

un port bine cunoscut în lume: aici se strângeau ca norii velaturile corăbiilor ce veneau din Basra Golfului Persic, Xilafu [transliterare a ideogramelor chinezești; nu am reușit să identific numele – *n. trad.*], Oman, India, Jawa,

Vietnam și alte țări și teritorii. Diverse mărfuri, ca mirodenii, perle și nestemate, erau îngrămădite, formând munți. În afară de Guangzhou, alte porturi, ca Mingzhou (astăzi Ningbo, din provincia Zhejiang) sau Jiangdu (astăzi Yangzhou, din provincia Jiangsu) s-au dezvoltat

și ele.

După dinastiile Tang și Song, porțelanurile au devenit treptat marfa emblematică de export a Chinei. Denumite *china*, cu vremea ele au exercitat un rol important în schimburile culturale dintre China și Occident. Fiind grele și fragile, se deteriorau ușor din pricina zdruncinărilor pe drumul

terestru; de aceea s-a impus în timp transportul lor pe mare.

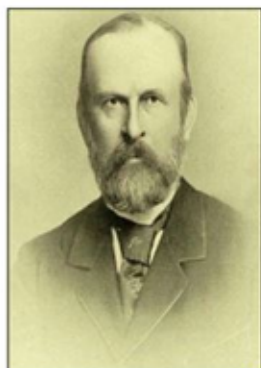
În secolele al IX-lea și al X-lea, China a început să folosească în navigația maritimă busola, iar tehnica construirii corăbiilor și măiestria navigației pe mare

au cunoscut o îmbunătățire evidentă. Astfel, comunicațiile pe mare au devenit principalele rute pe care se realizau călătoriile în ambele sensuri, între China și Occident. Curtea Imperială Song de Sud, care încuraja comerțul pe mare, nu s-a mărginit la a înființa porturi de-a lungul coastei, ci a trimis și soli, cu înscrisuri imperiale și articole de mătase, spre a invita negustorii străini să vină în China pentru a face comerț.

În vreme ce comercianții chinezi neoficiali forfoteau prin porturile țărilor de peste mări, negustorii arabi soseau în număr mare în China. Și astfel, cunoștințele Chinei despre Occident sporeau și se diversificau. În perioada dinastiei Song de Sud, taxele percepute pentru comerțul pe mare reprezentau 10-20% din veniturile globale ale statului. Oamenii de știință au calculat că încărcătura transportată de o ambarcațiune maritimă mijlocie echivala cu poverile transportate pe drumul terestru al mătăsii de 2.000 de cămile. În plus, transportul pe mare era mai ieftin și mai scurt, iar riscurile implicate – relativ mai mici, în timp ce aria

schimburilor comerciale era mult mai largă. De aceea, drumul maritim al mătăsii s-a impus treptat în fața celui terestru.

În perioada dinastiei Yuan (1280-1368), căile de comunicație dintre China și Occident cunosc o

Geograful german Ferdinand von Richthofen

Navigatorul și diplomatul Zheng He

De cealaltă parte, Maniu avea și el dreptatea lui. Neștiind care erau intențiile britanicilor cu privire la România, dar sperând că nu o vor abandona Sovietelor, liderul opoziției nu dorea să atragă mânia germanilor prin organizarea unor sabotaje sau atentate în lipsa unor garanții sau compensații de ordin financiar occidentale, care să acopere cel puțin distrugerile ce ar fi fost provocate industriei petroliere sau sistemului feroviar. De aici și ezităările sale.

Titlurile și subtitlurile ne aparțin.

Nu găsim un lider? Să-l inventăm!

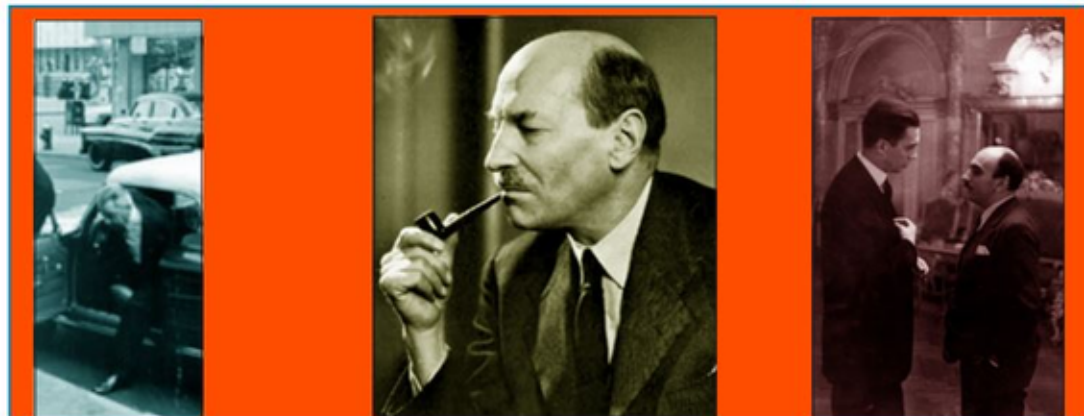
Vara lui 1942 a adus puțin progres în eforturile noastre de a-l convinge pe Maniu și Partidul său Național-Țărănesc să răstoarne guvernul Antonescu. Un apel direct către Maniu prin intermediul diferitelor noastre emisiuni radio a fost exclus și ceea ce părea să lipsească era un „Draja Mihailovic” român [conducătorul mișcării de rezistență a cetnicilor (1893-1946); a luptat atât împotriva forțelor Axei, cât și împotriva partizanilor lui Tito; a fost judecat pentru trădare, condamnat la moarte și executat în vara lui 1946, la exact o lună după mareașul Antonescu – M.R.] sau un „Tito” de mai târziu, în jurul cărora s-ar fi putut aduna potențialii colaboratori din rezistență. De aceea s-a decis să se inventeze o asemenea persoană și în iunie 1942 a început mișcarea „Vlaicu”. Aceasta a fost susținută prin transmisii radiofonice zilnice din Palestina, prin materiale de propagandă aruncate deasupra României de către Forțele Aeriene Regale și prin alte asemenea materiale introduse în România prin intermediul curierilor. Cele mai multe materiale de propagandă au fost pregătite de către George Beza, care a fost și principalul *speaker*.

Mișcarea „Vlaicu” capătă amploare

Un alt aspect important al activității românești a fost monitorizarea transmisiunilor poli-

ției române din principalele orașe. Această ramură a muncii a fost dezvoltată de Harrop (acum maiorul Harrop) și ne permitea să ne lămurim până la căderea serii asupra evenimentelor care se petreceau în cursul zilei în România. Rezultatul a fost că am reușit să consolidăm impresia că transmisiunile mișcării „Vlaicu” au loc din interiorul României. În vederea susținerii în continuare a mișcării „Vlaicu”, unul dintre cei patru români angajați la restaurantul „Taksim”, menționați înainte, Gheorghe Iosif, a fost instruit asupra mișcării „Vlaicu” și s-a întors în România să lucreze din partea noastră la tipărirea și distribuirea materialelor de propagandă. Desigur, el era convins că „Vlaicu” există cu adevărat și că o mișcare de rezistență de amploare a fost organizată în diferite regiuni ale României. Un alt român, pe nume Gheorghe Nica, de pe nava „Transilvania”, s-a întors și el în România, în septembrie 1942, cu același scop. Mai târziu, el a fost arestat și i s-au găsit materiale de propagandă ale mișcării „Vlaicu” pentru a fi distribuite și a fost condamnat la 12 ani de închisoare. Gheorghe Iosif a fost mult mai norocos și a activat în mod satisfăcător până în iulie 1944, când a fost și el arestat.

Pentru a-l ajuta pe Beza în transmiterea emisiunilor „Vlaicu”, un alt lucrător de la restaurantul „Taxim”, Nicolae Marinescu, a

Lui Clement Attlee (în centru) i-au fost prezentate ca alternative pentru Iuliu Maniu și Constantin Vișoianu (în stânga, în anii '50, la New York), și Savel Rădulescu (aici alături de Ion Pillat, cel din dreapta)

Piața Taksim din Istanbul, unde se afla și restaurantul cu același nume în care cânta Maria Tănase

MIHAI RETEGAN

„Rezistența românească are nevoie de un conducător!” – s-ar putea intitula episodul găzduit în acest număr al revistei Magazin istoric (pentru cele anterioare vezi nr. 3-5/2010). Cum adică, dar Maniu ce era?

Consultarea mai multor documente de arhivă provenite de la diferite organisme de decizie sau doar executive, dintre care unele au mai fost publicate de mine, de asemenea, în această revistă, permite avansarea următoarei ipoteze. În condițiile în care la Londra existau persoane (cu atribuții decizionale și executive!) pentru care România nu era decât o monedă de schimb – și asta nu din 1944! –, Iuliu Maniu era interesant doar pentru „jocurile” care se puteau face avându-l „solist”. Iar tema acestor „jocuri” era înșelarea germanilor cu privire la locul viitoarei debarcări aliate. Astfel că nu conta dacă era la București, la Cairo sau la Londra! De altfel, părerile responsabililor de pe malurile Tamisei față de Maniu erau departe de ceea ce se credea în România acelor ani și ulterior că ar fi fost.

Avea să o spună o persoană care îl cunoscuse foarte bine pe Sfînxul de la Bădăcin, cât și realitățile politice românești. Era chiar autorul Istoriei SOE, pe care continuăm s-o publicăm, Alfred Gardyne de Chastelain. La revenirea în Regatul Unit, în toamna lui 1944, de Chastelain s-a întâlnit cu mai mulți responsabili ai politicii britanice, pentru a-i pune la curent cu ceea ce s-a petrecut în România și, pe de altă parte, pentru a-i convinge de necesitatea reînțoarcerii sale în România. Între ei Clement Attlee, vicepremier și șef al Partidului Laburist (viitor premier). „În ceea ce-l privește pe dl. Maniu, i-am spus că în timp ce el conduce un foarte larg segment al opiniei publice din România, are o vârstă considerabilă și nu mai deține acea agilitate a minții cerută de luarea deciziilor pe care prezenta stare de lucruri din România o reclamă. Vicepremierul m-a întrebat în continuare dacă sunt oameni tineri în partidul lui Maniu. I-am răspuns afirmativ, avându-i în minte pe domnii Vișoianu, Lugoșeanu, Georgescu, Savel Rădulescu și alții, care sunt în prezent mai puțin cunoscuți. De asemenea, i-am spus că ar fi probabil în interesul României dacă dl. Maniu s-ar retrage cât mai repede din activitatea politică, lăsând drumul liber unui om mai tânăr și mai energic. Am adăugat că dl. Maniu a devenit un opozant de carieră și pare a se simți inconfortabil dacă vine la putere”.

bac din Turcia, în schimbul livrării de produse petrolifere. SOE, prin de Chastelain și E.C. Masterson, a avut îndelungate convorbiri cu Christu, atrăgându-i atenția asupra situației extrem de dificile în care se află România și a insistat asupra necesității declanșării imediate a unei acțiuni îndreptate fie împotriva efortului de război german, fie pentru răsturnarea regimului Antonescu. Înainte de reîntoarcerea în România, Christu ne-a prezentat intenția sa de a pune mâna pe postul de ministru, fie la Ankara, fie la Sofia, în fiecare dintre ele fiind în posibilitate de a colabora mai departe cu noi. El a pus totuși o condiție, aceea ca la sfârșitul războiului guvernul britanic să nu folosească colaborarea împotriva sa.

La numirea ca ministru la Sofia s-a dovedit o mare dezamăgire, nereușind să înțeleagă solidaritatea alianței militare dintre Uniunea Sovietică și Puterile Occidentale și vinovăția României pentru campania agresivă împotriva Uniunii Sovietice.

Vlădescu-Olt s-a dovedit a fi un mult mai activ și mai conștient colaborator. În perioada asocierii sale cu departamentul a întreprins frecvente călătorii la București pentru a stabili legături cu diferite grupuri ale opoziției.

Maniu? E prea conservator

În noiembrie 1942, urmând unor aranjamente făcute în primele zile ale războiului între răposatul colonel T.S. Masterson, Coco

Dumitrescu, director general la compania petrolieră „Unirea”, și Dumitriu Gheorghiu, director general la compania petrolieră „Creditul Minier”, Gheorghiu a venit la Istanbul în aparență pentru a negocia cu de Chastelain, din partea companiei „Unirea”, vânzarea ei către „Creditul Minier”. Scopul real al vizitei lui a fost de a ne comunica informații din partea lui Maniu și a unei alte importante personalități, Nicolae Caranfil.

Maniu ne transmitea prin Gheorghiu că, „pentru prima oară în istoria politică a României, toate partidele politice, grupurile și personalitățile importante și-au abandonat diferențele pentru a forma o coaliție sub conducerea lui”. Printre cei mai importanți oameni din acest grup, Gheorghiu a menționat pe Dinu Brătianu, George Brătianu, Lugoșanu, Nicolae Caranfil, George Caranfil, Ion Christu, Alexandru Cretzianu, Savel Rădulescu, Radu Crutcescu și mulți alții. Se părea că sursa de energie din spatele acestui grup era Caranfil și în timp ce apreciam valoarea lui Maniu ca simbol pentru o mișcare politică populară, îl știam a fi prea conservator pentru acțiunea cerută. Această coaliție și-a propus să-și plaseze oamenii-cheie în cele mai importante ministere, precum cel de Interne, de Război și Comunicații, ca preludiv la declanșarea unei lovituri de stat de îndată ce vor considera forțele germane din România suficient de slabe, astfel ca acțiunea lor să aibă o șansă rezonabilă de succes. Ei au condiționat această

Radu Crutcescu (primul din stânga, rândul al doilea)

Elisabeta, sora lui Carol al II-lea, căsătorită cu regele Greciei, și Alexandru Crețianu la un bal costumat la Cotroceni

fost angajat în noiembrie 1942 și trimis în Palestina.

Dovada că mișcarea „Vlaicu“ a cauzat dificultăți regimului Antonescu și deci efortului german de război a fost obținută din comentariile existente în presa românească și în transmisiunile radioului românesc, iar proba convingătoare că activitatea desfășurată pentru mișcarea „Vlaicu“ a fost utilă a fost arestarea a opt dintre colaboratorii noștri de către autoritățile române în iulie 1944. Iosif a reușit să creeze o rețea de agenți care să distribuie materiale de propagandă în tot Bucureștiul și a fost o performanță vrednică a face să continue activitatea timp de un an și jumătate. Finanțarea mișcării „Vlaicu“ în interiorul României a fost pusă la punct de E.C. Masterson (acum locotenent-colonel Masterson), cu sprijinul fraților greci Djavouris.

Maniu protestează, Antonescu îl apără

De la declanșarea războiului germano-rus și în tot anul 1942, Maniu a continuat fără întrerupere să scrie o serie de proteste violente la adresa politicii lui Antonescu, în primul rând împotriva trimiterii de trupe românești dincolo de frontierele legitime ale României, plătind astfel România în poziția de agresor, iar în al doilea rând împotriva menținerii unei atitudini de ostilitate față de puterile occidentale, care, după Primul Război Mondial, au fost responsabile pentru crearea României Mari. A fost sarcina colaboratorilor SOE din România să multiplice și să distribuie aceste proteste în număr mare prin toată țara. În mai multe ocazii germanii au cerut arestarea lui Maniu și a lui Brătianu, liderul Partidului Național Liberal și suporter al politicii lui Maniu,

dar Antonescu a rezistat presiunilor germane, pe motiv că, dat fiind uriașul prestigiu de care se bucură Maniu arestarea sa ar cauza tulburări interne în România.

În continuare au fost făcute eforturi pentru a-l convinge pe Maniu să părăsească țara, dar nu este nicio îndoială că din cauza lipsei de discreție a multora dintre suporterii săi planurile sale erau cunoscute atât de autoritățile române, cât și de cele germane și de fiecare dată când avea loc vreo încercare se ivea vreun obstacol, probabil ridicat chiar de către Antonescu.

Ion Christu – o mare dezamăgire

Fiecare posibil canal a fost folosit în încercarea noastră de a-l forța pe Maniu să acționeze și un considerabil ajutor am primit de la consulul general român la Istanbul, Lucasievici, cu care departamentul era în termeni prietenești de mai mult timp. Lucasievici nu era potrivit pentru o activitate adevărată de tip SOE, servind doar ca sursă de informații pentru ceea ce se întâmpla în cercurile diplomatice și politice românești. Înainte de rechemarea sa la București, în iulie 1942, el ne-a pus în legătură cu unul dintre viceconsulii săi, Cătălin Vlădescu-Olt, și cu soția sa, amândoi cunoștințe ale lui de Chastelain încă din primele zile de război în România. Acest cuplu colaborase cu Ion Christu de la Ministerul Afacerilor Străine de zece ani și cei doi fuseseră asistentul său personal și, respectiv, secretara sa, când acesta fusese ministrul Comerțului, în 1940.

Christu a sosit în Turcia în noiembrie 1942, ca președinte al Misiunii economice românești, ca să negocieze aprovizionarea cu bum-

I. Christu, generalul
Dombrovski, Maria Tănase

George Caranfil (stânga) la Sofia, în drum către Palatul
regal pentru prezentarea scrisorilor de acreditare

O LUME ÎNTR-UN MANUSCRIS

Neglijăm adeseori manuscrisele, pentru că sunt prea întortocheate sau au fost citite de prea multe ori înainte sau, iarăși, văzute de mari experți, totul a fost spus sau scris, iar părerea noastră nu are cum să mai conteze. Atunci când totuși ne luăm curajul de a ne întoarce la urmele scrise ale trecutului, surprizele pot să ne copleșească.

Iată, de pildă, un manuscris grecesc de la Biblioteca Academiei Române, un elegant carnețel-album, ce poate fi purtat într-un buzunar. Ce este acest manuscris? Un jurnal-caiet de însemnări (trecând bine de 100 de pagini), menit a resuscita o întreagă lume și o epocă, pe care ne invită să le reevaluăm.

LIA BRAD CHISACOF

El începe la două capete, de la care putem și noi să ne pornim lectura. La unul dintre ele, după o pagină de cuvinte turcești, dăm, într-o secvență firească, de itinerarul standard al unei călătorii de la București la Constantinopol, cu mențiunea orelor necesare între localități. Popasurile se fac la mănăstiri și prin sate. În total, călătoria ia 100 de ore. Urmează itinerarul Iași-Constantinopol, 105 ore, apoi lista opririlor de la Kiev la Moscova, întreaga călătorie durând 596 de ore.

Când se dă cafea

Jurnalul consemnează județele Moldovei și suprafețele lor, opririle de la Dunăre până în „capitală”, Constantinopol. Pornind de la Galați, călătoria cu 19 opriri presupune 132 de ore. Există și o variantă mai simplă, de numai 129 de ore, precum și o alta mai complicată, de 180 de ore.

Personajul care consemnează își propune să învingă sau a învins și distanțe mai lungi: Sankt-Petersburg-București, de exemplu, în 478 de ore. El ne lasă să pătrundem și dificultățile parcursului Sankt-Petersburg-Moscova.

Urmează un *marche-route* (intitulat ca atare de autor), itinerarul unei călătorii făcute în 192 de zile, din ianuarie până în 5 august, de la Moscova la Constantinopol, cu însemnări despre localitățile prin care se trece. Sunt mai ales sate, unele evreiești, toate cu meșteșugurile lor. Uneori, din cauza inundațiilor, călătorii trebuie să poposească mult într-un loc. Peregrinul nostru consemnator trece printr-un sat fără nume, căci e mic, apoi zărește Polonia. Ajuns în alt sat, notează că acolo au fost atacați ortodocșii (nu se specifică de cine, probabil de catolicii polonezi), apoi vede unități nou con-

stituite ale cavaleriei poloneze. Aflăm în continuare că Austria ia pentru o aprobare de căsătorie 20 de florini maghiari. Călătorul nostru trece pe lângă castelul și satul cneazului Gaspar Lubomirski, care are și o apă curgătoare, pentru ca să ajungă la Kiev, apoi intră într-un sat evreiesc. Un sat se numește Derevnia, adică sat fără biserică. Prințul Repnin a ajuns la Hotin la 17 ceasuri și jumătate. Despărțindu-se de un pașă, autorul jurnalului profită de puțin timp liber și ajunge la un sat moldovenesc. Se vorbește despre Balcani, loc rău, cu urcușuri și coborâșuri pietroase.

Avem apoi în fața ochilor un manual de conduită aulică (destinat, eventual, unui viitor angajat al Curții domnești, foarte probabil Curtea domnească de la Iași), în care intră o descriere a ceremonialului de ducere a firmanului de mucarer (adică, în termeni

acțiune de prezența trupelor Aliate (anglo-americeane) în apropierea frontierelor României.

Tatonări în vederea parașutării unei misiuni britanice

În decembrie 1942, Gheorghiu s-a reîntors în România, fiind instruit să-și informeze prietenii că depinde de ei să adopte cât mai repede posibil orice formă de acțiune, dar că nu se pot baza pe sprijinul forțelor anglo-americeane. El a fost instruit în utilizarea codurilor L.M.T. și Playfair-Rimmer pentru păstrarea contactului cu noi.

A revenit la Istanbul în martie 1943, însoțit de Mircea Durma, reprezentant al Băncii Naționale a României, dar în realitate ca trimis al lui Mihai Antonescu, prim-ministrul român. Gheorghiu a fost îndemnat să insiste pe lângă Maniu să redeschidă comunicațiile radio cât mai repede posibil, dar pentru a umple golul până când aceasta se va întâmpla i s-a dat un cifru special, numit Cifru nr. 5, cu care s-a propus să i se transmită mesaje lui Maniu prin intermediul BBC, emisiunile în limba germană. Aceste mesaje au început a fi difuzate la 12 aprilie 1943 și au continuat de-a lungul anului, dovedindu-se a fi o metodă de succes în comunicațiile unilaterale.

Situația din România în domeniile în care interesa SOE a fost discutată la Londra și la Cairo în aprilie 1943 și s-a căzut de acord că era nerealist să speri că Maniu ar putea acționa imediat și că singura soluție putea fi trimiterea unei echipe sub conducerea unui ofițer britanic, pentru a asigura mijloace de comunicare pe care să te poți baza și tot ce era necesar pentru a stimula trecerea la acțiune. S-a mai hotărât pregătirea unor români pentru viitoare operațiuni de parașutare. De aceea, Maniu a fost întrebat dacă acceptă o echipă condusă de un ofițer de legătură britanic înzestrată cu echipament radio-emisie, care ar putea asigura legătura, pe de o parte, cu opoziția română, iar pe de altă parte, cu comandamentele forțelor aliate care ar putea debarca în Peninsula Balcanică. Răspunsul lui Maniu a întârziat și a fost evaziv, socotind că acțiunea era prematură. S-a decis totuși să se continue și un mic număr de ofițeri britanici a urmat cursuri de pregătire specială în Orientul Mijlociu, incluzând cunoștințe elementare de limba română, parașutism, geografia României etc.

S-a mai decis recrutarea unor agenți în Canada din rândul vorbitorilor de limbă ro-

mână, misiune cu care a fost însărcinat de Chastelain.

Complicații pentru SOE

Între timp, la Istanbul activitatea noastră era stânjenită de un român pe nume Littmann, prieten personal de-al lui Constantin Bursan și o persoană aparent bine văzută de Oficiul ministrului de Stat din Cairo. Littmann a fost ofițer în Forțele franceze libere și a făcut frecvente vizite la Istanbul [sub incidența Legii arhivelor publice, aproape un rând a fost șters din document în acest loc, pagina originală fiind înlocuită cu o copie – M.R.], contactând atât români rezidenți în Istanbul, cât și aflați în tranzit, trecând de o parte și de alta într-un mod care inevitabil a semănat confuzie. În același timp [un nou spațiu de circa două rânduri a fost șters – M.R.], acționa pe o direcție independentă, trimițând scrisori anonime lui Antonescu privindu-i pe diferiți români angajați în legăție și consulat, și contacta în locuri publice pe unii oameni care în secret lucrau pentru noi.

Complicații noi s-au ivit din trimiterea către alte diferite țări neutre a unor emisari care pretindeau că îl reprezintă pe Maniu, dar care niciodată nu aveau parola asupra căreia convenisem cu Maniu în ianuarie 1941 și care până acum a fost folosită numai de către Gheorghiu, în noiembrie 1942.

„Întâlnirile de acoperire” cu Gheorghiu în legătură cu afacerea „Unirea” trebuia să aibă loc în prezența unui oficial român și, atunci când era disponibil, Mircea Teohari, reprezentantul Serviciului Maritim Român, conducea aceste întâlniri. În absența lui, locul îi era luat de viceconsulul Urlățianu, cunoscut ca lucrând pentru germani. Acesta a făcut ca întâlnirile noastre cu Gheorghiu să fie mult mai dificile și probabil că a raportat șefilor lui germani despre ele.

Faptul că nu te poți baza pe românul obișnuit, combinat cu interferențele din partea altor departamente au făcut din Istanbul un loc foarte nepotrivit pentru activitatea secretă în acest moment.

La sfârșitul lui mai 1943, de Chastelain a plecat spre Cairo, Regatul Unit și Canada într-o misiune de recrutare, iar în iunie 1943 prima grupare operativă (operațiunea „Ranji”) alcătuită din căpitanul David Russell, M.C. și Nicolae Țurcanu, operatorul radio a fost parașutată în Iugoslavia. ■

(Va urma)

mai sigură întărire a celor mizerabili“.

Domnia e văzută ca o sclavie, „o mândră și strălucită sclavie, pentru că, așa cum poporul lucrează pentru domn, tot așa și domnul se cuvine să lucreze pentru popor, așa cum ne spune și Evanghelia...“.

Cam cum arată domnul din aceste sfaturi esențializate?

„Domnitorul trebuie să fie ca o oglindă și să strălucească de dreptate, de evlavie și blândețe.“ Sau: „Domnul trebuie să aibă mereu în vedere binele de obște și să-și amintească mereu că a fost așezat la

cea mai înaltă conducere nu ca să fie cel mai mare dintre oameni, ci ca să le facă bine celorlalți, pentru că domnitorul este pentru țară, și nu țara pentru domnitor, după cum nici întregul nu există de dragul părților“. „Domnitorul se cuvine să se poarte cu toți locuitorii cu dragoste, precum un părinte cu copiii săi, să se lupte pentru odihna obștei, să vorbească cu oricine, recunoscător, aducător de bucurie, să fie astru al binefacerii, nu fiară distrugătoare“. „Domnul trebuie să fie scurt la pedepse, iute la împărțit premii, să se îndure de cei pe care e nevoit să-i pedepsească“, pentru că, „altminteri, nu poate să-și țină domnia în siguranță“. Se cade ca el să-și lege supușii „cu lanțurile facerii de bine, care lanțuri nu sunt de firea fierului, ci din recunoștința supunerii“.

Un domnitor se cade să se teamă de supuși, pentru

Henric al IV-lea, cel care considera că suveranul trebuie să folosească când dulceața blândeții, când iuțea dreptății

că „cel de care se tem cei mulți se cuvine să se teamă de cei mulți.“

Cine este autorul?

Care sunt regii sau împărații dați de exemplu? Se pornește din Antichitatea greacă. Primul evocat e regele Agesilaos (399-360), care,

Prințul Repnin

„întrebat fiind care dintre cele două e mai perfectă, cutezanța sau dreptatea, a răspuns că dacă toți oamenii ar fi drepti, de cutezanță n-ar mai fi nevoie“. Urmează Filip Macedoneanul, împins de mulți să-l distrugă pe un războinic viteaz, dar sărac. Punând laolaltă toate intrigile contra aceluia, le-a răspuns astfel: „spuneți-mi, dacă se întâmplă ca unul dintre măduarele trupului meu să slăbească, ce să fac, să-l tai sau să-l oblojesc? Tot așa se cade să fac și cu acesta, să-l ajut, nu să-l distrug“. Îi urmează Traian, căruia prietenii îi reproșau

că vorbește cu oricine nu ca un împărat, ci ca unul dintre patricieni. „Le-a răspuns netulburat că în acest fel trebuie să mă arăt împărat, fiind cel mai smerit în fața poporului, acela care ar dori să fie împărat în locul meu, dacă doresc și eu să fiu unul pentru cei mulți“. Ultimii din această serie sunt împărații Teodosie Arcadianul (379-395) și Honorius (395-423), care aveau deviza: „dacă rușinea provine din ușurătate, să fie trecută cu vederea, dacă vine din îndrăzneală, să fie iertată“.

Nu lipsesc nici Henric al IV-lea al Franței (1589-1610), care avea în loc de sceptru o rodie, pe jumătate acră și pe jumătate dulce, cu inscripția: „dulce-acrișoară, ca să arate că domnitorii trebuie să folosească când dulceața blândeții, când iuțea dreptății“, sau Alfonso al Neapolelui, care întrebat de ce se arăta așa de blând atât față de cei buni cât și față de cei răi, a

contemporani, a ordinului dat de sultan pentru confirmarea unei domnii). Purtătorul trebuie să pună firmanul pe o blană, după ce întâi l-a sărutat, și tot după ce l-a sărutat i-l înmânează domnului, care nu îl ia fără să-l sărute la rândul lui...

Urmează descrierea ceremoniei din preziua Bobotezei: „La asfințit ieșind prea-înălțatul domn în spătarie cea mare, se așază pe tron și în ceasurile de dinainte de a merge la biserică se întâlnește cu egumenii din țară, după vechiul obicei, cu peșcheșurile pe care i le aduc. Și, vorbind cu ei, îi întreabă cum își duc viața la mănăstiri. Ei stau în picioare, iar cafea nu le dă. Prea înălțatul domn, imediat după ce ies egumenii din spătarie, cu toată suita se duce la biserică... purtând al doilea spătar cuca. În ziua de ajunul Bobotezei despotul nu vine în biserică, pentru că are întâietate episcopul de Roman, care dă și binecuvântarea cea mare de după săvârșirea sfintei liturghii. După ce iese prea-înălțatul domn din biserică, ducându-se în spătarie, se așază pe tron, iar mitropolitul cu arhieriei și cu marii arhonți veniți în spătarie se așază în picioare și mai întâi intră preoții bisericii domnești cu crucea, apoi egumenii din țară, împreună cu egumenii mănăstirilor din Iași. Cu egumenii împreună intră protopopul cu preoții bazarului, după protopop intră călugării catolici cu crucea și după

ce pleacă călugării catolici se dă cafea.”

Domnitorul să se teamă de supuși

În ziua de Bobotează lucrurile trebuia să se petreacă astfel: „Dis-de-dimineață, ieșind preaînălțatul domn în spătarie cea mare, se așază pe tron și punându-i boierului mare spătar caftan, la fel și boierului mare postelnic, se duce apoi în biserică cea mare cu suita domnească și cu două lumânări aprinse... Iar după terminarea slujbei preaînălțatul domn, împreună cu despotul și cu arhieriei și boierii, ieșind din biserică, coboară la Curtea domnească, prima dată la apartamentele doamnei, acolo unde e pregătit tronul preaînălțimii sale și al mitropolitului, al arhieriei și al boierilor, și se face marea binecuvântare de către mitropolit. Și după ce se termină binecuvântarea, sărutând înălțimea sa crucea și făcând mitropolitul sfeșanie cu agheasma peste tunuri și meterhanea ei după ce pleacă arhieriei, egumenii și boierii de lângă domn, începe suita cailor domnești să vină

împodobiți și să treacă prin fața preaînălțatului domn. Domnul stropește caii pe care călăresc odrasle boierești împodobite doar cu cavadion și, după ce trec toți caii, vine și marele comis cu suita obișnuită și pe dată merge preaînălțatul împreună cu mitropolitul la biserică și se oficiază dumnezeiasca și sfânta liturghie.”

Se dă apoi o listă a marilor interpreți ai Porții până la 1765, urmată de o bine cunoscută poezie fanariotă, *Cu dorință peste fire, cu dragoste cuprinzătoare*.

Ipoetza unui manual princiar ni se întărește în paginile următoare, în care dăm de o versiune prescurtată a Teatrului Politic al lui Ambrosius Marlianus, lucrare tradusă la Curtea lui Nicolae Mavrocordat și perpetuată pe tot parcursul epocii fanariote prin ediții tipărite sau prin manuscrise. Teatrul este o rețetă de comportament pentru domn. Cam în ce constă ea? În sfaturi privind palatul domnesc: „Palatul domnului se cade să fie templul Domnului, ochi al înțelepciunii, vatră a dreptății, tron al vitejiei, regulă a înțelepciunii,

exemplu al cinstei, lumină a dragostei, izvor al virtuților, horă a muzelor, loc de pregătire al ritorilor, templu al poezilor, cenacul al filosofilor și teologilor, senat al înțelepților, premiu al celor învățați, bancă a săracilor, speranță a celor buni, adăpost al nevinovaților și cea

Constantinopolul în secolul al XVIII-lea

Stuart Hood în 1944

Nu de puține ori, evenimentele istorice și, mai ales, cele petrecute în perioade tulburi sunt diferit interpretate chiar de participanții direcți și cu atât mai mult de simplii observatori.

Lanciotto Ballerini, comandant al grupului de partizani

Grajdul din Vallebona, scena luptelor din 3 ianuarie 1944

O ÎNTÂMPILARE, MAI MULTE VERSIUNI...

THEO STĂNESCU-STANCIU

În noaptea de 3 ianuarie 1944, cu trei săptămâni înainte ca înaintarea trupelor aliate să fie oprită în sudul Romei de o puternică rezistență germană, pentru o mână de partizani, adăpostiți într-un hambar din micuța localitate Vallebona, din provincia Liguria, avea să se consume un episod cu reverberații în acele timpuri și mai târziu.

Cei câțiva partizani ajunseseră în Vallebona după ce grupul mai mare din care făceau parte se despărțise, cu câteva săptămâni în urmă, în zona deluroasă din Monte Morello (una dintre cele mai înalte din jurul Florenței), în două facțiuni. Grupul care a luat calea Vallebonei era comandat de un cunoscut partizan local, Lanciotto Balle-

rini, a cărui familie deținea o carmangerie în orașelul Campi Bisenzio, situat undeva între Florența și Prato. El comanda 12 italieni, dar și un sârb, un croat, un ucrainean, un rus și... un scoțian.

Amintirile acestuia din urmă – Stuart Hood (n. 1915) –, publicate la terminarea războiului (în două ediții: 1963 și, respectiv, 1985), prezintă și astăzi, la trecerea a peste 65 de ani de la evenimente, o viziune aparte atât asupra camarazilor partizani, cât, mai ales, asupra incidentului de la Vallebona.

Cum ajunseseră cei 17 oameni împreună?! În ceea ce îi privea pe italieni, lucrurile au fost mai simple – unii fuseseră soldați, asemenea lui

Ballerini, în armata națională, iar noul context de după armistițiu i-a aruncat pe drumuri, departe de case; alții mai ales cei mai tineri – au preferat să se ascundă în munți decât să servească în structurile regimului fascist. Cei doi sovietici unul locotenent, celălalt simplu soldat făcuseră parte din așa-numita Organizație Todt (după numele inginerului fondator Fritz Todt), ce se ocupase cu punerea în practică a numeroase și uriașe proiecte de construcții, pentru care a folosit cu precădere munca forțată (prizonierii o alegeau, ca o alternativă la moartea prin inaniție, boli sau tortură). La rândul lor, și sârbul și croatul, ca și scoțianul fuseseră prizonieri de război, eliberați de coman-

răspuns că pe cei buni dreptatea îi apropie, pe cei răi blândețea și îndurarea îi fac recunoscători.

Un domnitor trebuia să evite păcatele, mai ales pe cele îndoite: „Depărtarea de binele neclintit și veșnic și apropierea de binele schimbător și pieritor.” Dreptatea părea să joace un rol foarte mare în alcătuirea personalității unui domnitor. Trădând o gândire precoperniciană, dreptatea este văzută printre celelalte virtuți morale „precum pământul printre celelalte planete, singura care nu se învârtete”; pentru vechii egipteni ea avea drept simbol chiparosul, copacul drept și înalt. Într-un cuvânt, domnia se cuvenea să fie „Dreptate vorbitoare și lege însuflețită”.

Finalul domniei e mai degrabă trist. Aflat la sfârșitul propriei domnii, grecul Pericle (retras de bunăvoie) ocupa o locuință modestă și își scrisese deasupra intrării: „Am dat de liman, salutare, speranță și noroc/De voi nu-mi mai pasă. Bateți-vă joc de alții.”

Următoarele pagini ale caietului sunt exerciții de traducere în franceză, în fapt, un manual personalizat. Se învață sunetele pe care le scot toate animalele (*Le cri propre des animaux*), numele pietrelor prețioase, detalii de anatomie, dar și termeni elementari din sfera financiară: „la recette et le dépense” (venituri și cheltuieli) traduse cu un turcism, „darave-rele”. Exercițiile culminează cu o foarte frumoasă redare în greacă (cu rimă impecabilă) a unei poezii franțuzești pe tema mării.

Întâlnim o rețetă contra veninului de viperă, precum și multe alte remedii.

Preocupat de ceea ce noi astăzi numim biologie, autorul însemnărilor notează perioadele de gestație ale mamiferelor.

În fine, ajungem la traducerea unei scrisori a sultanului către împăratul austriac, la versurile scrise de tatăl celui ce consmnează, la cererea lui Constantin Mavrocordat. E o poezie amară a unui proscris și cuprinde o vagă ambiguitate, căci e dedicată unei privighetori și trandafirului, dar nu se referă de fapt decât la trandafir, regele florilor. Acela are drept paznici ghimpii. Doctorul nu-i dă poetului nicio șansă, el însă nu disperă, ce-o fi o fi.

Lectura noastră manuscrisă nu plutește în indefinit temporal, este datată 1769.

Câteva detalii sunt menite a ne pune pe gânduri: Regulamentul militar tradus dintr-un dicționar militar (și anume, *Dictionnaire militaire ou Recueil alphabétique de tous*

les termes propres, de François Alexandre Aubert de la Chenaye, publicat în 1745), poezia sentimentală amintită mai sus atribuită lui, concordanța cu datele dintr-un alt jurnal (acesta se termină în august 1769, acela începe în decembrie 1769) ne duc cu gândul la o operă socotită pierdută a revoluționarului (de fapt, toată viața lui profesor și gramatic domnesc) Rigas Fereos (acum un personaj istoric european, prezent pe una dintre monedele Euro, ca fiind un vizionar al unei federații balcanice, deci, prin extensie, și a uneia europene), care și-a petrecut o bună parte din existență (20 de ani) pe meleaguri românești (*Magazin istoric*, nr. 3/1981, 4/1999).

Personajul auctorial al cărui portret reiese din însemnări este matur (peste 40 de ani) în momentul 1769, de vreme ce fiul său rămâne după călătoria în Rusia al treilea postelnic la Iași, în serviciul lui Grigore Ghica. Deducem că descinde din familia Suțuleștilor, căci vorbește despre unchiul său Drakos Suțu. Această apartenență de familie ne-ar ușura interpretarea datelor biografice ale lui Rigas (zis și Velestinul, după numele satului Velestin din Tesalia, în care s-a născut), și anume, împrejurările în care a putut pătrunde în cercurile fanariote. Fiind unul dintre ei, rudă mai săracă însă, putea să reușească, desigur, mai ușor.

Să fie așadar vorba despre încă un jurnal al lui Rigas? Probabil că nu. ■

Rigas Fereos

Iar Campi Bisenzio se afla la mică distanță de Florența!

Chiar și descrierea confruntării, existență astăzi pe siteul miciei localități italiene, oferă o altă versiune. Conform acesteia, la originea despărțirii inițiale în două facțiuni a grupării de partizani ar fi stat disensiunile apărute între Ballerini și un anume Bruschi, un mult mai vechi militant comunist, care a preluat conducerea celeilalte unități. Și aici se vorbește despre un conducător rus, Vladimir Andrej, cel care s-ar fi aflat în fruntea unui mic grup din interiorul facțiunii lui Ballerini. Și, de la acel aspect, s-ar fi propagat, la Florența și Milano, și istoria rusului care s-ar fi aflat la conducere...

Sunt oferite, apoi, câteva amănunte semnificative despre confruntarea în sine: din nou, împotriva partizanilor au luptat câțiva oameni dintr-o unitate a batalionelor „Ettore Muti”, dar și câțiva carabinieri sau membri ai Cămașilor Negre (aproximativ 150 de oameni). Bătălia a fost pe viață și pe moarte, deoarece, cu toate că, inițial, inamicii s-ar fi bazat pe elementul surpriză, partizanii le-au descoperit manevrele și au ripostat cu furie. Trei ore a durat confruntarea și a făcut ravagii în rândul soldaților fasciști. La rândul lor, și partizanii au resimțit pagube serioase: Lanciotto Ballerini a fost rănit la cap și a murit pe loc. Dintre cei 17 – cunoscuți sub denumirea conspirativă de *Lupii negri* – a mai murit și rusul, Vladimir Andrej (încă în viață la sfârșitul luptelor, dar masacrat cu sânge rece imediat după). Dintre supravie-

Stuart Hood revenit la Vallebona, în 1990

tuitori, cinci au fost capturați. Represiunea asupra comunității locale a fost deosebit de dură cum își amintise și Stuart Hood. Mai mult chiar, unele dintre locuințele celor care îi ajutasera pe partizani au fost arse (<http://campibisenzio.wordpress.com/la-battaglia-di-valibona/>).

Povestea confruntării de la Vallebona și, mai ales, implicarea celor deveniți adevărați eroi ai regiunii s-a

transformat într-o adevărată legendă. Multe publicații locale prezintă, an după an, versiuni care mai de care mai laudative, uneori chiar cu pronunțate tente hagiografice. Constant, evenimentele sunt comemorate de către oficialitățile locale, în cadrul festivităților fiind acordate, uneori, și titluri de cetățean de onoare (cazul lui Stuart Hood însuși) pentru cei care „au luat parte activă la confruntările armate” sau chiar „au luptat ca partizani”. Păstrarea vie a memoriei celor – mai mult sau mai puțin – întâmplare în realitate a fost, încă din perioada celui de Al Doilea Război Mondial, apanajul membrilor Partidului Comunist. Dar, după ce, în ultimii ani, centrul de greutate al politicii locale s-a mutat, ca în multe părți ale peninsulei, spre dreapta, oricâte încercări a făcut comunitatea locală pentru a ridica bustul eroului local Lanciotto Ballerini în incinta Pimăriei, ele au fost constant blocate... Personajele stângii nu au mai primit considerațiunea de altădată! ■

Știința în cuvinte potrivite
cu Corina Negrea și Dan Manolache
 luni-vineri de la 13:15

Radio România Cultural
 cultural.srr.ro

danții de lagăre ce nu au dorit să îi lase în mâinile germanilor, după ce armistițiul de la Cassibile fusese făcut public (8 septembrie 1943).

După cum își amintește Hood (al cărui nume de partizan devenise „Carlino“, deoarece camarazii întâmpinaseră dificultăți în a i-l pronunța pe cel adevărat), gruparea era destul de slab dotată cu armament. Și nimeni nu știa cu exactitate ce căuta efectiv la Vallebona. După unii, urma ca acolo să se aștepte ordinele conform cărora cei 17 să facă, în zona Apeninilor, joncțiunea cu alte formațiuni de partizani.

Așteptarea nu părea însă foarte plăcută. Vremea, destul de geroasă, și ninsoarea făcuseră ca grupul să nu părăsească prea des ascunzătoarea.

În dimineața zilei de 4 ianuarie 1944, hambarul a fost înconjurat de o mână de milițieni fasciști, cărora li se alăturaseră și câțiva carabinieri locali. Pentru cei dinăuntru surpriza a fost totală. Nu au avut nicio șansă, mai ales că mitraliera – piesa de rezistență din arsenalul partizanilor – nu a funcționat.

După un schimb de focuri, care nu a durat, conform amintirilor lui Hood, decât destul de puțin, hambarul a luat foc, trei dintre membrii grupului inclusiv comandantul Ballerini și-au găsit sfârșitul, iar alți opt au fost capturați. Restul au reușit să scape cu fuga...

După confruntare, țărani ce locuiau în preajma locului unde se adăpostiseră partizanii – bărbații, femeile și copiii – au fost luați prizonieri.

Stuart Hood s-a numărat printre cei care au scăpat. A fost preluat de alți membri ai mișcării de rezistență și ascuns într-o casă țărănească, unde a rămas mai multe săptămâni. Acolo, uimit, a descoperit, răsfoind presa, o cu totul altă versiune a confruntării de la Vallebona.

Astfel, câteva zile după evenimente, la 6 ianuarie, *Corriere della Sera*, publicația din Milano, a titrat: *Bandă de rebeli distrusă de Garda Republicană*. Gazeta arăta că, cu toate că unii dintre partizani au reușit să fugă, 13 au fost uciși, iar opt au fost luați prizonieri... Deformarea realității a mers și mai departe se spunea că printre morți se număra și comandantul grupului, un rus! Povestea a fost preluată, în aceleași haine, și de ziarul din Florența, *La Nazione*, din aceeași zi: același număr de victime, de prizonieri, același comandant de origine rusă!

Dar *La Nazione* nu a epuizat atât de repede subiectul... La câteva zile, la 8 ianuarie, a fost dată publicității o variantă mai

elaborată a poveștii, în care se spunea că hambarul putea fi comparat cu o adevărată... fortăreață, iar atacul împotriva lui a fost coordonat de o unitate din renumitul batalion „Ettore Muti“ (botezat după interesantul personaj Ettore Muti, aviator și om politic fascist, 1902-1943), o grupare fascistă care își câștigase, de-a lungul timpului, reputația în luptele împotriva partizanilor. Conform acestei a doua variante a poveștii, comunitatea din Vallebona a rămas cu teama rebelilor care reușiseră să scape din încercuire. Iar populația nu mai conținea în a le mulțumi trupelor care au ajutat-o să înlăture un asemenea pericol și să reinstaureze liniștea și pacea în zonă!

Niciun cuvânt despre Lanciotto Ballerini, în continuare... Cu toate că întreaga suflare din Campi Bisenzio, localitatea de baștină a lui Ballerini, aflase despre tragica sa moarte și îi cunoștea, de asemenea, implicarea în mișcarea de partizani.

Soldați italieni în uniforme germane, jurând credință guvernului creat de Mussolini în nordul Italiei, în noiembrie 1943

Împăratul Iosif al II-lea...

Jurnalul lui Michael Conrad von Heydendorff, nobilul sas care de-a lungul carierei sale a deținut o serie de funcții importante la Mediaș și Sibiu, constituie un izvor bogat în informații. El oferă un tablou amplu și colorat al modului de viață „baroc” într-un spațiu geografic conservator, aflat în plin proces de modernizare. Putem afirma că informațiile din jurnal se situează pe un continuum de la cele personale – cu bucurii și griji cotidiene – la marile frământări ale Imperiului, Transilvaniei și „Națiunii Săsești” în timpul celor doi împărați luminați, Maria Tereza (1740-1780) și Iosif al II-lea (1780-1790). Ținând cont de faptul că diaristul aparținea stării privilegiate, care avea cel mai mult de pierdut de pe urma reformelor impuse de suverani, judecățile sale poartă amprenta intereselor categoriei de proveniență.

Autorul a afirmat în repetate rânduri că a scris numai pentru el și urmașii lui; „... nu-l scriu pentru străini, ci pentru mine și cel mult pentru cei doi fii dragi ai mei. Scriu pentru cazul în care Dumnezeu îmi dă viață lungă și răgaz să-mi aduc aminte de faptele mele, pentru a-i mulțumi precum un copil pentru binele făcut prin mine și pentru nenorocirile pe care m-a ajutat să le depășesc. Iar fiii mei să-și facă o idee despre felul

ÎMPĂRATUL IOSIF AL II-LEA VIZITEAZĂ TRANSILVANIA

GUDRUN-LIANE ITTU (Institutul de cercetări socio-umane, Sibiu)

● Armenii din Dumbrăveni se ceartă cu sașii din Șaroș ● Suplicanții înaintează 100 de memorii ● Sașii știu românește, dar românii nu vorbesc săsește ● Își incendiază reciproc gospodăriile ● Mișu Chintze vrea ca feciorul lui să se întoarcă acasă, la munca ogorului ● Una și aceeași biserică pentru ortodocși și uniți ● Moașa Lukner se consideră marginalizată ● Cârciumarul Mănușă, un oportunist și un cameleon

Mai întâi, Heydendorff trece în revistă itinerarul monarhului, de la plecarea din Viena, la 7 mai 1773, până în ziua de marți, 1 iunie, când acesta s-a deplasat de la Sighișoara la Dumbrăveni. Suveranul a participat – dincolo de localitatea Hoghilag (germ. Halvelangen) – la exercițiile de arme ale regimentelor Bülow și Pellegrini, even-

niment urmărit de peste 1.000 de curioși. După terminarea exercițiilor, Iosif al II-lea a intrat în Dumbrăveni, un oraș locuit în majoritate de armeni, unde a petrecut noaptea. A doua zi dimineața călătoria urma să fie continuată pe teritoriul Scaunului Mediașului.

Desemnarea lui Michael von Heydendorff senior în calitate de comisar al acestei

unități administrative – de fapt, însoțitor călare al împăratului nu a fost întâmplătoare. Avea în vedere un diferend mai vechi între satul săsesc Șaroș (aparținând de Scaunul Mediașului, astăzi Șaroș pe Târnave, germ. Scharosch) și orașul Dumbrăveni (oraș liber), din pricina pagubelor pe care Târnava le aducea celui din urmă, în timpul

CITREȘAR

7

1780. Un călător străin, Constantino-Guglielmo Ludolf, expediază din Sibiu o scrisoare în care se arată contrariat de faptul că în Țara Românească câmpiile cele mai frumoase sunt toate nelucrate și foarte puțin populate și, în consecință, remarcă numărul mare de „bieți nenorociți” pe care îi întâlnești, „târându-și o viață amară și murind de foame în țara cea mai frumoasă care se poate vedea pe acest pământ”. „Țăranii nu seamănă decât porumb cu care fac «polenta», pe care o numesc mămăligă, și iată toată hrana lor. Și vă asigur că nu mi-am putut reține indignarea împotriva acestei cârmuiri despotice, care nu are nicio grijă de agricultură și care lasă în părăsire câmpurile cele mai frumoase și mai roditoare.”

14

1907. Stortingul (Parlamentul) Norvegiei respinge, cu 73 de voturi contra 48, proiectul de lege privind sufragiul universal feminin. Un al doilea proiect este totuși adoptat, cu 96 de voturi contra 25. El acordă femeilor dreptul de a vota, cu condiția ca ele sau soții lor să-și achite cu regularitate impozitele. Numărul alegătorilor din Norvegia crește astfel cu 300.000.

20

1934. Mussolini pretinde ca elevii din școlile Montessori să fie integrați în organizațiile tineretului fascist, să poarte uniformă și să-i salute portretul în fiecare dimineață. Când un inspector fascist sosește câteva zile mai târziu pentru a verifica punerea în aplicare a ordinului, găsește porțile școlilor închise. Maria Montessori, prima femeie medic pediatru din Italia, proprietara școlilor, refuză să se supună și se îmbarcă într-un avion spre Anglia, unde va rămâne 12 ani în exil.

În școlile ei, copiii erau liberi să se joace fără constrângeri, doctorița experimentând cu succes regulile unei educații care avea ca rezultat un om evoluat. Dar de aici și până la omul nou al fasciștilor distanța era lungă.

Maria Montessori beneficiase de finanțarea proiectelor sale de către personalități ale vremii, inclusiv Ducele, care o numise inspector general al școlilor. Ea a fost încântată inițial să-și vadă prețuită munca, dar a refuzat să se subordoneze mișcării fasciste.

24

1812. Începe primul război al rușilor pentru apărarea patriei, în fața armatei lui Napoleon, care trece granița Imperiului Rus pe râul Neman, din apropierea Kaunasului (Kovno). Napoleon i-a sugerat adesea țarului Alexandru I să împartă între ei Europa.

Odată chiar, într-o discuție cu ambasadorul rus la Paris, Bonaparte revine asupra temei tăind un măr în două: „Vedeți ce ușor aș putea să mă înțeleg eu cu împăratul dumneavoastră? O jumătate din lume mie, o jumătate lui”. Informat despre întrevederea de la Paris, țarul Alexandru a comentat: „Dar cine îmi garantează mie că Napoleon, după ce își mănâncă jumătatea de măr, nu vrea să o mănânce și pe cealaltă?”

25

1996. Prințesa Diana demonstrează că popularitatea se poate schimba în bani. Își vinde 69 de rochii de seară și strânge peste trei milioane de euro. Banii sunt dirijați integral către cercetări pentru vindecarea cancerului, lupta împotriva SIDA și denunțarea nenorocirilor cauzate de minele antipersonal. Când se prezintă punctul de atracție al serii, „rochia Travolta”, atmosfera se electrizează. Diana a purtat această rochie albastră, cu umerii descoperiți, la Casa Albă, pe când președinte era Ronald Reagan. Atunci, John Travolta o antrenase într-un rock îndrăcit, sub privirile ușor șifonate ale prințului Charles. Prințesa a hotărât să scoată la licitație rochiile ca să ajute oamenii aflați în suferință, în urma unei vizite făcute în acel an, 1996, la un spital specializat în tratamentul cancerului, din Lahore, în Pakistan.

rut „suplicanții“ de toate națiile, oameni nemulțumiți și necăjiți, care așteptau să-i înmâneze împăratului memorii și plângeri. Numai pe traseul parcurs alături de von Heydendorff, împăratului i-au fost predate peste 100 de memorii.

Suveranul se străduia să le vorbească tuturor pe limba lor. Învățase câteva cuvinte românești, pe care comisarul i le transcrisese fonetic, ceea ce uneori suna destul de ciudat. Cei aruncați la pământ erau îndemnați să se ridice, spunându-li-se „szkula, szkula“, iar analizarea cererilor li se promitea cu formula „oj cauta“. În context, amintim de dialogul dintre Iosif al II-lea și Michael von Heydendorff senior, referitor la cunoașterea limbii române de către sași. Notarul Mediașului afirmă că toți sașii cunosc această limbă, este un fel de a doua limbă maternă, pe care o învață de nevoie. Zilnic au de-a face cu românii, care nu învață graiul săsesc.

În momentul în care caleașca împăratului a ajuns

pe un dâmb, de unde se vedea cursul Târnavei și pământurile disputate între Dumbrăveni și Șaroș, comisarul a considerat că sosisse momentul să-i ceară împăratului îngăduința de a-i prezenta cazul din perspectiva sa. În esență, era vorba despre un schimb de terenuri, un schimb echitabil, în viziunea lui Heydendorff. Ei refuzau însă tranzacția, deoarece nu doreau numai să se pună la adăpost de inundații, ci scopul lor era acela de a-și mări teritoriul – susținea notarul Mediașului. Oricum, litigiul nu putea fi rezolvat de împărat, întrucât se afla pe rol la Viena, la instanța supremă. Procesul a trenat, iar în cele din urmă a fost câștigat de sași, dar aceasta se va întâmpla abia după moartea împăratului.

La Șaroș, Heydendorff îi vorbește suveranului, printre altele, și despre cele 40 de familii luterane din comitatul Hanau din Imperiul Romano-German, așezate cu doi ani în urmă în Scaunul Mediașului. Iosif al II-lea a cerut informații în legătură cu integrarea lor în comunitatea săsească și cu ajutorul primit din partea

acesteia. Este informat că li s-au construit case și li s-au repartizat ogoare. Le lipsesc doar animalele, o problemă ce nu poate fi rezolvată decât printr-un împrumut din casieria provincială.

Discuția împăratului cu notarul continuă pe teme economice. Cea mai importantă ramură a Scaunului – a cărui populație este de aproximativ 20.000 de locuitori și care are în componența sa 26 de sate și orașul Mediaș – este viticultura. Heydendorff susține că ar trebui extinsă, deoarece sunt încă destule dealuri necultivate. Deși este conștient de importanța comerțului cu Țările Române, ar dori oprirea importurilor de vinuri, întrucât acestea duc la scăderea prețului producției autohtone. Se mai cultivau grâul și porumbul. Producția de carne de vită se află în scădere, din cauza condițiilor meteo nefavorabile din ultimii ani și a deselor molime ale septelului. La acest articol și-ar dori importuri masive din Țările Române, dar rușii interzic tranzacțiile.

Pe hotarul satului Ațel (germ. Hetzeldorf), împăratul este întâmpinat de o delegație a sașilor, care solicită expulzarea românilor din localitate, acuzați de incendierea unor gospodării săsești. Cu aproximativ un secol în urmă, populația satului descrescuse și, având datorii serioase, a arendat o parte a hotarului creditorului său maghiar. Acesta a așezat acolo câteva familii de români, zise colibași, după locuințele lor sărăcăcioase. Cu timpul, sașii și-au revenit din punct de

... biserica fortificată din Ațel...

1773

în care am trăit și despre consecințele publice și domestice ale modului meu

de viață, trăgând învățămintele necesare“.

În baza celor relatate în jurnal, într-un număr anterior (Magazin istoric, nr. 4/2009) am abordat un subiect savuros, dar puțin frivol, cel al iubirilor nepotrivite și al mezelianțelor încheiate de câțiva dintre bărbații acestei familii.

De astă dată va fi vorba despre un moment memorabil din istoria Principatului Transilvaniei, anume prima vizită pe care Iosif al II-lea a întreprins-o, în 1773 (Magazin istoric, nr. 5/1978) pe aceste meleaguri. Chiar dacă vizita monarhului este destul de bine cunoscută, mai ales de la apariția, în 2007, la Cluj, a colecției de documente legate de acest eveniment, relatarea lui Michael von Heydendorff senior, cel care fusese desemnat de către magistratul orașului Mediaș să-l însoțească pe suveran pe teritoriul Scaunului omonim, merită a fi cunoscută, întrucât aduce amănunte interesante, pe care împăratul, firește, nu le-a notat în rapoartele sale. Multitudinea întrebărilor puse de monarh relevă interesul acestuia pentru toate aspectele vieții transilvănene, de la cele economice, la cele sociale, confesionale, interetnice etc.

... și Michael Conrad von Heydendorff, cel care l-a însoțit în vizita prin Scaunul Mediașului

revărsărilor. Armenii doreau modificarea albiei râului – soluție agreată de toate comisiile trecute pe acolo –, numai că această schimbare ar fi afectat hotarul satului vecin. Michael von Heydendorff senior, cel mai bun cunoscător al problemei, propunea o soluție proprie, iar magistratul spera ca abilul și simpaticul notar să dispună de argumente suficiente pentru a-l convinge pe suveran de justetea propunerii sale. De altfel, în scurta caracterizare făcută de împărat demnitarilor din comitate și scaune, „notariusul“ Heydendorff este considerat deosebit de priceput.

Misiunea lui Heydendorff a început în dimi-

neața zilei de 2 iunie, la podul peste Târnavă, pod ce marca și granița dintre Dumbrăveni și Șaroș. În ideea de a nu-i scăpa nimic din cele întâmplate în memorabila zi, Michael von Heydendorff susține că a notat totul în chiar seara zilei respective.

Împăratul odată sosit la pod, von Heydendorff a preluat ștafeta de la comisarul

armean. Din relatarea notarului nu reiese câte persoane s-au aflat în anturajul suveranului și cine au fost acestea. Se pare că aghiotantul, generalul conte Nostitz, i-a fost alături tot timpul. Aflăm că la Bratei împăratul a fost ajuns din urmă de cei care mai poposiseră la Dumbrăveni, respectiv de mareșalul de câmp conte Pellegrini, de generalul com-

mandant al Transilvaniei, baronul von Preiss, de generalul Gyulai și de locotenent-colonelul Luchsenstein, singurul ardelean din imediata apropiere a lui Iosif al II-lea.

Trăsura imperială abia se pusese în mișcare, când la marginea drumului au apă-

Câteva repere ale traseului imperial, ce pot fi văzute și azi: castelul Apafi din Dumbrăveni, construit în secolul al XVI-lea în stil renesanțist...

explică funcția și modul de folosire a „turnului slăninii“, află că preotul satului va fi înmormântat în interiorul bisericii ș.a. A venit vorba și despre superintendentul sașilor, respectiv episcopul luteran. Împăratul este surprins de faptul că sediul acestuia se află la Biertan, și nu la Sibiu, în capitala principatului. Explicația oferită de Heydendorff este aceea că localitatea s-ar afla oarecum în mijlocul Pământului Crăiesc, sediul episcopal fiind astfel mai ușor accesibil tuturor sașilor.

La Mediaș, suveranul este oprit de moașa Lukner, stabilită de curând în oraș. Ea consideră că studiile urmate la Viena și examinarea ei de către un medic din Heidelberg ar recomanda-o din punct de vedere profesional, dar se socotește marginalizată din cauza religiei catolice, a cărei practicantă este. Afirmatia este contrazisă de Heydendorff, care arată că la Mediaș a activat timp de trei decenii o moașă catolică, fiind foarte apreciată de comunitate. Or, „suplicanta“ încă nu a dovedit buna pregătire cu care se laudă. Împăratul îi recomandă să-și practice meseria cu conștiinciozitate, iar aprecierea nu se va lăsa așteptată.

Problema discriminării catolicilor de către protestanți se repetă la Buzd (germ. Bussd), localitate în care cârciumarul, pe nume Handschuh, cere ajutor împăratului, deoarece din veniturile realizate nu-și putea întreține numeroasa familie. Cârciumarul îl

acuză pe Heydendorff că l-ar fi nedreptățit, căci anterior fusese arendaș al cârciumii din Șaroș – un loc mult mai bun –, dar fusese mutat de acolo pentru că era catolic. Varianta notarului era însă alta. Soția „suplicantului“ ar fi sedus un tânăr dintr-o familie onorabilă din sat, iar mutarea familiei cârciumarului ar fi avut motivație morală. Nu putem cunoaște adevărul, dar antipatia lui Heydendorff față de Handschuh (românește Mănușă) este evidentă. Susține că acesta fusese oportunist șiameleon: s-a născut român, purtând numele de Mănușă, a trecut apoi la catolicism, iar catolic fiind, s-a dat drept german. Nici soția lui nu fusese mai brează: născută săsoaică luterană, a trecut la catolicism, considerându-se apoi nemțoaică. Așa-zisa proporție geometrică după care erau distribuite funcțiile publice i-a determinat pe ambițioși să treacă la catolicism, or, acest pas era considerat de luteranii conservatori

un păcat imens. Recitindu-și jurnalul în 1803, Michael von Heydendorff senior adaugă o notă în care arată că dezagreabila scenă de discreditare a sa prin intermediul lui Handschuh ar fi fost montată de inamicii săi catolici din Mediaș, constatând însă cu satisfacție că „ei nu mai sunt, iar eu trăiesc!“.

Deși majoritatea sașilor trăiau pe Pământul Crăiesc și erau oameni liberi, cei din comitate erau iobagi. Un astfel de sat era Boianul (germ. Bonnesdorf), proprietate a contelui Miklós Bethlen. O delegație de iobagi sași din această localitate s-a prezentat în fața împăratului, plângându-se de tratamentul inuman aplicat țăranilor de către oamenii contelui. Sunt obligați să lucreze șapte zile pe săptămână și li se aplică corecții ce încalcă demnitatea umană, fapt pentru care 50 de români au fugit deja în Țara Românească. Satul decade pe zi ce trece. Sașii nu obișnuiesc să fugă de pe moșii, dar au ajuns la limita suportabilului.

Iată radiografia zilei de 2 iunie 1773, zi în care diaristul von Heydendorff l-a însoțit pe împăratul Iosif al II-lea de la granița Scaunului Mediașului până în capitala acestuia. O zi ce reflectă multitudinea de tensiuni, disfuncții și anomalii din societatea transilvăneană a timpului. Naratorul este, desigur, subiectiv, simpatiile și antipatiile sale față de oameni, situații și evenimente fiind exprimate direct, fără ocolișuri. ■

Turnul Forkesch din Mediaș

vedere demografic, fiindu-le necesar pământul înstrăinat. Astfel, s-a hotărât mutarea românilor, dar aceștia nu au acceptat de bună voie, fiind mutați cu forța. Colibele le-au fost incendiate, fapt pentru care au jurat să se răzbune. Au izbucnit ca din senin mai multe incendii în sat

Suveranul a replicat că nu pot fi acuzați niște oameni, dacă nu există dovezi clare ale vinovăției, sugerându-le sașilor să-și păzească mai bine averea și să prindă făptașii. Nici românii nu s-au lăsat mai prejos, fiind și ei pregătiți cu un memoriu adresat suveranului. Au susținut că deși nu au ogoare, vii și izlazuri, sunt obligați să plătească biruri ca și ceilalți. Sașii refuză să le cedeze pământ, susținând că le aparține în totalitate, deoarece le-a fost dat de regii unguri. Întrebat dacă românii sunt buni gospodari, răspunsul lui Heydendorff este negativ. În scopul ridicării lor, i se pare imperios necesară frecventarea școlii de către copii. Împăratul este informat că, spre deosebire de sași, care au școli în toate satele, românii duc lipsă de astfel de instituții.

La intrarea în Bratei (germ. Pretai), țăranul român Chințe Mișu cere ajutorul împăratului. Unul dintre fiii săi a fost înrolat în armată cu forța, iar părintele are nevoie de el în gospodărie. Iosif al II-lea este surprins de o asemenea recrutare, dar este asigurat că s-a întâmplat numai în cazuri excepționale, atunci când nu s-a reușit înrolarea numărului stabilit de recruți. Chințe, întrebat de

împărat câți băieți are, ocolește răspunsul, vorbindu-i numai de necesitatea de a-l avea acasă și de dorul pe care i-l duc părinții. Împăratul încearcă să-l liniștească, sfătuindu-l să-l lase în armată, unde, dacă va avea un comportament corespunzător, are șanse să devină ofițer, adică domn mare. Cum omul o ținea pe-a lui, împăratul i-a promis că va analiza problema.

Tot la Bratei, protopopul ortodox, aflat în fruntea unei delegații de credincioși, solicită aprobarea pentru construirea de biserici, iar pentru satul Bratei cere restituirea bisericii, de care fuseseră deposedați ortodocșii în favoarea uniților. Împăratului nu-i este clară diferența dintre cele două biserici, întrebându-l pe protopop dacă „dare nui tot una beserike unite ku nu unite?” Cum acesta nu îndrăznește să-l contrazică pe suveran, îl aprobă, iar Iosif al II-lea oferă soluția. Dacă cele două comunități nu vor să participe la un serviciu divin comun, atunci biserica să fie

folosită pe rând. Atunci când unii ies de la slujbă, s-o folosească ceilalți, iar toată lumea să fie mulțumită.

Bisericile fortificate ale sașilor întâlnite în drum au suscitât interesul suveranului, care a remarcat soliditatea acestora. Cerând lămuriri despre modul în care sunt folosite, comisarul Heydendorff i-a explicat că în incinta cetății fiecare familie deține o încăpăre în care păstrează provizii, îmbrăcămintea cea mai bună și lucrurile de valoare. În sat, străzile fiind formate din șiruri de case legate între ele, în caz de incendiu, pierderile pot fi mari. Or, păstrându-le în interiorul cetății, lucrurile sunt protejate. Suveranul vizitează biserica fortificată a Brateiului, interesat fiind de tot ce vede. Cimitirul bine îngrijit din jurul bisericii îl face să presupună că mormintele sunt de dată recentă. I se explică că se obișnuiește ca toate să fie îngrijite, indiferent de vechimea lor. De asemenea, i se

... și cea din Bratei

În august 1989, la Suhumi este organizat Congresul Popoarelor Caucaziene

Moscovei. Or, sprijinul rusesc era în contradicție cu voința de independență a Ceceniei. În iunie 1991, Congresul Național a denunțat ilegalitatea tuturor organelor sovietice din republică și a proclamat independența Ceceniei.

Eșecul puciului împotriva lui Gorbaciov, din 19 august 1991, a discreditat elita comunistă locală, care susținuse lovitură de stat. La Groznîi, Dudaev, cu sprijin inițial de la Moscova, a organizat un protest în Piața „Lenin”. Mulțimea a asediat clădirea Sovietului Suprem și a Consiliului de Miniștri. La 27 august 1991, prim-secretarul P.C. al Ceceniei, Zavgaiev, a fost nevoit să demisioneze.

Congresul Național și-a asumat puterea, iar la 1 septembrie a constatat demisia Sovietului Suprem și a pus la punct o Constituție provizorie. A fost organizată în regim de urgență Garda Națională, care s-a constituit în partid și a înarmat deținuții de drept comun. Aceștia se angajau, în schimbul libertății, să „apere revoluția”, la fel cum procedaseră bolșevicii în 1917.

„Domnia pumnului” instaurată de Dudaev nu era pe placul întregii mișcări naționale. O treime dintre membrii Comitetului Executiv al Con-

gresului Cecen au demisionat în semn de protest, în septembrie 1991.

Noua situație ofereea Moscovei posibilitatea de a interveni. Elțin l-a trimis la Groznîi pe președintele Parlamentului rus, Ruslan Hazbulatov, de ori-

gine cecenă. Acesta a obținut de la Dudaev crearea unui Consiliu Provizoriu cu reprezentanți din toate formațiunile politice și organizațiile civile, un fel de „masă rotundă”, care avea misiunea de a pregăti alegerile legislative și prezidențiale.

În scurt timp însă, Dudaev dizolvă Consiliul Provizoriu și anunță că întreaga putere trece în mâinile Congresului Național, pe care îl controlează. Organizează o manifestație în timpul căreia ia cu forța clădirea KGB, confiscă armele și le distribuie voluntarilor.

Dudaev câștigă alegerile prezidențiale din Cecenia, organizate la 27 octombrie. Opoziția democratică critică alegerile, pe care le consideră falsificate.

La 1 noiembrie 1991, la prima sa decizie ca președinte, Dudaev a proclamat Republica independentă Cecenia. Elțin se vede trădat. În ajunul ceremoniei de investire a lui Dudaev, la 7 noiembrie, președintele rus declară stare de urgență. În noaptea de 8 spre 9 noiembrie, trupe speciale ruse au aterizat pe o bază aeriană în apropiere de Groznîi, încercând să îl înlăture pe Dudaev de la putere. Gorbaciov, încă șef al armatei so-

vietice, nevrând să repete vărsarea de sânge care avusese loc în Lituania, a intervenit și a anulat starea de urgență. Dudaev a ocupat aerodromul militar, iar elicopterele rusești li s-a interzis să mai aterizeze pe pământ cecen. Garnizoana rusă, de peste 2.000 de oameni, staționată în Groznîi, a fost luată ostatică și apoi trimisă în Osetia de Nord cu autobuzele.

În replică, Rusia a impus blocada parțială economică, financiară și militară.

La sfârșitul lunii noiembrie, ingușii au votat oficial separarea de Cecenia, rămânând republică autonomă în cadrul Rusiei.

Spre război, în linie dreaptă

Negocierile dintre ceceni și ruși au început în primăvara anului 1992, fără succes. Moscova refuza independența totală, iar Dudaev se opunea aderării la tratatul Federației Ruse.

La 14 martie 1992, în protocoalele semnate de reprezentanții ruși și cei ceceni se făcea referire explicită la „independența politică și suveranitatea de stat a Republicii Cecenia”, o formulă păstrată și în documentele semnate la 25 mai și 28 septembrie 1992. Autoritățile ruse au acceptat practic, *de jure*, independența Ceceniei, sunt de părere o parte a istoricilor.

La 6 iulie 1992, după o tentativă eșuată de lovitură de stat (un grup de ruși atacase, la 31 martie, clădirea radio-televiziunii cecene), Dudaev a obținut plecarea trupelor ruse din Cecenia.

Dicționar istoric

Djohar Dudaev

Şamil Basaev

CECENIA

VASILE ROTARU

Aşa cum am văzut în episodul anterior (Magazin istoric, nr. 5/2010) în timpul politicii glasnost au fost publicate mai multe documente ale Ministerului de Interne sovietic, care au permis o estimare exactă şi tragică a preţului deportărilor. N-a mai fost decât un pas până la revoltă.

Primele manifestaţii de stradă au avut loc în 1988. În această fază, cecenii cereau un statut de republică sovietică cu drepturi depline în cadrul U.R.S.S. În efortul său de a câştiga susţinere în lupta împotriva lui Gorbaciov, Elîn a jucat cartea autodeterminării totale, încurajând elitele locale să „ia atâta independenţă cât puteau duce”.

În ianuarie 1989, în Cecenia s-a constituit aşa-numitul Comitet „Bart”, care a pus, pentru prima dată, problema independenţei. Ideea a apărut în timpul unei discuţii a intelectualilor, jurnaliştilor şi istoricilor cecenii. Noua organizaţie voia chiar independenţa întregului Caucaz. Dar Cecenia nu putea lupta singură împotriva puterii sovietice, trebuia mobilizate şi celelalte popoare caucaziene. Astfel, la 2 august 1989, la Suhumi este organizat Congresul Popoarelor Caucaziene. Delegaţia cecenă a pro-

pus crearea unei Uniuni Caucaziene şi transformarea Congresului în „Confederaţia Popoarelor Muntene Caucaziene”. Disensiunile dintre popoarele caucaziene (conflictul dintre Osetia de Nord şi Inguşetia) au fost fatale însă pentru un stat viabil nord-caucazian.

Dudaev face legea în Cecenia

Sovietul Suprem cecen decide, la 27 noiembrie 1990, declararea suveranităţii Repu-

blicii Ceceno-Inguşe. Chiar dacă suveranitatea nu însemna independenţă, era o victorie a opoziţiei naţionaliste, care şi-a găsit un lider în persoana generalului Djohar Dudaev.

În noiembrie 1990, Dudaev a fost ales preşedintele Biroului Congresului Naţional al Ceceniei. Folosindu-şi autoritatea, în mai 1991, el a impus separarea de Inguşetia. Măsura era determinată de problemele teritoriale ale Inguşetiei cu Osetia de Nord, în care inguşii aşteptau o decizie favorabilă din partea

**Războiul este jocul preferat
al copiilor ceceni**

guvernul legal controlează situația“.

Rușii au cel mai mult de suferit

Trupele ruse intră în Cecenia la 11 decembrie 1994. Prima fază a războiului a fost numită „bătălia pentru Groznî” și a implicat atacul capitalei cecene din trei direcții. Trupele ruse s-au ciocnit însă de rezistența puternică a cecenilor. În primele zile ale operațiunilor militare, un mare număr de civili, inclusiv femei și copii, au încercat să împiedice înaintarea trupelor. La 13 decembrie 1994, o coloană de tancuri a refuzat să deschidă focul asupra unui grup de femei care blocau un drum.

Trupele ruse s-au regrupat apoi și au lansat un atac-surpriză în noaptea de Anul Nou, care însă s-a soldat cu un dezastru militar.

Neputând captura Groznî prin mijloace tradiționale, Rusia și-a schimbat strategia. S-a decis bombardarea orașului și apoi cucerirea lui bloc cu bloc. Bombardamentul aerian a provocat moartea a mii de civili. Ironia face ca numărul cel mai mare de victime

să fie înregistrat în rândul rușilor. Cum ei formau majoritatea populației orașului și locuiau la bloc, au fost cei mai vulnerabili la atacuri. Cecenii locuiau în general la case, având posibilitatea să se refugieze în pivnițe și au putut să caute refugiu la rudele de la sate. Rușii nu aveau însă pe nimeni în afara orașului.

S-a înregistrat o medie de 4.000 de explozii pe oră în timpul celor mai intense bombardamente, în comparație cu Sarajevo, unde cea mai mare medie a fost de 800. La sfârșitul lui februarie 1995, Groznî a căzut în mâinile rușilor.

Capturarea Capitalei nu a însemnat sfârșitul luptei. Cecenii s-au retras și s-au regrupat în munți. Mult speratul „război-fulger” s-a transformat repede într-un conflict de uzură.

Atacurile rebelilor s-au extins și în afara Ceceniei. La 14 iunie 1995, comandantul rebel Șamil Basaev împreună cu 200 de membri ai miliției sale a ocupat spitalul din Budionovsk, din regiunea Stavropol, aproape de granița cu Cecenia. A luat peste 2.000 de ostatici: pacienți și personal medical. Rebelii au promis că ostaticii vor fi eliberați dacă Rusia va înceta ostilitățile în Cecenia și-și va retrage trupele din regiune. Prim-ministrul Viktor Cernomîrdin a negociat prin telefon cu Șamil Basaev. Rebelii au fost transportați la granița cu Cecenia și eliberați; 150 de oameni – polițiști, ostatici și

câțiva rebeli ceceni – și-au pierdut viața în timpul atentatului de la Budionovsk.

Jumătate de an mai târziu, cecenii au atacat orașul Kizliar din Daghestan, au luat 2.000 de ostatici și s-au retras în satul Pervomaiskoe. După două săptămâni de asediu, rebelii au reușit să fugă în Cecenia cu peste 100 de captivi, pe care apoi i-au schimbat pentru prizonieri ceceni sau trupuri neînsuflețite ale camarazilor lor.

Războiul a devenit repede nepopular în Rusia. Campania prezidențială din Rusia din primăvara lui 1996, dar și programata întâlnire a G7 la Moscova au determinat autoritățile să caute soluții pentru încheierea conflictului. La 22 aprilie 1996, Dudaev a fost ucis în urma unui atac cu rachete trase de un avion de vânătoare rusesc.

Cu victoria lui Elțin în alegerile prezidențiale din 3 iulie 1996, violențele din Cecenia s-au reluat. În timp ce Moscova pretindea că trupele ruse câștigaseră războiul, cecenii au răspuns cu un asalt asupra Groznî, la 6 august, în ajunul investirii lui Elțin, în încercarea de a forța Moscova să se întoarcă la masa tratativelor și ca să demonstreze că războiul nu se încheiase. Cecenii au recucerit orașul. Înfrângerea umilitoare a făcut ca armata rusă să se retragă pe pozițiile ocupate în decembrie 1994.

La 31 august 1996, în orașul Hasaviurt din Daghestan, secretarul Consiliului de Securitate al Rusiei, generalul Aleksandr Lebed, și șeful stafului general al rezistenței cecene, Aslan Mashadov, au semnat un acord de încetare a focului. Statutul politic final

Deși a rămas în teorie laic, regimul lui Dudaev începea să se sprijine din ce în ce mai mult pe factorul religios. Islamul prezenta avantajul de a accentua particularismul cultural cecen contra prezenței ruse. Însuși Dudaev jură pe Coran, apar partide islamiste, Arabia Saudită, Iranul și într-o măsură mai mică Iordania stabilesc contacte și intervin financiar în viața republicii, sunt redeschise sau construite moschei și școli islamice.

Economic și social republica este însă la pământ. Haosul domnește pe străzi. În vara lui 1992 existau în jur de 50 de formațiuni armate: armata națională în curs de formare, diferite servicii ale securității naționale, trupe prezidențiale, cele ale prim-ministrului, ale șefului partidului aflat la putere și ale altor șefi de bande. Un deputat avea propria sa miliție! Mafia, îmbogățită din comerțul cu arme, se afișează cu aroganță. Aeroportul din Groznîi a devenit un fel de zonă liberă pentru contrabanda cu arme și droguri. La toate acestea trebuie să mai adăugăm producția de bani falși și jefuirea conductei petroliere Baku-Novorossiisk.

Profitând de deteriorarea situației interne, opoziția se regroupează. În martie 1993 se creează o „masă rotundă” a forțelor democratice, care cere alegeri libere și referendum pentru independență. Din aprilie, „masa rotundă” organizează o serie de manifestații și cheamă populația la grevă generală. Dudaev dizolvă Parlamentul, concentrează întreaga putere în mâinile sale, mobilizează contramani-festații și apoi instaurează

Aslan Mashadov

starea de urgență. „Masa rotundă” este înfrântă, dar, cu susținerea și finanțarea Rusiei, începe o luptă de gherilă.

La 15 februarie 1994, Tatarstanul a semnat tratatul federal, iar Cecenia a rămas singurul stat secesionist al Rusiei. Dudaev nu era dispus să cedeze în fața Moscovei.

Rusia era conștientă că un conflict armat în Cecenia nu ar fi fost lipsit de probleme, pe de o parte din cauza terenului muntos, iar pe de altă parte din cauza imaginii internaționale.

Spre sfârșitul anului 1994 însă, asigurat de acordul tacit al Occidentului, Elțîn decide să recurgă la forța armelor. Miza era mare: Cecenia era străbătută de o conductă petrolieră importantă, mafia cecenă își extinsese rețeaua până în capitala rusă, riscurile destabilizării Caucazului de Nord și mobilizarea eventuală a musulmanilor din toată Ru-

sia, toate acestea trebuia evitate. În plus, Elțîn spera să recâștige din popularitate, cu mai puțin de un an înaintea alegerilor prezidențiale, iar ministrul Apărării, Graciov, avea nevoie de o victorie pentru a pune capăt contestațiilor la adresa sa. Partizanii lui Elțîn l-au convins că va fi nevoie doar de un război-fulger pentru a rezolva problema cecenă, un „blitzkrieg fără sânge”, care se va sfârși într-o săptămână și care va consolida statutul de mare putere al Rusiei.

La 26 noiembrie 1994, opoziția armată cecenă a încercat să cucerească orașul Groznîi. Operațiunea a fost un fiasco, iar presa rusă a denunțat probe ale implicării spionajului rus în eveniment.

La 29 noiembrie, Elțîn a dat un ultimatum de 48 de ore „tuturor facțiunilor” cecene pentru a depune armele, în caz contrar armata urmând să intervină pentru „a proteja viața, drepturile și libertățile cetățenilor ruși și a restabili egalitatea constituțională”. Dudaev refuză propunerile de negociere și-i răspunde lui Elțîn că „ordinea constituțională a fost restabilită, bandele armate reduse și că

Imagine din Groznîi

multe ori că mulți polițiști ceceni furnizau informații importante luptătorilor de gherilă pentru a-i ajuta să organizeze ambuscade și atentate.

Rebelii ceceni și-au extins atacurile și în restul Rusiei. La 9 mai 2002, în timpul paradei de Ziua Victoriei, un atac cu bombă al rebelilor ceceni a făcut 45 de victime în orașul Kaspiisk din Daghestan. Cinci luni mai târziu, la 23 octombrie 2002, un grup de 53 de ceceni înarmați a pătruns în Teatrul „Dubrovka” din Moscova, luând ostatici 980 de persoane. Rebelii au anunțat că vor arunca în aer clădirea dacă Rusia nu va acorda independența Ceceniei și nu-și va retrage imediat trupele. În timpul intervenției trupelor speciale, cel puțin 33 de teroriști și 130 de ostatici și-au pierdut viața din cauza gazelor folosite.

În 2003, nouă atentate sinucigașe cu bombă la Moscova și peste 600 de atentate teroriste cu bombă pe tot teritoriul Rusiei, în special în zona Caucazului de Nord, au fost atribuite cecenilor.

La 9 mai 2004, în timpul paradei de Ziua Victoriei, Ahmed Kadîrov a fost omorât de explozia unei bombe plasate la tribuna VIP a stadionului „Dinamo” din Groznîi. Alu Alhanov a devenit noul președinte cecen. În martie 2006, fiul lui Ahmed Kadîrov, Ramzan, este numit prim-ministru interimar, iar la 15 februarie 2007, Putin îl numește președintele Ceceniei.

În prima zi de școală în Rusia, 1 septembrie 2004, 33 de atacatori au

ocupat Școala numărul 1 din Beslan, din Osetia de Nord. Teroriștii au luat ostatici în jur de 1.300 de copii și părinți. Criza s-a încheiat la 3 septembrie; în timpul operațiunilor de salvare au murit peste 400 de ostatici, dintre care 200 de copii.

Încheierea „operațiunii contra-teroriste”

Carnagiul de la Beslan l-a determinat pe Vladimir Putin să facă presiuni tot mai mari pentru o soluție militară în Cecenia. Unii politicieni naționaliști, ca Dmitrii Rogozin, au cerut chiar impunerea stării de urgență în toată țara și deportarea în masă a „comunității etnice criminale care susține teroriștii”. Programul lui Putin de eliminare fizică a rezistenței rebele a debutat cu recompensele puse pe capetele lui Basaev și Mashadov. Cel din urmă a fost ucis de o grenadă, la 8 martie 2005, în timpul unei operațiuni a trupelor ruse. Consiliul cecen rebel a anunțat că Sabdulaev este noul lider.

La 17 iunie 2006, Sabdulaev este și el ucis în timpul

unui schimb de focuri. Doku Umarov a fost ales noul președinte al rebelilor. Se va declara emir și va proclama, la 31 octombrie 2007, Emiratul Caucazului. În viziunea sa, Cecenia devenea vilayat (provincie) a Emiratului, decizie care a fost respinsă de mai mulți lideri separatiști.

La 10 iulie 2006, Șamil Basaev a murit într-un accident. În timp ce conducea un camion plin cu explozibil, a intrat într-o groapă, șocul provocând detonarea încărcăturii.

La 16 aprilie 2009, Rusia a anunțat încheierea „operațiunii contra-teroriste” împotriva rebelilor ceceni. Conform datelor oficiale, în jur de 480 de insurgenți continuă lupta în munți, sub comanda lui Doku Umarov.

În prezent, președintele oficial al Ceceniei este pro-rusul Ramzan Kadîrov. Acesta a fost deseori acuzat de cruzime și încălcare a drepturilor omului. Conform unor surse separatiste, el a participat în trecut la torturi și execuții de ostatici. Kadîrov are, de asemenea, o armată privată, ai cărei membri, *kadîrovfi*, sunt responsabili de numeroase asasinat,

răpiri la comandă, estorări de fonduri și agresiuni sexuale.

În ultima vreme, Kadîrov a pus tot mai mare accent pe promovarea islamului: a interzis alcoolul și jocurile de noroc, a impus femeilor să poarte capul acoperit, încurajează poligamia, declarând că „în Cecenia sunt mai multe femei decât bărbați”, și a introdus cenzura. ■

Alu Alhanov, Vladimir Putin și Ramzan Kadîrov, prim-ministru interimar

al Ceceniei urma să fie stabilit până la sfârșitul anului 2001.

Violențele, care au durat aproape doi ani, au produs în jur de 100.000 de victime și aproape 400.000 de refugiați, o treime din populația republicii.

Soldatii ruși revin în Cecenia

La alegerile din ianuarie 1997, organizate cu asistența O.S.C.E. și cu prezența observatorilor internaționali, Mashadov a fost ales noul președinte al Ceceniei. În mai 1997 a fost semnat acordul „Despre pace și principiile relațiilor reciproce dintre Federația Rusă și Republica Cecenă Icikeria”.

Partea cecenă a văzut retragerea trupelor ruse și acordul de pace ca pe o recunoaștere a independenței Ceceniei și a suveranității sale interne, *de facto*, dacă nu *de jure*.

Dar, cu economia la pământ, Cecenia s-a cufundat în scurt timp în anarhie. Autoritatea lui Mashadov este subminată de elemente cecene mai radicale, în special cele de sub comanda lui Șamil Basaev. Bandele înarmate își dispută controlul asupra teritoriilor, elementele radicale islamice înaintază pretenții și asupra republicilor autonome vecine din Caucaz, iar infraționalitatea înfloră de la o zi la alta. Mashadov a fost ținta mai multor atentate între 1998-1999 și, deși încă se mai bucura de susținerea populației, guvernul său exercita un control efectiv redus asupra teritoriului Ceceniei.

Sub presiunea crescândă a elementelor radicale islamice,

În sala Teatrului „Dubrovka” din Moscova

în februarie 1999, Mashadov a introdus legea islamică, șaria, ceea ce nu a făcut decât să-i încurajeze pe extremiști. Basaev profită de situație și face apel la abolirea republicii prezidențiale în favoarea imamului. La 7 august 1999, însoțit de 1.200-2.000 de rebeli, el invadează Daghestanul vecin, vrând să înființeze un stat islamic în Caucaz. Rebelii ceceni sunt însă repede respinși. Evenimentul duce la demiterea prim-ministrului rus Serghei Stepășin și înlocuirea lui cu Vladimir Putin. În scurt timp, cinci atentate cu bombă se produc pe teritoriul Rusiei, la Moscova, Buinaksk și Volgodonsk, care fac 300 de victime și peste 2.000 de răniți. Guvernul rus a aruncat vina pe ceceni.

Putin a anunțat că nu mai recunoaște autoritatea legitimă a lui Mashadov, iar la 30 septembrie 1999, trupele ruse au trecut râurile Terek și Sunja, îndreptându-se spre Groznii. Începea al doilea război cecen.

În februarie 2000, rușii au cucerit Groznii. Trupele guvernamentale cecene s-au retras în munți, de unde continuau lupta de gherilă. La mijlocul anului 2000, trupele ruse dețineau controlul asupra tuturor orașelor importante din Cecenia. Mai rămăneau de controlat satele din sud, din zona montană.

În iunie 2000, Rusia a numit un nou guvern cecen, în frunte cu Ahmed Kadîrov, cleric musulman și liderul spiritual al Ceceniei, care a fost ales președinte în 2003. Denunțată de Mashadov și de separatiștii ceceni drept trădătoare, noua conducere nu se bucura nici de sprijin popular, iar rebelii ceceni, deși numărau doar 1.600-1.800 de persoane, păreau să continue la nesfârșit lupta de gherilă.

După atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001, din S.U.A., Moscova și-a definit acțiunile din Cecenia ca parte a luptei împotriva terorismului mondial.

Guvernul cecen pro-rus a înființat forțe de poliție în Cecenia, dar acestea erau incapabile să mențină ordinea. Militarii ruși se plâneau de

Evacuarea ostaticilor la Beslan

Gara de Nord

unde, folosindu-se apa subterană, ca și la Filaret, se putea face și un lac (în deceniile 7-8 ale secolului al XX-lea, aici a fost amenajat Lacul Morii și strandul Ciurel), precum și amenajarea unui parc, pe o suprafață de 17 ha pe Dealul Spirei, „aceste cartiere, în parte insalubre, fiind lipsite de plantațiuni” (Parcul Izvor de astăzi ocupă aproape toată această suprafață). Este surprinzătoare concepția de sistematizare a orașului avansată de Marin Stroeșcu și aproape că te întrebi dacă nu cumva Nicolae Ceaușescu sau apropiații săi au avut cunoștință, din întâmplare sau nu, de proiectul acestuia din 1905-1906.

În privința amenajării de noi parcuri, sisteme de parcuri, pe lângă cea de grădinițe, scuaruri, „promenade”, plantarea de păduri, autorul, necunoscut, al celui de-al doilea proiect propunea extinderea parcului Kiseleff până la Băneasa și Herăstrău, a parcului Tei pe Colentina spre Herăstrău (operația a fost realizată ulterior), crearea unor parcuri la Cioplea, Dealul Piscului, Cotroceni, Grozăvești, proprietatea Grant, ca și a unuia la Fundeni, pe malul

Colentinei și lacului Fundeni (a existat o încercare, nereușită însă, în acest sens), considerând că „aranjată cu chibzuință, această prețioasă vale a Colentinei ar putea deveni cu timpul un fel de regiune elisceană (de la parizianul Champs Elysée) a Bucureștilor foarte gustată de public [...], cu timpul regiunea de preumblare preferată a bucureștenilor”.

Un capitol aparte, conținând prevederi surprinzătoare, excepționale pentru începutul secolului al XX-lea, dar mai ales pentru țara noastră, privind spre trecut, din perspectiva României de astăzi și a problemelor de trafic cu care se confruntă Capitala, mai ales, este cel al mijloacelor de transport în comun, atât în traficul intern al orașului, cât și în traficul său extern. Treacănd peste ceea ce propune inginerul Marin Stroeșcu pentru îmbunătățirea circulației tramvaielor și sporirea traseelor și a numărului lor, situație depășită demult de realitate, ne surprinde de-a dreptul concepția sa absolut revoluționară privind necesitatea existenței unei căi „independente de circulațiunea de pe străzi”, aceea a metropolita-

nelor electrice cu cale dublă, precizând că, întrucât relieful terenului Bucureștilor implică o diferență de nivel între cota minimă, 66 m, și cota maximă, 87 m, de 21 m, „atât metropolita cât și linia de centură [...] nu pot fi concepute decât aeriene, în tranșee sau subteran, în niciun caz la suprafață”.

În ce privește traseul „metropolita”, prin care evident înțelegem metroul de astăzi, Marin Stroeșcu este de părere că „traseul cel mai avantajos este acel al Dâmboviței: care trece prin mijlocul orașului, are direcțiunea est-vest, legând cele două rețele de linii ferate ale direcțiunilor respective; aprovizionază Hala Ghica și piața Bibescu Vodă (complexul Piața Unirii, dispărut în urma sistematizării – se poate citi distrugerii – zonei, înfăptuită la ordinele lui Nicolae Ceaușescu) și trece prin punctele sau prin apropierea punctelor unde concură majoritatea arterelor principale ale orașului”.

Gara de Nord, un muzeu?

Pentru realizarea acestui îndrăzneț proiect, inginerul român propunea ca fiind absolut necesară acoperirea Dâmboviței, măcar în partea ei centrală, atât pe considerente estetice, cât mai ales din punct de vedere sanitar, întrucât râul devenise în acel moment doar „un canal de descărcare al plinurilor rețelei de canale a orașului”. Mai mult, autorul proiectului dădea și o soluție dublu folositoare pentru acest lucru, și anume, realizarea a două planșee – unul superior pentru liniile pe care să circule „metropolita”, iar al doilea

1906

Bucureștiul care a fost (stânga sus: vechiul Palat Regal), cel de azi (Palatul Parlamentului) și cel care va fi (proiectul Catedralei Neamului)

Inginerul Marin I. Stroescu întocmea în 1906 un Proiect pentru sistematizarea planului orașului București. Memoriu justificativ, a cărui prezentare, începută în numărul trecut al revistei, îl va fi condus pe fiecare locuitor actual al Capitalei mai mult sau mai puțin afectat de „zbaterile” recente ale acestui oraș spre unul și același gând: nimic nou sub soare!

Continuăm descrierea documentului descoperit la Biblioteca Academiei.

SISTEMATIZAREA ORAȘULUI BUCUREȘTI

Dr. MIOARA IONIȚĂ

Interesantă este concepția pe care Marin Stroescu și-o expune în proiect în privința cartierelor care compun Capitala, propunând o mai clară delimitare a lor în trei categorii distincte: industriale, situate la periferie, comerciale, în partea centrală a orașului, în piețele exterioare și pe străzile radiale, și cartierele de locuit „mai aproape de centru pentru cei cu dare de mână, mai la periferie pentru populațiunea săracă”. De altfel, pentru prima categorie, cea a privilegiaților, „lângă Șosea s-a proiectat o colonie de vile cu strade plantate”, proiect care s-a și realizat, casele respective fiind cele care au făcut primele obiectul legii naționalizării comuniste din 1948. Cel de-al doilea proiect la care ne-am referit

vedea Capitala împărțită nu în cartiere, ci în zone: zona centrală a afacerilor de comerț imediat, de administrație generală; zona locuințelor private și a comerțului mic local (concentrică cu prima zonă); zona fabricilor și locuințelor de lucrători, a târgurilor angrosiste etc.; zona vilelor de agrement și a parcurilor exterioare.

Parcuri, dar și metropolitan

Abordând problema grădinilor, parcurilor și plantațiilor de aliniament, pe care ar fi trebuit să le aibă orașul în viitor, Marin Stroescu propune ca de la 81 de ha de parcuri și grădini, cât aveau atunci Bucureștii, ceea ce în-

semna ca fiecărui locuitor să-i revină 2,7 m.p. de zonă verde, să se ajungă la 300-400 ha de parcuri, deci aproximativ 3-4 m.p. de zonă verde pentru un locuitor, mai ales că se preconiza creșterea populației la un milion de capete. În proiect era prevăzut ca suprafața de parcuri cea mai mare să fie amenajată spre nord și nord-est, „în direcțiunea vântului dominant, pentru ca pe de o parte să se evite crearea de instalațiuni industriale, de la cari ar veni fum spre oraș, iar pe de altă parte pentru a adăposti întrucâtva orașul de vântul rece de nord-est”, idee care la data aceea nu părea atât de nerealistă, pe cât ni se pare nouă astăzi.

Inginerul Stroescu mai prevedea realizarea unui parc în suprafață de 12 ha la Ciurel,

Splaiul Unirii și Halele din Piața Unirii

și Vanicu (cu aproximație înaintea intersecției Căii Victoriei cu strada Doamnei), în fața Bisericii Albe, în fața Palatului Știrbei, pe locul clădirii în care funcționa Academia Română (această instituție era adăpostită, ca și astăzi, într-o clădire particulară, improprie ca suprafață, casele Slătineanu-Filipescu-Vulpecesianu; înainte de Al Doilea Război Mondial, se proiecta ridicarea unui sediu propriu, mai mare și modern, dar nu s-a realizat acest lucru decât pentru Biblioteca Academiei. Putem spune totuși că, în parte, Academia are un nou sediu, dacă ne gândim că ea funcționează și în clădirea construită din inițiativa Eleni Ceaușescu în apropierea Casei Poporului, astăzi Palatul Parlamentului), ca și pe locul Bisericii Sf. Vasile, vizavi de Palatul Cantacuzino-Enescu.

Memoriul sistematisării orașului București, mai precis, autorul său necunoscut nouă dă o soluție ușor diferită, dar oarecum complementară celei găsite de inginerul Stroescu, clasificând piețele în „piețe de comerț, pe bulevardele de centură [...], piețe

de circulațiune, la intersecția străzilor principale între ele și în puncte unde se încrucișează mai multe străzi, piețe grădini, cele mai multe în jurul bisericilor, piețe monumentale, în jurul clădirilor de interes public, unde vede plase fântâni publice cu caracter monumental, monumente onorifice etc. El este extrem de nemulțumit de lipsa unor sedii proprii pentru o serie de instituții importante, cărora le fuseseră destinate anume terenuri, deturnate în favoarea a cu totul altor instituții, este adevărat, tot de folos public. Dă exemplul terenului destinat clădirii Camerei Deputaților, al cărei proiect fusese premiat și pe care se construia atunci Ministerul Lucrărilor Publice (astăzi sediul Primăriei Capitalei), apoi terenul ce se știa destinat ridicării sediului Senatului, pentru proiectul căruia se organizase și concurs și pe care se construise deja Palatul Poștei și Telegrafului (după datele pe care le deținem, ulterior s-a început ridicarea clădirii ce urma să adăpostească Senatul, pe latura extremă, opusă Căii Victoriei, a actualei Piețe a Națiunilor Unite, care un timp

a și purtat numele de Piața Senatului, dar construcția a rămas la stadiul de fundație, folosită ca atare pentru ridicarea blocului-turn din numita piață).

Propune să li se construiască celor două camere ale Parlamentului, a Deputaților și Senatului, edificii proprii „la extremitățile a două brațe de bulevarde, care pleacă simetric din Piața Rosetti”. Își pune mari speranțe în viitorul proiect al Palatului și pieței „ospelului comunal” (Primăria Capitalei), pentru care era destinat terenul central de la întâlnirea bulevardelor Carol și Colței, astăzi Brătianu (acolo unde acum se află Hotelul Intercontinental și Teatrul Național), dar care, din păcate, nu s-a finalizat niciodată. La 1912, primul concurs organizat pentru proiectul Palatului Primăriei pe terenul menționat este câștigat de arhitectul Petre Antonescu, în detrimentul proiectului prezentat de Ion Mincu, dar, din cauza războiului, nu este materializat. În 1926 se reia ideea, organizându-se un alt concurs, câștigat de arhitectul Cristofi Cerchez, dar nici acesta nu este pus în aplicare. Un al treilea concurs se organizează în 1935, provocând protestul lui Petre Antonescu, care-și considera drepturile încălcate. Problema trenează, pentru ca doi ani mai târziu, în 1937, să fie abandonată definitiv, dată fiind și iminenta apropiere a războiului.

Catedrala Neamului: efect de perspectivă

În ce privește proiectata și mult dorita Catedrală a Nea-

aproape de nivelul străzilor —, spațiul rămas între cele două platforme, după modelul berlinez, „dându-se în locațiune ca magazine, în partea centrală și ca localuri de depozite, în părțile marginale”. Concluzionând, Marin Stroescu arăta că linia „metropolitanului electric”, ale cărui trenuri vor trebui să circule „la intervale de 5 minute”, va putea fi completată în viitor, simțindu-se necesitatea „unui diametru nord-sud pe sub Calea Victoriei care să facă naveta Filaret-Șosea”. Neîndoindu-l, și în acest caz, inginerul Marin Stroescu ne apare ca un vizionar, dar ne punem întrebarea, ca și în cazul parcului de pe Dealul Spirei, dacă Ceaușescu sau apropiații săi, oameni de specialitate, arhitecți, ingineri, au cunoscut proiectul acestuia din 1906.

Asemănătoare, la fel de îndrăzneță și am putea spune chiar mai completă este propunerea pe care o face pentru „traseul metropolitanului” autorul, necunoscut, al celui de-al doilea „proiect de sistematizare al orașului București”, și anume „o linie de-a lungul cheiului Dâmboviței de la Grozăvești la Abator; alta urmând bulevardele Ferdinand, Carol, Elisabeta până în dreptul Eforiei, de unde traversând printre Hotel Bulevard și Palatul Eforiei ar ajunge linia cheiului în dreptul podului Mihai Vodă și de-acolo s-ar dirija spre Dealul Spirei, de-a lungul Cazarmii Alexandria și ar ajunge la Antrepozitele din gara Rahovei”.

Interesant este că în toate cele trei proiecte se ajunge la un numitor comun în ce privește necesitatea unei linii ferate de centură, a despărțirii gărilor de călători și mărfuri

mici de gările pentru „mărfuri în pachete mari și pentru mărfuri curgătoare” (cărboni, spre exemplu), care ar trebui scoase afară din oraș. În ce privește gările mari de pasageri, după părerea autorului celui de-al doilea proiect, ar trebui evitată plasarea lor în interiorul orașului (ideea este din nou de actualitate în privința Gării de Nord, opinându-se pentru mutarea ei în afara orașului și transformarea actualei construcții în muzeu).

Edificii proprii pentru Camera Deputaților și Senat

O grijă deosebită o manifestă autorii planurilor de sistematizare în discuție pentru crearea unui aspect cât mai plăcut și cât se poate de occidental al Capitalei, fie că este vorba despre grădinile și parcurile amintite sau despre piețele orașului, al căror număr urma să crească și care ar fi trebuit să îndeplinească cel puțin două condiții, ne spune Marin I. Stroescu: am-

plasarea lor să fie făcută astfel încât să ajute la înlesnirea circulației, iar dimensionarea și aranjamentul lor interior să conducă la obținerea unui efect estetic. Tot el consideră că sunt de preferat piețele mai mici, dar „în număr mai mare și mai uniform distribuite pe suprafața orașului, decât piețe prea mari, singuratice, la mari depărtări unele de altele”, pe care le vede așezate la intersecția șoselelor, la intersecția mai multor străzi, pe lângă gări, în cartierele de lucrători de la periferie, pe lângă hale și piețe alimentare.

Autorul celui de-al doilea proiect este adeptul acelorași piețe mici, dar plasate pe vechile artere ale Bucureștilor, unde prevede mici rectificări de aliniere și acolo unde se produc modificări datorate deschiderii arterelor noi. Pe parcursul Căii Victoriei, de pildă, propune amenajarea a opt piețe sau „lărgiri”, cum le spune el: la intersecția cu Dâmbovița, în fața Palatului Poștelor, în locul Bisericii Zlătari (ciudat, căci aceasta abia fusese reconstruită, în 1903), pe locul caselor Paapa

Palatul Primăriei Capitalei și, în medalion, Petre Antonescu, autorul proiectului

1964

Alexandru Drăghici (al doilea din dreapta) îl informa pe Gheorghe Gheorghiu-Dej (primul din stânga) că liberalizarea presupunea și riscuri pentru orânduirea socialistă (Fototeca online a comunismului, cota 156/1952)

● Un fenomen care lua amploare ● Cazurile de boli venerice au crescut cu 100 ● De vină: părinții, profesorii, clasele mixte, taberele și „ceaiurile” ● Membrii de partid au salarii mari și nu fac nimic ● Străinii remarcă „progresul” impresionant făcut de România ● Pericolele liberalizării regimului

PROSTITUȚIA, SECRET DE STAT

Dr. PETRE OTU

La începutul anilor '60, pe fondul unei anumite liberalizări a vieții publice, după ani de represiune dură, autoritățile de la București s-au confruntat cu o acutizare a unei probleme ținute sub un control relativ până atunci – prostituția. La 21 decembrie 1964, Alexandru Drăghici, ministrul de Interne, înainta lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, prim-secretarul Partidului Muncitoresc Român, Nota nr. 391. Documentele, catalogate „strict secret”, analizau fenomenul prezenței unor femei de moravuri ușoare în compania diplomaților și a altor cetățeni străini aflați în România. Ca și în multe alte cazuri, studiul fusese citit și adnotat de Gheorghiu-Dej, care cerea și măsuri în sensul celor discutate personal cu Alexandru Drăghici.

Prezența unor femei de moravuri ușoare în preajma străinilor din Capitală, dar mai ales a diplomaților, era un fenomen mai vechi, ce intrase, deja, în atenția organelor de resort. La sfârșitul anului 1962, Ministerul de Interne elaborase o informare, prin care trăgea un semnal de alarmă. Cu toate măsurile luate, situația s-a înrăutățit, ceea ce a sporit îngrijorarea autorităților. Documentul din 21 decembrie 1964 constata

că în ultimii doi ani „în locurile de noapte au apărut numeroase femei de moravuri ușoare care, ignorând regulile elementare de bunăcuviință, se așază la mesele ocupate de străini, le solicită băutură, țigări ori bani, își arogă titluri pe care nu le au (profesoare, ingineri etc.) și se antrenează în discuții cu aceștia, calomniind țara noastră”.

În perioada 1 iulie-15 septembrie 1964, fuseseră identificate 32 de femei în com-

pania diplomaților străini, dar cifra era cu mult mai mare, având în vedere că nu toți reprezentanții acreditați la București fuseseră sub supraveghere. Dintre cele 32 de persoane monitorizate, nouă erau eleve și studențe, 19 salariate, iar patru fără ocupație.

Mai gravă era situația răspândirii bolilor venerice la nivelul Capitalei. După datele obținute de Centrul dermatovenerian din București, în raport cu 1962, anul cu cel

mului, autorul acestui al treilea proiect de sistematizare a Bucureștilor nu o vede ridicată decât pe colina Dealului Mitropoliei, „loc de care sunt legate atâtea amintiri scumpe ale trecutului nostru, cari interesează nu numai istoria orașului București, dar chiar istoria Regatului întreg, încât ar fi un sacrilegiu a părăsi acel loc pentru oricare altul“.

Nu de aceeași părere este inginerul Marin Stroescu. Așa cum am spus-o deja, locul ideal pentru ridicarea Catedralei Neamului ar fi fost, după părerea sa, actuala Piață a Universității, în așa fel încât monumentală construcție să poată fi văzută atât din Piața „Regele Carol I“, cât și din Calea Victoriei, din dreptul Bisericii Crețulescu (nu trebuie să judecăm după actuala înfățișare a zonei, atunci nefiind trasat Bulevardul Magheru cu clădirile lui înalte,

blockhausurile epocii Carol al II-lea). Este și el de acord că amplasamentul ales pentru viitoarea clădire a „ospelului comunal“ este ideal „pentru a se obține un bun efect de perspectivă“. În ce privește localul Parlamentului, știe că i s-a destinat Dealul Mitropoliei, „care a devenit un loc istoric în dezvoltarea statului român“, în timp ce clădirea Ministerului de Război era prevăzută atunci a se ridica pe un loc ce-i aparținea, nu departe de Ministerul de Domenii, adică Ministerul Agriculturii de astăzi. În proiectul său, Marin Stroescu mai vorbește și despre întregirea clădirii Universității „într-un careu complet, construindu-se a doua fațadă dinspre strada Enei“, precum și despre construirea unor sedii proprii pentru Ministerul de Interne, Ministerul de Justiție, Ministerul de Instrucție, lucru ce se va realiza după

Primul Război Mondial, dar nerespectându-se amplasamentele desemnate de inginer.

Toate cele trei proiecte de sistematizare a Bucureștilor, datând din anul jubiliar 1906, reprezintă dovezi certe ale grijii și dorinței concertate a autorităților administrative și a oamenilor cu solidă pregătire în domeniu, atât pentru modernizarea și înfrumusețarea Capitalei, pentru a o pune în acord cu normele și cerințele continentului european, din care România era recunoscută ca făcând parte, dar și pentru viitorul celui mai mare și important oraș al țării. Tot așa de adevărat este și faptul că ele sunt dovezi de netăgăduit ale dragostei pe care locuitorii de acum un secol ai Bucureștilor, indiferent de locul pe care-l ocupau în ierarhia socială, o nutreau pentru orașul de pe Dâmbovița, atât de iubit pe cât era de hulit, pentru bunele și relele sale. ■

DOMN MUNTEAN
(Criptografie: 4, 7, 2, 2, 7)

Laurian BUTURE,
Bacău

Soluție integrată **AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL – ACȚIUNI DECISIVE** din nr. 5/2010

A – O – A – O – U – STALINGRAD –
RP – TIA – LA – NORMANDIA –
COALA – AMI – DIBUI – IDEE – TA
– AMA – IS – BATE – IMUNI – T –
RADAR – R – VIG – RW – STI – A –
ROMANIA – LIED – YA – NA – ALIA
– PLAN – GRENADIERI.

Soluție joc **Pictor renașcentist**,
din nr. 5/2010

PERUGINO
(PE – R – U/G – ÎN – E)

frecvent cu mai multe persoane, între care și o funcționară la Institutul de Științe Economice „V.I. Lenin”, căsătorită, cu un copil, soțul ei, membru de partid, fiind medic. Persoana în cauză făcea comentarii și afirmații calomnioase la adresa autorităților. În anturajul diplomatului egiptean au fost identificate și opt minore, toate eleve, care îl vizitau la domiciliu, în grup sau pe rând.

O influență negativă asupra minorelor aveau unele activități, pretins „culturale”, nesupravegheate, cum ar fi „ceaiurile”, unde se observa tendința de a copia diverse aspecte ale „decadenței” occidentale: dansuri, scene erotice, dezbrăcarea unor tinere în fața participanților.

O situație deosebită era aceea a două femei – mamă și fiică, aceasta din urmă în vârstă de 17 ani –, care, în locuința lor, organizau periodic petreceri la care luau parte numeroși străini și alte românce.

Asemenea cazuri aduceau mari prejudicii de imagine regimului, aflat într-un moment de liberalizare și de schimbare la față. Se aduceau drept argumente chiar aprecieri ale unor diplomați sau cetățeni străini. Astfel, un turist din Amsterdam a constatat că în barul „Lido” se aflau numeroase femei în așteptarea „clienților”. El a ținut să remarce în fața unui cetățean român „progresul” impresionant făcut de România în ultimii ani la

acest capitol. Un alt turist străin a sesizat aceleași aspecte, subliniind, cu surprindere, că într-o țară care a lichidat complet șomajul, unele femei sunt fără ocupație și practică prostituția. De altfel, mulți străini afirmă că „româncele pot fi ușor cumpărate în schimbul a câtorva țigări sau a unei perechi de ciorapi”.

Femeile în cauză ofereau diplomaților sau altor categorii de străini posibilitatea exploatării lor în „orb” și chiar antrenarea în acțiuni „dușmănoase organizate”. Prin această sintagmă autoritățile aveau în vedere nu atât acțiuni de spionaj, deși ele nu erau excluse, cât prezentarea unor aspecte negative din societate. Orice comentariu nefavorabil, o atitudine mai rebelă sau relevarea unor disfuncții apăreau ca o „acțiune dușmănoasă” sau chiar „trădare de țară”.

Pentru diminuarea fenomenului, Ministerul de Interne

propunea o serie de măsuri. Elevele și studentele aflate în asemenea situații urma să fie prelucrate în școli și facultăți, iar de la caz la caz, exmatriculate, internate în colonii sau plasate în producție. La aceste prelucrări, realizate prin intermediul organizațiilor de partid și de tineret, urma să participe întregul corp didactic din școala sau facultatea respectivă, precum și părinții elevelor și studenților în cauză. Aceeași măsură trebuia să fie aplicată și salariatelor cu „preocupări” identice, ținându-se cont de gravitatea faptelor prezentate.

Femeile fără ocupație, care nu puteau fi condamnate din lipsă de probe, urma să fie audiate, avertizate și reținute pentru 15 zile. Ele erau pasibile și de alte sancțiuni, cum ar ridicarea buletinului de Capitală și fixarea de domiciliu în teritoriu.

Documentul considera că fenomenul luase amploare ca urmare a liberalizării interne a regimului și a deschiderii lui spre exterior. Se stabilea, astfel, o relație cauzală directă – nereală – între sporirea numărului de străini și amplificarea prostituției, cu toate consecințele ei negative. Prezentarea aspectelor „colaterale” ale acestei liberalizări – prostituția era unul – avea menirea de a atrage atenția liderilor comuniști asupra necesității respectării stricte a ideologiei regimului și, de ce nu, a străngerii din nou a „șurubului”. ■

... la fel ca și la barul „Lido”

mai mic număr de asemenea cazuri, în 1963 s-a remarcat o sporire cu 80% a incidenței acestor boli, pentru ca în 1964 creșterea să depășească 100%. În rândul acestora, sifilisul ocupa o pondere însemnată. Statisticile medicale arătau faptul că zece dintre femeile depistate ca fiind bolnave au contaminat, într-un termen foarte scurt, 123 de bărbați. Și mai îngrijorător era că în rândul persoanelor contaminate se găseau un număr apreciabil de tinere care nu împliniseră 14 ani.

Între cauzele care au determinat creșterea prezenței unor femei în anturajul străinilor se insista asupra lipsei de preocupare a unor părinți față de educația copiilor lor. Existau și cazuri în care părinții se complăceau cu starea de lucruri de care luau cunoștință. Un alt factor era considerat insuficienta preocupare a cadrelor didactice din școli și facultăți, „munca de îndrumare și control” a acestora fiind, în multe cazuri, inefficientă. Când erau depistate cazuri de abateri grave, de „descompunere morală”, măsurile luate erau mai mult formale. De asemenea, era foarte criticat și „sistemul

mixt” de desfășurare a cursurilor, precum și conviețuirea elevilor și elevelor în tabere, unde se crea „un mediu favorabil libertinajului sexual”.

Organele Ministerului de Interne apreciau că legislația din acel moment în materie de prostituție era deficitară și nu descuraja prezența unor astfel de femei pe lângă străinii din Capitală. Aceștia nu puteau fi folosiți ca martori pentru probarea cazurilor de prostituție, iar articolul 434 din Codul Penal nu definea de o manieră cuprinzătoare situațiile de instigare, complicitate, favorizare, în demn, constrângere sau înlesnire a faptelor circumscrise fenomenului de prostituție.

În documentele citate, Ministerul de Interne prezenta zeci și zeci de femei, aflate în anturajul străinilor din București. O tânără în vârstă de 23 de ani, fără ocupație, domiciliată în București, a întreținut în perioada 1962-1963 relații amoroase cu 24 de cetățeni străini și peste 30 de români, de la care a primit, în schimb, bani și obiecte de îmbrăcăminte. Ea a fost condamnată la zece luni, dar continua

vechile îndeletniciri. O altă persoană, tot din București, se găsea în aceeași situație, ea având o preferință pentru diplomații și cetățenii din țările occidentale: Franța, Germania de Vest, Italia, Marea Britanie. Deși fusese condamnată la un an și jumătate, nu și-a schimbat stilul de viață.

Un caz cu totul deosebit era acela al unui diplomat ghanез, în jurul căruia se aflau multe femei de moravuri ușoare. Între ele, și una născută în 1946 și domiciliată în București. Ea se angaja, după opinia organelor de informații, în discuții tendențioase despre regimul comunist, declarând, între altele, că „membrii de partid au salarii mari și că pentru banii [pe] care îi primesc nu produc nimic”. Totodată, l-a informat pe diplomatul ghanез că „securitatea îl urmărește și pe el și știe tot ce face la legăție”. Deși a fost atenționată să rupă această legătură, ea a continuat să-l întâlnească. Se mai preciza că tânăra întreținea raporturi intime și cu un număr apreciabil de români, de la care primea diverse cadouri.

Un alt diplomat, de data aceasta egiptean, se întâlnea

Athénée Palace, unul dintre locurile unde diplomații sau turiștii străini puteau întâlni femei de moravuri ușoare...

Spada de călău. Această spadă poate fi considerată mai mult o unealtă decât o armă, deoarece era folosită împotriva unor victime pasive. Era destinată decapitării condamnaților, forțată special fără vârf și mai lată decât spadele obișnuite de

luptă. În Europa, cea mai veche spadă este datată în jurul anului 1540. Condamnatul nu era executat cu capul pe butuc, ci îngenunchiat, cu mâinile legate în față și ținând între ele o cruce. Lovitura se dădea pe ceafă. Spadele de călău nu mai sunt folosite din prima parte a secolului al XVIII-lea. Ultima execuție prin decapitare cu sabia a avut loc la Lucerna, în 1867. Nemaifiind folosite la decapitări, ele au continuat să fie expuse și purtate în procesiuni sau prezentări, ca simboluri ale puterii legii.

silvănean Gheorghe Rákóczi al II-lea (1648-1660), la fel, armele orientale, cele africane și multe altele. Nu au lipsit nici săbiile folosite de austrieci în timpul apărării orașului Timișoara sau iataganul otoman luat ca pradă de război.

„Colecția de arme a Muzeului Banatului este una deosebită, dar în acest moment, din cauza lucrărilor de consolidare de la Castelul Huniade, unde este găzduit muzeul, este păstrată în depozitele noastre. Vrem să arătăm publicului larg aceste exponate, toate autentice și care au fost folosite de-a lungul timpului în diferite

războaie“, a arătat directorul Muzeului Banatului, Dan Leopold Ciobotaru.

Si pentru că, astăzi, cei care mai au dreptul să mănuiască arme sunt sportivi, la sfârșitul fiecărei săptămâni, Clubul Sportiv Universitatea Politehnică Timișoara, Secția de Scrimă, a

organizat demonstrații de floretă, sabie și spadă. Elevii antrenati de Livius Buzan sunt componenți ai Lotului Național și au obținut numeroase premii pe plan intern și internațional. În plus, muzeograful Muzeului Banatului, organizatorul acestei expoziții, Zoran Marcov, a explicat exact cum erau

Iataganul. Originar din orașul turcesc Yatagan, și-a câștigat notorietatea datorită folosirii sale în lupta de aproape. Ușor curb, cu greutatea lamei în față, este ideal pentru ciopârțit, mai degrabă decât pentru împuns sau spintecat. Alături de pistoale și hanger, iataganul își avea locul la brâu, fiind emblematic pentru ienicerii din perioada târzie a Imperiului Otoman. Lama era din oțel de Damasc, flexibilă, să nu se frângă ușor, dar incredibil de tare în zona tăișului. Lamele sunt ornamentate cu stilul numit Koftgari, incrustații din alamă, argint sau aliaje de metal. Mănerul tipic, „cu urechi“ sau „cu coarne“, este finisat din os, corn sau fildes, iar faptul că se folosea rar la împuns explică lipsa gârzii între măner și lamă. Coarnele din spate ajutau la smuls, în cazul în care lama rămânea înțepenită în corpul victimei.

folosite armele vechi, în vremurile de demult.

Pentru timișoreni, surprizele nu se vor opri aici, expoziția „Pe viață și pe moarte“ va avea și o continuare, și anume, armele de foc din colecția muzeului. ■

Clio anunță

Armele albe au exercitat întotdeauna o fascinație aparte. În trecut, ele simbolizau războiul și puterea masculină, apoi eleganța și bogăția celui care le purta. Astăzi, armele albe – săbiile, spadele, cuțitele – continuă să atragă privirea și admirația, pentru ceea ce reprezintă.

Fiecare poartă cu ea o frântură de istorie: a soldatului care s-a folosit de ea, a țării pe care a apărut-o sau a atacat-o, a epocii respective, a vieții și a morții. Dacă oamenii care au folosit aceste arme sunt efemerii, iată că săbiile și poveștile lor au supraviețuit până în zilele noastre. Cei care încearcă să le deslușească tainele sunt muzeograful pasionați, care le spun poveștile.

PE VIAȚĂ ȘI PE MOARTE

NICOLETA TRIFAN, ZORAN MARCOV

Cine mai știe astăzi cum arată un iatagan sau cum era el folosit? Dar o spadă, un paloș sau un buzdugan? Dar de „shamshir” ați auzit sau de o sabie „tesak”?

Muzeograful de la Muzeul Banatului din Timișoara, au lucrat câteva luni la pregătirea unei expoziții înglobând peste 100 de arme albe, închisă la sfârșitul lunii februarie. S-a intitulat „Pe viață și pe moarte” și a fost organizată cu sprijinul Consiliului Județean Timiș și al Muzeului de Artă. Selecția armelor a fost destul de dificilă, deoarece colecția muzeului este mult mai mare. Totul a început cu identificarea fiecărei arme, alegerea celor mai importante piese, restaurarea lor și apoi aranjarea pe epoci și pe pa-noplii.

„Armele din colecția noastră provin în cea mai mare parte din donații, din perioada de dinaintea Primului Război Mondial, când exploratori sau colecționari le-au oferit muzeului. Avem o parte provenită și din achiziții”, a explicat muzeograful Zoran Marcov.

Cea mai veche armă a colecției este din secolul al XI-lea, o sabie de tip viking, găsită în anii '50 pe fundul râului Bega, care străbate Timișoara. Nu se știe cum a ajuns în apă și nici de la ce dis-

tanță a fost adusă de curenți. Cert este că a fost restaurată și acum este o piesă de rezistență a colecției de arme a Muzeului Banatului. Nu au fost uitate nici sabia de călău, folosită la execuții în Timișoara, în perioada medievală, nici una dintre săbiile principelui tran-

Dan Leopold Ciobotaru, directorul Muzeului Banatului, la vernisajul expoziției

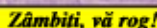
Vine vara și bucură-te! poate alege între diferite modalități de a-și petrece timpul liber. Dacă vremea se arată favorabilă, la 15 mai se deschideau cele opt ștranduri ale Capitalei. Până la 15 iunie, pe platoul Halelor centrale de la Obor era deschis Târgul Moșilor. Pe lângă cinematograful organizat în anii trecuți, seara, pe stadionul „Dinamo“, se deschid altele, pe stadioanele „Giulești“ și „Republica“ și pe patinoarul „23 August“. Între premierele lunii reținem *Valurile Dunării*, în regia lui Liviu Ciuleci, care interpreta și rolul marinarului Mihai, adus pe calea cea bună de comunistul Toma (Lazăr Vrabie). Rolul soției lui Mihai era interpretat de Irina Petrescu, care debută în film. Un alt debut era cel al lui Ilarion Ciobanu, în filmul *Setea* (regia Mircea Drăgan), a cărui turnare tocmai începea. *Război și pace*, în regia lui King Vidor, era considerat, în ansamblu, o reușită. Nu surprindea

Ne-au vizitat țara violonistul rus David Oistrach, care a susținut un recital în noua Sală a Palatului, și poetul chilian Pablo Neruda.

Bucureștenii trec și pragul muzeelor. De la începutul anului, Muzeul orașului avusese 115.000 de vizitatori. Aceeași instituție crease și un cerc al prietenilor muzeului și organizase un concurs cu tema „Ce știi despre strada, cartierul, raionul în care locuiești”. În fiecare duminică plecau din Piața Scânteii, începând cu ora 07.00, autobuze spre Snagov. Ultima mașină se înapoia la ora 20.30. Un bilet costa 6 lei și se cumpăra de la casele de bilete instalate la capăt de linie. *Unde vă veți petrece duminica?* se intitula un articol publicat în *România liberă*. În Pădurea Băneasa se putea ajunge cu autobuzele liniei speciale Hipodromul de trap-côlșul zoologic Băneasa, care circulau din două în două minute. Către Parcul „I.V. Stalin” mergeau troleibuzele 81, 82 și 83. Linia de tramvai 5 îi ducea pe cei ce alegeau ștrandul Floreasca, iar 17 pe cei care preferau ștrandul Tei-Toboc. La capătul ei, un trenuleț electric cu vagoane deschise făcea plimbări în jurul lacului. De la oborul Rahova, linia de autobuze 57 ajungea până la ștrandul Herăstrău. La cuplajele de pe Stadionul „23 August” se putea ajunge cu tramvaiele 13, 23, 19, 25, 26, 27. Tot la sfârșit de săptămână (singura zi liberă era atunci duminica), autocare duceau excursioniști către diferite destinații. Una dintre cele mai recomandate era fosta pușcărie Doftana, locul unde fuseseră deținuți majoritatea conducătorilor mișcării comuniste.

Se șapă mult în București și cu asemenea

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

„Cel mai mult iubesc pe bucureșteni. Nu este vorba, desigur, de mucalitul cu spirit, de consumatorul de bere, reprezentând altădată pe Mitică bonomul, simbol al Capitalei noastre. Bucureșteanul zilelor noastre nu mai poate fi desenat cu baston, pălărie tare și pantaloni cadrilați, ca în revistele lui Rosetti. El este un adolescent în salopetă, privind de pe ziduri viitorul” – scrie Eugen Barbu, în *Informația Bucureștilui*.

Se schimbă orașul, se schimbă bucureșteanul, se schimbă și tabieturile lui. „Când după o iarnă capricioasă (toamnă aspră? primăvară anemică?) buletinele meteorologice anunță invariabil «vremea în curs de încălzire», bucureștenii ies din dilema anotimpurilor. Introduc paltoanele în șifoniere și scot fulgarinele sau pardesiile: a venit primăvara” – citim în același ziar. În anii trecuți, cei din cartiere veneau să se plimbe în centru, umplând până la refuz bulevardele; cei din centru se duceau mai ales la șosea, în Parcul de cultură și odihnă „I.V. Stalin” (Herăstrău). De o lună, tipicul s-a dat peste cap. Toată lumea vine să vadă noul ansamblu de locuințe de la Sala Palatului.

Vremea de acum 50 ani pare să fi fost destul de rece pentru un început de mai. Scriind despre defilarea de 1 Mai, *Scânteia* nota: „A fost o zi ca la comandă: nici cu arșiță, nici cu frig și zloată (cum amenința să fie de cu noapte)”. Pe sunetul *Marșului partizanilor*, după cuvântarea rostită de Nicolae Ceaușescu, secretar al Comitetului Central, în piața care răsună de lozinci „Comitet central iubit/De popor ești slăvit!”, „Zi de zi un nou succes/Pentru-al treilea Congres!”, „Spre Congres cu noi victorii/Să pășescă muncitorii”, au intrat gărzile muncitorești.

Sărbătoarea o strică fotbaliștii: pierd la Sofia meciul cu scorul de 2-1 (golul nostru a fost înscris de Tătaru I), și vecinii de la sud de Dunăre merg la Turneul Olimpic de fotbal. După încă o înfrângere înregistrată într-un meci cu echipa Cehoslovaciei, se dezlănțuie furtu-

na. În revista *Flacăra*, Alexandru Mirodan îi răspunde cititorului Francisc Munteanu: „Îmi ceri să ridic problema fotbalului nostru. Dar bine, am tot ridicat-o. Și eu, și Eugen Barbu, și Dan Deșliu [...] Am aflat, în sfârșit, cu ajutorul trimisului special al *Scânteii* la Bratislava (să mai vorbim de meci, de punctul primit absurd în primele patru sau șapte secunde de joc?), de cea mai uluitoare declarație făcută de vreun conducător sportiv în ultima sută de ani [...], conducătorul lotului, I. Balaș, precum și antrenorii Botescu și Oană au găsit cu cale să declare reporterului cehoslovac că echipa noastră este... în formă și că va ști să risipească îndoilele celor din țară”.

Scânteia este mult mai fermă: *Până când va rămâne rămanerea în urmă a fotbalului?* Răspunzători pentru această situație sunt: antrenorii, U.C.F.S. (un fel de minister al sportului), Federația de Fotbal și... ziarul

Melomani la concertul lui David Oistrach

Telex Telex Telex Telex Telex

SECRETUL ANGELICĂI

O fetiță de 11 ani aplecată asupra unei pânze, un copil foarte ocupat, tot timpul cu pensula în mână, care își ajută tatăl, Johann Joseph Kauffmann, pictor itinerant în munții cantonului elvețian Grisons. Acesta a fost începutul. Câțiva ani mai târziu, devenită

Angelica Kauffmann (1741-1807), pictoriță celebră, a constituit obiectul unei adevărate manii în Europa Luminilor. Astăzi, doar istoricii de artă și-o mai amintesc. Françoise Pitt-Rivers semnează o excelentă biografie a artistei, prin care o readuce în atenția publicului.

Cititorului lucrării *Le Destin d'Angelica Kauffmann. Une femme peintre dans l'Europe du XVIII-ème siècle* (Destinul Angelicai Kauffmann. O femeie pictor în Europa secolului al XVIII-lea), 318 pagini, recent apărută în Franța, i se relatează parcursul de viață al Angelicai, de fapt, un zbor din triumf în triumf. Înzestrată de natură cu talent, s-a bucurat și de șansa de a-l picta la Londra, unde a trăit între 1766 și 1781, pe Johann Joachim Winckelmann, istoricul de artă german care a fundat arheologia modernă (*Magazin istoric*, nr. 5/1988). Și-a descoperit patronul și mentorul, pe Sir Joshua Reynolds, pictorul britanic, președinte al Academiei Regale, iar Goethe i-a devenit prietenul cel mai bun, frecvent vizitator al casei ei de la Roma. Scriitorul german Herder, un mare admirator al pictoriței, spunea despre ea că este „femeia cea mai cultivată din Europa”.

Nimic nu părea a tulbura această frumoasă carieră, nici măcar Revoluția Franceză, în timpul căreia Angelica, aflată în Roma ocupată de francezi, va picta un Ahile pentru viconte de Barras, membru al Directoratului.

Seria ei de autoportrete, îndulcite de museline albe, oferă privirii o femeie neliniștită, foarte serioasă, dezamăgită. Ceva nu mergea. Primul soț? Pictorul peisagist arhitectural din Veneția, Antonio Zucchi, cu care venise în Italia, un escroc? Al doilea? Un răscopț? Dragostea neîmpărtășită pentru Goethe? Îndoiala în ce privește propriul talent, în ciuda renumelui? Sunt doar ipoteze, pentru că Angelica Kauffmann și-a ars corespondența. Biografia ei rămâne învăluită într-un mister, în jurul căruia Françoise Pitt-Rivers se mișcă cu multă delicatețe.

DIN NOU PETROLUL

La peste un sfert de secol de la conflictul de 74 de zile dintre Argentina și Marea Britanie în chestiunea controlului asupra a două insule pierdute în Atlanticul de Sud, problema suveranității arhipelagului Malvinelor (pentru Buenos Aires) sau Falkland (pentru Londra) se pune din nou. De ce? O companie petrolieră britanică a lansat o campanie de foraje exploratorii în apele arhipelagului, cu rezultate încurajatoare: zăcămintele submarine ar putea ascunde rezerve de petrol între 13 și 60

miliarde de barili. Ceea ce a făcut ca Argentina să-și amintească faptul că ea a revendicat mereu suveranitatea arhipelagului, cucerit în 1833 de armata britanică și unde trăiesc 2.500 de cetățeni ai Majestății Sale britanice, protejați de 1.200 de soldați.

La 13 ani după revenirea Hongkongului la China, poate că este timpul – se fac auzite unele voci la Londra – să se negocieze cu democrația argentiniană destinul Falklandului, o povară diplomatică și un handicap pentru comerțul între Marea Britanie și America Latină. Cât va cântări noua descoperire în luarea unei decizii?

ocazii se fac descoperiri arheologice. Două dintre ele erau prezentate cititorilor ziarului *Informația Bucureștii* de către Panait I. Panait, muzeograf la Muzeul orașului București. Pe Bulevardul 1848, din dreptul Turnului Bărăției până la intersecția cu Bulevardul George Coșbuc, pe un șanț adânc de 3 m, au ieșit la iveală locuințe din secolele X-XI și resturile unei ulițe podite cu lemn. S-au găsit și noi mărturii despre distrugerile provocate de marele incendiu din 1847, izbucnit într-un fânar din spatele viitorului Palat al Poștelor, care distrusese cartierul negustoresc până la Bariera Vergului. Într-o hrubă s-au descoperit fluier din lut smălțuit, iar în apropiere de Piața de Flori lulele din ceramică.

Cea de a doua descoperire importantă a fost făcută în vreme ce se amenaja spațiul verde din jurul noii Săli a Palatului. La 40 cm sub podelele unei clădiri din secolul al XVIII-lea, într-o pânză din bumbac, s-a găsit un tezaur monetar. Erau 315 taleri otomani de argint, două monete austriece tot din argint, din vremea Mariei Tereza, două ruble rusești, 18 monete din aur de diferite emisiuni, otomane, și șase ducați olandezi din anii 1808-1809.

Dar probabil că distracția favorită a celor mai mulți bucureșteni era o seară petrecută pe terasele restaurantelor sau în grădinile de vară. În fiecare seară, 100.000 mititei și 20.000 fripturi la grătar, furnizate de întreprinderea „Antefrig”, în mașini de pe care zâmbea un omuleț de zăpadă, parfumau cartierele bucureștene. Presa vremii mai releva un fapt ciudat. Orchestrele restaurantelor și grădinilor cântau și duminica și era firesc ca membrii lor să beneficieze de o zi liberă în cursul săptămânii. „Cum imaginația oamenilor nu cunoaște limite, s-au găsit în unele întreprinderi de alimentație publică niște originali inventatori”. Astfel, câte un membru al orchestrei își lua liber în altă zi a săptămânii: luni acordeonistul, marți violonistul, miercuri contrabasistul, joi bateristul. Se avansa și o propunere: după aceeași logică, unitățile

respective să funcționeze fără chelneri, marți fără bufetieri, miercuri fără garderobiere, joi fără pâine, vineri fără carne, duminică să se taie lumina și apa.

Omenirea își continuă progresul tehnologic. Deocamdată mai mult dinspre Moscova. La Leningrad își începe activitatea centrul experimental pentru televiziunea în culori. Se speră că nu peste mult timp în palatele și casele de cultură vor putea fi urmărite

primele emisiuni TV în culori.

Sunt semnalate și aspecte negative. Vatmanii și șoferii au obiceiul să pună frână brusc, pentru a face loc în mijlocul de transport. În unele imobile, se plătește lunar o sumă de bani pentru a asigura bacșișul cerut de însoțitorii vehiculelor de salubritate. Suma este trecută drept „cheltuieli pentru transportul gunoierului” sau „cheltuieli pentru becuri”.

Poetul Tudor Arghezi este aniversat cu fast la împlinirea a 80 ani. La Muzeul Militar Central se organizează o expoziție pentru a marca 50 ani de la zborul lui Aurel Vlaicu. Revista *Flacăra* găzduiește un interviu cu Constantin Silișteanu, mecanicul lui Vlaicu, în vârstă de 73 ani. Acesta povestește despre mizeriile pe care i le făcea colonelul Miculescu, comandantul Arsenalului, unde și-a construit primul aeroplan. „Bine, mă, mocanule, eu am încercat să construiesc un proiectil de tun și n-am reușit. Cum ai să inventezi o mașină grea de fier, care să zboare!”

Un decret al Prezidiului Marii Adunări Naționale anunță pe toți cei care nu și-au declarat și cedat valutele, alte mijloace de plată străine, monetele și lingourile din aur că sunt absolviți de sancțiunile legii dacă în 60 de zile corectează această situație. Prin Hotărâre a Consiliului de Miniștri, se desființează viza pentru turiștii din țările socialiste. Pentru cei veniți din celelalte țări, ea se acordă pe loc, la graniță, gratuit, pe baza dovezii prezentate de agenția turistică cu care au contractat excursia.

A, să nu uităm. La 20 iunie încep lucrările Congresului al III-lea al P.M.R., care au ținut o săptămână. ■

Ilarion Ciobanu, la debutul său în film

ÎNLĂTURAREA LUI BRUTUS COSTE

Am publicat, pe parcursul mai multor numere (Magazin istoric, 10/2009-4/2010), conferința ținută de Brutus Coste, în iunie 1965, cu titlul „The Strategic Importance of East-Central Europe for the Cause of Freedom in Europe” (Importanța strategică a Europei Centrale și de Est pentru cauza libertății în Europa), în care încerca să îi avertizeze pe occidentali că jocul făcut de Nicolae Ceaușescu ar fi fost de comun acord cu Moscova.

Cititorului îi va fi mult mai ușor, după ce a luat cunoștință de ideile susținute de Brutus Coste în acea conferință, să înțeleagă evenimentele pe care le prezentăm în continuare. Reamintim și un alt articol, publicat în Magazin istoric, nr. 9/2002, care arăta, pentru prima oară, că schimbarea politicii Occidentului față de Europa de Est a fost coordonată, dar și că la București s-a știut de această schimbare. O sursă a Securității informa despre o întrevvedere cu un important personaj englez, care îi sfătuisese pe unii lideri ai exilului românesc să urmeze exemplul polonezilor și să modereze tonul atacurilor la adresa Bucureștiului. Li se explicase că o confruntare militară cu U.R.S.S. ar fi însemnat o catastrofă atomică și că se alesese calea mult mai sigură, chiar dacă mai îndelungată, a încheierii unor acorduri economice, în schimbul unor concesiuni politice.

România și Polonia fuseseră alese, în baza unor studii ale serviciilor secrete americane, drept țările care puteau beneficia de cea mai mare autonomie față de Moscova (Magazin istoric, nr. 4/2007) și se cerea acum exilului să nu stânjenească stabilirea unor relații speciale cu conducerea comuniste de la Varșovia și București. Ca de obicei, polonezii au înțeles mult mai repede ca noi care era noul curs. Mulți dintre exilații români, de bună credință, de altfel, au considerat noua atitudine a Occidentului – care se va dovedi pe termen lung câștigătoare în confruntarea cu blocul comunist – o trădare. Până la urmă, au fost îndepărtați din conducerea organismelor exilului.

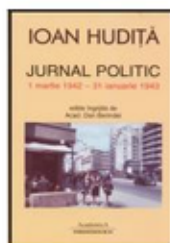
Este ceea ce a pățit și Brutus Coste. Un buletin al Free Central European News Agency (prescurtat FCI, Agenția de știri liberă a Europei Centrale) – fondată în 1948, cu sediul la Londra, 4 Holland Road, Kensington, W14 –, din 6 octombrie 1965 (vol. XXVII, nr. 36), deci la câteva luni după conferința lui Brutus Coste pe care am citat-o, anunța: Secretarul general al ACEN a fost îndepărtat. Iată conținutul știrii.

New York/FCI). Actuala sesiune a Adunării Națiunilor Europene Captive ACEN s-a deschis la New York în prezența delegaților din exil a nouă țări dominate de sovietici. ACEN s-a întemeiat în 1954, de către reprezentanți de frunte ai Albaniei, Bulgariei, Cehoslovaciei, Estoniei, Ungariei, Letoniei, Lituaniei, Poloniei și României. Între membrii ei se numără politicieni bine cunoscuți, foști miniștri, diplomați, sindicalști, scriitori și jurnaliști. Cu toții și-au unit eforturile pentru scopul final al

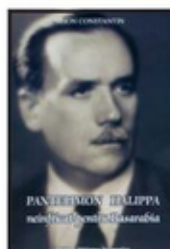
recâștigării libertății pentru popoarele lor. În fiecare an, sesiunea plenară își alege președintele, vicepreședintele și secretarul general. În acest an, domnul V. Sidzikauskas (Lituania) a fost desemnat președinte, iar domnul S. Korbonski (Polonia), vicepreședinte.

Surpriză [subliniat în text – *n.trad.*]: A provocat o mare surpriză printre numeroasele grupuri de emigranți din Europa Centrală și de Est înlăturarea domnului Brutus

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Ioan Hudiță – JURNAL POLITIC (1 MARTIE 1942-31 IANUARIE 1943;** studiu introductiv, note și indice de acad. **Dan Berindei**)
Editura Comunicare.ro, București, 2009, 526 pp.

● **Ion Constantin – PANTELIMON HALIPPA. NEÎNFRICAT PENTRU BASARABIA**
Editura Biblioteca Bucureștilor, București, 2009, 326 pp.

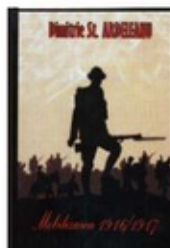
● **Dr. Alesandru Duțu – REVOLUȚIA DIN 1989. CRONOLOGIE**
Editura Institutului Revoluției Române din Decembrie 1989, București, 2006, 314 pp.

● **Acad. Tudor R. Popescu – SALVAREA BISERICILOR DE ORICE RIT DIN ROMÂNIA SUB OCUPAȚIA MILITARĂ SOVIETICĂ**
Editura Lumen, Iași, 2009, 187 pp.

● **DICTIONARUL ISTORIC AL LOCALITĂȚILOR DIN JUDEȚUL OLT. P-V** (lucrare apărută sub egida Academiei Române, Institutul de Cercetări Socio-Umane „C.S. Nicolăescu Plopșor”, Craiova)
Editura ALMA, Craiova, 2009, 387 pp.

● **Dimitrie St. Ardeleanu – MOBILIZAREA 1916/1917. FRÂNTURI DE AMINTIRI**
Casa Editorială Demiurg, Iași, 2007, 111 pp.

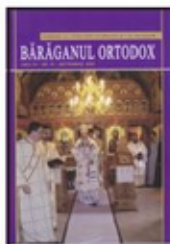
● **MANUSCRISE BIZANTINE ÎN COLECȚII BUCUREȘTENE** (coord. **Ileana Stănculescu**)
Institutul Cultural Român, București, 2009

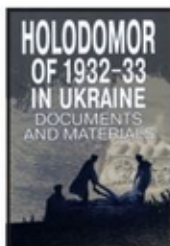
● **Constantin Mălinaș – BICENTENARUL ELEGIEI LUI GHEORGHE ȘINCAI, ORADEA 1804-2004**
Editura Română pentru Ex Libris, Oradea, 2005, 80 pp.

● **ANUARUL MUZEULUI MARINEI ROMÂNE Tom XII**, Editura Muzeului Marinei Române, Constanța, 2009, 343 pp.

● **BĂRĂGANUL ORTODOX** (periodic al episcopiei Sloboziei și Călărașilor)
Anul VII, nr.71, aprilie 2009

● **HOLODOMOR OF 1932-33 IN UKRAINE** (documente și materiale)
Kyiv Mohyla Academy, Publishing House, 2008, 138 pp.

● **MAGAZIN DE FILATELIE, CARTOFILIE ȘI NUMISMATICĂ**
Anul XIV, nr. 2, (110), aprilie-iunie 2008

GHICULEȘTI

PRIM-MINISTRU (1868-1870)		EUGEN LOVINESCU		... POLITIC		NECESARE		ABSOLUT LA FEL	
SE FACE LA „EXTERNE“		PETROVICI ION		CÂNTEC PE LAC		METAL PREȚIOS		CURAT FĂRĂ PATĂ	
MANIU IULIU			GLUMĂ (POP.)		A IMPRE- SIONA				
GHICA ION					ATMO- SFERĂ				
		DOMN Ț. ROM. (1765-1766)							
		VERS							
TRĂDATE!				SUNT DIN POȘTĂ!		EMIL CIORAN			PRIM... ÎN 1862, 1866-'67 1870-'71 (ION)
DOMN MOLDOVA (1849-1856)						ÎN VEST!			
							ÎN LUME!		
							SPORTIV		
PĂȘUNE, ISLAZ					ÎNCĂPERI MARI				
STĂ PE CAL					AMBASADOR ÎN... (1881- 1891) (ION)				
			DATĂ!			PUȚIN TANDRU!			
			POEZII EROICE			STRIGĂT DE DURERE			
DOMN Ț. ROM. (1659- 1670)		DISCI- POL		FOARTE RIDICAȚI (VAR.)					
								ÎNCĂ ODATĂ	
ASPRIME ÎN FINAL!				PETRESCU XENIA		PRIMELE TITLURI!			
DEVENIT SCUMP						TITULESCU NICOLAE			
							ALECU RUSSO		
DOMN Ț. ROM. (1834- 1842)									

Coste (România) din poziția de secretar general. El a deținut acest post de la întemeierea Adunării în 1954 și a fost, de-a lungul ultimilor 11 ani, cel mai vocal reprezentant. Cunoscut pentru integritatea sa politică, energia cu care lucra și capacitățile deosebite de a prezenta cazul națiunilor captive, s-a aflat în ultima vreme sub puternică presiune să renunțe la postul său. Observatori informați sugerează că înlăturarea sa a fost pusă la cale de anumiți oficiali ai organizației americane Comitetul pentru o Europă Liberă, care face sponsorizări pentru activități în legătură cu Europa Centrală și de Est, între care cea mai importantă probabil este Radio Free Europe, cu emițătoare în Germania (München) și Portugalia.

„**N**evotatul“ în fapt, refuzatul secretar general tocmai s-a întors dintr-o misiune de bune intenții în Japonia, Taiwan și Filipine. La Manila, s-a adresat celui de al XI-

lea Congres al APACL (Liga anticomunistă a popoarelor Asiei). La întoarcerea la New York, s-a văzut confruntat cu o reducere a bugetului la jumătate, deși, așa cum se admite oficial, nu există o lipsă a fondurilor, iar mai multe delegații ale ACEN din alte țări au fost obligate să își închidă birourile sau să își restrângă drastic activitatea. Acțiunile Comitetului pentru o Europă Liberă și mai ales amestecul în treburile interne ale ACEN vor provoca multe regrete printre prietenii popoarelor captive din lumea întreagă.

Se pare că, sub impactul nebulosului concept al „construirii de poduri“ politice, economice și așa mai departe cu țările comuniste din Europa Centrală și de Est, unele oficialități americane din Comitetul pentru o Europă Liberă au ales drumul întortocheat al domolirii oricărei acțiuni ferme pentru recăștigarea libertății pentru țările captive, ceea ce această organizație era menită să sprijine. ■

Secretarul de Stat Allen Dulles cu delegația ACEN: G. Beseniev, Brutus Coste, S. Korbonski, V. Masens, Dulles, G. Dimitrov, V. Sidzi Nauskas, L. Vahter, C. Noșoianu, M. Dosti, J. Slavik.

Contents (Romanian History) Al. Paleologu The role of monuments in preserving a civilization, as a shield against barbarity ● M. Sala Completing the printing of the Thesaurus of the Romanian language, started 105 years ago, places our culture among the few European ones that can boast such an accomplishment ● V. Avram 100 years after the first flight of Aurel Vlaicu, an evocation of the pioneer of the aviation, by testimonies of his contemporaries ● Alex Todericiu, the son of professor Doru Todericiu, who discovered at Sibiu the manuscript of Conrad Haas, the inventor of the three-stages rocket, in the 16th century, tells how was put the monument for Conrad in the court of the Romanian Academy ● Șt. Ciochinaru The establishing of Romanian-American diplomatic relations, 130 years ago, and the personality of Eugene Schuyler, the first american official envoy to Bucharest ● S. Șerbănescu Radio Romania campaign for the salvation of Sarmizgetusa Regia goes on ● D. Matei The National Bank of Romania – 130 years ● C. Păunescu The death certificate of Eugeniu Carada ● G. Roșu Saint Peter and Saint Paul ● T.D. Lazăr The Romanian Orthodox Church helps the refugees from Bessarabia, in the summer of 1940 ● S. Ispas The meanings of the tale of the Sturdy Boy born with a book in his hands (II) ● G. Filitti Letters from former days. Unrest and complaints in the National Liberal Party ● V. Coman The „Carol I” mosque from Constantza is 100 years old ● M. Retegan For the first time, the complete history of SOE operations in Romania, written by Alfred Gardyne de Chastelain, the former leader of the Autonomous. Preparing the mission (IV) ● L. Brad Chisacof A Greek manuscript, with unknown author, from the end of the 18th century, in the Romanian Academy Library ● G.-L. Ittu The story of emperor Joseph II's voyage through the Saxon comity of Medias, told by Michael Conrad von Heydendorff ● M. Ioniță In 1906, on the occasion of the Exposition that marked 40 years since Charles I became king of Romania, Marin I. Stroescu draw a plan for the systematization of the Capital, which still keeps its validity (II) ● P. Otu The Securitatea informs the leaders of the party and the state about the increasing of prostitution ● N. Trifan, Z. Marcov An Army exhibition at the Museum of Banat, Timisoara ● In Bucharest, 50 years ago ● Romanian Documents at Hoover Institution (CIII). Brutus Coste is removed as secretary general of the Assembly of Captive European Nations

Содержание (Румынская история) Ал. Палеологу Роль памятников в сохранении цивилизации, как щит против варварства ● М. Сала Завершение печатания Словаря сокровища румынского языка, начатого 105 лет тому назад, ставит нашу культуру среди немногих европейских культур, которых могут гордиться такой работой ● В. Аврам 100 лет тому назад произошёл первый полёт Аурела Влайку. Свидетельства современников о пионере авиации ● Алекс Тодеричу, сын профессора Дору Тодеричу, обнаружившего рукопись Конрада Хааса, уроженца в городе Сибиу, изобретателя трёхступенчатой ракеты в 16 в., рассказывает как был воздвигнут памятник Конраду во дворе Румынской Академии ● Шт. Чокинару Установление румынско-американских дипотношений 130 лет тому назад; личность министра США в Бухаресте, Юджина Скайлера ● С. Шербănescу Кампания „Радио Румыния” по спасению столицы Сармизгетусы Регию продолжает ● Д. Матеи Национальному Банку Румынии 130 лет ● К. Пăunescu Свидетельство о смерти Еуджена Карады ● Дж. Рошу Праздник Святых Петра и Павла ● Т.Д. Лăзăr Румынская православная церковь помогает бессарабским беженцам летом 1940 г. ● С. Искас Значения сказки *Богатырь, рождённый с книгой в руках* (II) ● Дж. Филиити Письма былых времён. Беспокойствие и недовольствие внутри Национальной Либеральной Партии ● В. Коман Мечети им. „Карол I” исполняются 100 лет ● М. Ретеган Впервые полная история спецопераций британских служб в Румынии, написанная Алфредом Гэрдэйном де Частелейном, бывшим начальником Миссии Автономуса. Подготовка операции (IV) ● Л. Брад Чисакоф Греческая рукопись 18 в., с неизвестным автором, найденная в Библиотеке Румынской Академии ● Г.-Л. Итту Описание путешествия императора Йозефа II по саксому скауну Медиашу, сделанное бароном М.К.Ф. Хайдендорфом ● М. Иониță В 1906 г., по случаю Выставки, ознаменовавшей 40 лет правления короля Карол I, Марин И. Строеску создаёт план систематизации столицы, действующий и сегодня (II) ● П. Оту Securitate осведомляет высшее государственное и партийное руководство в связи с ростом проституции ● Н. Трифан, З. Марков Оружейная выставка в Музее Баната в Тимишоаре ● В Бухаресте 50 лет тому назад ● Румынские документы в Институте Гувера (CIII). Брутус Косте, генеральный секретарь Ассамблеи европейских пленённых наций, уволен из должности

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile postale, factorii postali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, sector 1 PO Box 15-702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa postală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul.

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București
ISSN 0541-881X

Lei 4,00

DIALOG CU CITITORII

CERCUL DE ISTORIE

IULIA POP-CAZAC, din județul Sălaj, ne trimite o scrisoare din care am selectat următoarele fragmente: Vă scriu în numele Cercului de istorie „Prietenii adevărului“, de la Liceul Teoretic „Ion Agârbiceanu“, Jibou, județul Sălaj.

Dorim să reluăm contactul cu revista dumneavoastră după o perioadă de reconstrucție determinată de schimbul de generații. Suntem hotărâți să îmbrățișăm cu și mai multă dragoste istoria, care pentru noi reprezintă o adevărată carte de înțelepciune.

Vrem să ne aducem și noi contribuția, oricât de modestă ar fi, la apelul lansat de revista *Magazin istoric* cu privire la semnalarea unor morminte sau cimitire ale eroilor neamului.

În Jibou, la intrarea în cimitirul orașului se află mormântul sergentului Ilie Popa, primul militar român care și-a jertfit viața pentru eliberarea Sălajului. El este întreținut de Cercul nostru de istorie, cu sprijinul Primăriei Orașului Jibou și al conducerii Liceului Teoretic „Ion Agârbiceanu“.

În cartea sa *Jiboul la 800 de ani*, scrisă de profesorul Ion Ivănescu, cel care a întemeiat Cercul de istorie acum câteva decenii, este prezentată activitatea eroului, jertfa sa, monumentul și simbolistica acestuia.

Monumentul, înalt de trei metri, are forma paralelipipedică și este făcut din fierbeton, după planurile arhitectului Fulian Vicenzio Vecilio. Are două plăci de marmură pe care sunt săpate următoarele cuvinte: „Mort pentru înfăptuirea României Mari, sergent Ilie Popa, Regimentul 15 Infanterie, pe câmpul de onoare, la 20 ianuarie 1919 – Ridicat de ASTRA, prin Dr. Aurel Hetco, fost comandant al gardei naționale din Jibou, și cu concursul tineretului de la sate – 1920.“

Inaugurarea s-a făcut la 15 august 1920, fiind mare sărbătoare atât pentru localnici, cât și pentru comunele învecinate. Dezvelirea a avut loc în prezența conducerilor județene și locale ale ASTREI, a generalilor Petală, Olteanu și Florescu, urmată fiind de o festivitate cu un pronunțat caracter educativ. Cu acest prilej, în cuvântul său, generalul Petală a arătat: „Acest monument funerar simbolizează recunoștința Ardealului. Este simbolizarea dragostei față de cei care și-au sacrificat viața pentru întregirea neamului.“

Devenit loc de pelerinaj și factor de educație pentru generațiile tinere, monumentul „Unității naționale“ ridicat în memoria sergentului-erou Ilie Popa (originar din comuna Crăcovani, județul

Neamț) constituie locul de cinstire a tuturor eroilor căzuți la datorie.

O INVERSARE CU BUCLUC

De obicei, greșelile apar acolo unde ar trebui mai puțin. Așa s-a întâmplat și în articolul doamnei Margareta Bazso, consacrat localității Szentendre, publicat în numărul 3/2010. Din vina redacției, s-a produs o inversare de cifre și a apărut scris „stabilirea, la sfârșitul secolului al XI-lea, a triburilor ungare“. Așa cum se învață din orice manual școlar, acest fenomen s-a petrecut în secolul al IX-lea. Ne cerem scuze autoarei și cititorilor noștri și îi rugăm să facă rectificarea cuvenită.

Revista *Magazin istoric* figurează în catalogul electronic al Poștei Române la poziția 19.356.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric1967@yahoo.com și mistoric@gmail.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

magazin istoric

5 948384 040050

06